

Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön välineenä Turun kaupungissa

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Toni Rajala

Ohjaaja:
Liisa Lähteenmäki

19.5.2022

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Toni Rajala

Otsikko: Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön välineenä Turun kaupungissa

Ohjaaja: Liisa Lähteenmäki

Sivumäärä: 69 sivua

Päivämäärä: 19.5.2022

Tämän pro gradu -tutkielman tehtävänä on tarkastella sosiaalista raportointia osana rakenteellista sosiaalityötä Turun kaupungissa. Tarkastelussa on Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa kehitetty sosiaalisen raportoinnin menetelmä, jota kutsutaan sosiaalisen raportoinnin työkaluksi. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millä tavoin rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet toteutuvat sosiaalisessa raportoinnissa ja minkälaista informaatiota sosiaaliset raportit tarjoavat rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta.

Tutkielma on laadullinen tutkimus, jonka aineistona ovat Turun kaupungissa vuosina 2018–2021 tuotetut sosiaaliset raportit (73 kpl). Aineiston raportit ovat Turun kaupungin sosiaalialan työntekijöiden tekemiä ja ne on tuotettu sosiaalisen raportoinnin työkalun välityksellä. Raporttiaineiston analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi, jonka taustateorianä toimii Pohjolan (2011) teoria rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueista.

Tutkimustulokset osoittavat sosiaalisen raportoinnin toteuttavan jokaista Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueista eli tietotyötä, strategiatyötä, inklusiotyötä ja oikeudenmukaisuustyötä. Tehtäväalueista painottuvat sosiaalisissa raporteissa erityisesti tieto- ja strategiatyö. Raportit tarjoavat monipuolista informaatiota perustuen työntekijöiden kokemustietoon sosiaalityön asiakastyöstä. Raporteista on mahdollista saada informaatiota muun muassa paikallistason rakenteellisista epäkohdista, uudenlaisista ratkaisuehdotuksista rakenteellisiin ongelmiin, keinoista vahvistaa osallisuutta ja tavoista edistää sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuksia.

Tutkielma osoittaa sosiaalisen raportoinnin työkalun toteuttavan hyvin sosiaalihuoltolain (1301/2014) asettamaa tiedontuotannollista velvoitetta sosiaalityön asiakastyöstä osana rakenteellista sosiaalityötä. Työkalun välityksellä tuotetut sosiaaliset raportit tuovat julkisuuteen aikaisemmin piiloon jääneitä ilmiöitä sosiaalityöstä. Tutkimuksen perusteella rakenteellinen sosiaalityö näyttää suomalaisessa kontekstissa olevan hyvin järjestelmäsidoonista verrattuna kansainväliseen radikaalipainotteiseen rakenteelliseen sosiaalityöhön. Sosiaalisesta raportoinnista tarvitaan myös lisää tieteellisesti vertaisarvioitua tutkimusta.

Avainsanat: sosiaalinen raportointi, rakenteellinen sosiaalityö, rakenne, sosiaalityö, informaatio, tieto

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Rakenteellinen sosiaalityö	6
2.1	Rakenteellinen sosiaalityö käsitteenä	6
2.2	Rakenteellisen sosiaalityön historiaa: teoriasta lainsäädäntöön	11
2.3	Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet	16
3	Sosiaalinen raportointi	23
3.1	Sosiaalisen raportoinnin määrittely ja tavoitteet	23
3.2	Sosiaalisen raportoinnin menetelmiä	28
3.3	Sosiaalisen raportoinnin työkalu	34
4	Tutkimusasetelma	37
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	37
4.2	Aineiston kuvaus ja keruu	37
4.3	Aineiston analyysi ja tutkimusmenetelmä	43
4.4	Tutkimuksen eettisyys	46
5	Tulokset	49
5.1	Tietotyö	49
5.2	Strategiatyö	53
5.3	Inklusiotyö	56
5.4	Oikeudenmukaisuustyö	58
6	Johtopäätökset	60
	Lähteet	70

1 Johdanto

Rakenteellisesta sosiaalityöstä ja siihen liittyvästä tematiikasta on tullut yhä ajankohtaisempaa sen jälkeen, kun uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tuli voimaan huhtikuussa 2015. Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 § velvoittaa kunnat toteuttamaan rakenteellista sosiaalityötä. Tähän veloitteeseen sisältyy sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen sekä sosiaalista hyvinvointia että sosiaalisia ongelmia aiheuttavista tekijöistä, sosiaalialan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä tavoitteellinen toiminta ja konkreettisten toimenpide-ehdotusten tekeminen kunnan asukkaiden olosuhteiden kehittämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Sosiaalihuoltolaki ei kuitenkaan anna tarkkaa määritelmää rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen tavoille. Tämän vuoksi rakenteellista sosiaalityötä voidaan toteuttaa kunnittain ja alueittain eri tavoilla. Sosiaali- ja terveysministeriön (STM 2022) mukaan yksi rakenteellisen sosiaalityön keskeisimmistä toteutusmenetelmistä on sosiaalinen raportointi.

Tämän pro gradu – tutkielman tarkoituksena on tutkia sosiaalista raportointia rakenteellisen sosiaalityön välineenä Turun kaupungissa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millä tavoin rakenteellisen sosiaalityön tehtävät toteutuvat sosiaalisessa raportoinnissa ja minkälaista informaatiota sosiaaliset raportit tarjoavat. Turussa sosiaalista raportointia toteutetaan pääosin sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla, minkä toiminnasta vastaa Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Vasso). Tutkielmani aineistona ovat Turun sosiaalialan työntekijöiden tekemät sosiaaliset raportit vuosilta 2018–2021, mitkä on tuotettu sosiaalisen raportoinnin työkalun välityksellä. Analysoin sosiaalisten raporttien sisältöjä teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Analyysia ohjaavaksi teoriaksi olen valinnut sosiaalityön professori Anneli Pohjolan (2011, 219–220) jaottelun rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueista. Pohjola (2011) kuvaa rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueiksi tietotyön, strategiatyön, inklusiivisuuden ja oikeudenmukaisuustyön, mitä läpäisevät myös sosiaalipoliittisen työn ja johtamistyön tehtävät. Sosiaalisten raporttien pääasiallisena tehtävänä on tuoda esiin sosiaalialan asiakastyössä havaittuja ilmiöitä, mutta raporteissa annetaan myös ratkaisuehdotuksia havaittuihin ongelmiin sekä kuvaillaan ja perustellaan havaittujen ilmiöiden ongelmallisuutta. Raporttiaineistoon sovellettuna Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväkenttäjaottelu antaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalisten raporttien sisältöjä pintaa syvemmältä, analysoida niistä saatavaa informaatiota rakenteellisen

sosiaalityön näkökulmasta sekä testata Pohjolan teorian soveltuvuutta sosiaalisten raporttien sisältämän informaation analysointiin.

Sosiaalista raportointia voidaan pitää mielenkiintoisena ja uutuusarvoisena tutkimuskohteena, koska siitä on aikaisemmin tehty suhteellisen vähän tutkimusta. Valtaosa sosiaalisen raportoinnin aikaisemmasta tutkimuksesta on erilaisia kansallisia ja maakunnallisia selvityksiä ja raportteja sosiaalisen raportoinnin menetelmien suunnittelusta, valmistelusta ja toteutuksesta. Erilaisista sosiaalisen raportoinnin menetelmistä on kirjoitettu yksittäisiä opinnäytetöitä sekä muutamia aihetta sivuavia rakenteellisen sosiaalityön tutkimusartikkeleita. Olenkin pyrkinyt kattavasti hyödyntämään tätä aihepiiriin kuuluvaa aikaisempaa tutkimusta tutkielmani taustoituksessa. Väitöskirjoja tai lissensiaatintöitä sosiaaliseen raportointiin liittyen ei ole kirjoitettu ennen tämän tutkielman julkaisua. Tutkimuksellisen tiedon puutetta sosiaalisesta raportoinnista voidaan pitää yhtenä perusteluna sille, miksi aihe tarvitsee syvempää tarkastelua.

Sosiaalisen raportoinnin työkalun kehittämistä ohjaavana tekijänä on tuoda sosiaalialan työntekijöiden asiantuntemus ja heidän tietonsa yhteiskunnan marginaalissa olevien ihmisten tilanteesta osaksi hallinnollista päätöksentekoa. Tämän asiantuntemuksen ja tiedon on aiemmin katsottu jääneen sosiaalialan ”kahvipöytäkeskusteluihin”, eikä sitä ole saatu juurikaan hyödynnettyä ennen sosiaalisen raportoinnin menetelmien soveltamista. (Vesa, Santalahti, Nieminen & Nikunlaakso 2020a, 4.) Sosiaalisella raportoinnilla on haluttu vastata erityisesti tähän sosiaalityön tiedontuotannolliseen tarpeeseen ja sen avulla on pyritty tuottamaan informaatiota sosiaalipalvelujen kehittämiseksi sekä tuoda julki sosiaalityön hiljaista kokemustietoa palvelujärjestelmän toimivuudesta. Tutkielmassani haluan myös tarkastella, kuinka hyvin sosiaalisen raportoinnin työkalu vastaa näihin sosiaalityön tiedontuotannollisiin tavoitteisiin.

2 Rakenteellinen sosiaalityö

2.1 Rakenteellinen sosiaalityö käsitteenä

Rakenteellisen sosiaalityön lähtökohdat ovat juurtuneet sosiaalityön perustehtäviä kuvaavaan näkemykseen sosiaalityön kaksitasoisesta tehtäväsidoksesta. Ensimmäisellä toimintatasolla sosiaalityö keskittyy sosiaalihuollon asiakkaiden yksilöllisten elämäntilanteiden parantamiseen antamalla asiakkaille tukea haasteellisiin elinolosuhteisiin. Toisella tehtävätasolla sosiaalityö pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnassa vallitseviin ajattelutapoihin, kansalliseen palvelujärjestelmään sekä yhteiskunnallista päätösvaltaa omaaviin toimijoihin. Molemmat tehtävätasot ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa, eikä niitä voida täysin erottaa toisistaan. Yhdessä nämä tehtävätasot pyrkivät toteuttamaan sosiaalityön olennaisinta tarkoitusta eli sosiaalisia ja yhteiskunnallisia olosuhteita parantavaa muutostyötä. (Pohjola 2011, 207–208.) Juuri tästä yhteiskuntaa ja kansalaisia palvelevasta sosiaalityön muutostyöstä nousee esiin rakenteellisen sosiaalityön käsite.

Rakenteellinen sosiaalityö lähtee ajatuksesta, jonka mukaan lähes kaikilla yksilö- ja yhteiskuntatason sosiaalisilla ongelmilla on perusta eriarvoisuutta aiheuttavissa ja uusintavissa yhteiskunnallisissa rakenteissa. Sosiaalityössä on tavallisesti painottunut yksittäisen asiakkaan tilanteeseen keskittyvä asiakastyö, jolla on pyritty vahvistamaan hänen henkilökohtaista toimintakykyään (Pohjola 2014, 17). Pelkkää asiakaskohtaista sosiaalityötä ei voida kuitenkaan katsoa riittävän kattavaksi toimintatavaksi sosiaalisten ongelmien ratkaisussa, sillä kaikkien kansalaisten elämät toteutuvat ympärillä vallitsevien poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten rakenteiden muovaamassa maailmassa. Yksilö on siis selkeästi henkilökohtaisen maailmansa lisäksi aina osa ympäröivää, häntä itseään suurempaa, sosiaalista maailmaa, eikä hän voi olla irrallaan häntä ympäröivistä rakenteista. (Mullaly 2007, 237; Pohjola 2011, 214–215.) Rakenteellinen sosiaalityö pyrkiikin osoittamaan, kuinka yksilötason sosiaaliset ongelmat ilmentävät yksilön heikkouksien sijaan yhteiskunnan rakenteellisella tasolla esiintyvää epäoikeudenmukaista vallan ja resurssien jakautumista (George, Coleman & Barnoff 2010, 15). Jos siis yhteiskunnalliset rakenteet ovat eriarvoistavia ja sosiaalisesti epäoikeudenmukaisia, ei pystytä myöskään saavuttamaan pysyvää ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnallista muutosta.

Kun rakenteellisen sosiaalityön tematiikassa puhutaan rakenteista, niitä voidaan kuvailla ja ymmärtää erilaisin tavoin. ”Rakenne” -termillä voidaan yksinkertaisimmillaan tarkoittaa

sellaisia yhteiskunnassa vallitsevia voimasuhteita, joihin yksittäinen kansalainen ei voi pelkästään omalla toiminnallaan vaikuttaa (Herranen 2020, 26; Kivipelto 2022, 14). Carniol (1992, 4–5) on Maurice Moreauta mukailleen jäsentänyt sosiaalityössä kohdattuja rakenteita kahden kategorian jaon kautta. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat syrjintää aiheuttavat ja epäoikeudenmukaisuutta uusivat primaarirakenteet, joita ovat esimerkiksi rasismi, ikäsyrjintä, sukupuoleen perustuva syrjintä ja kapitalismi. Toiseen kategoriaan kuuluvat tavallisesti neutraaleiksi uskotut sekundaarirakenteet, joita ovat perheet, persoonalliset piirteet, byrokratia, tiedotusvälineet, valtion hallinto ja koulutuslaitokset. Carniolin (1992) mukaan sekundaarirakenteita kuvastaa erityisesti hallinnollinen valta ja keskinäinen ristiriitaisuus. Rakenteet sosiaalityössä voidaan ymmärtää myös yhteiskunnan rakentumisen kautta. Mullalyn (2007) mukaan yhteiskunta rakentuu kolmelle tasolle. Ensimmäisellä tasolla ovat yhteiskunnassa hallitsevat ajattelutavat ja arvot (esimerkiksi konservatismi). Toisella tasolla ovat hallitsevien arvojen muokkaamat sosiaaliset instituutiot (esimerkiksi koulutuslaitokset) ja kolmatta tasoa edustavat sosiaalisten instituutioiden säätelemät sosiaaliset suhteet, joita ovat esimerkiksi perheet. Mullalyn (2007) esittämässä yhteiskuntarakennemallissa hallitsevat ajattelutavat muokkaavat yhteiskunnan sosiaaliset instituutiot mukaisikseen, jolloin ne uusintavat kyseisiä arvoja omassa toiminnassaan. Usein sosiaaliset instituutiot luovat tällä tavoin yhteiskuntaan syrjiviin käytäntöihin perustuvia rakenteita, jolloin ne päätyvät määrittelemään myös sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaa toimintaa. (Mullaly 2007; Weinberg 2008.)

Teoreettisessa jaottelussa rakenteellinen sosiaalityö kiinnittyy progressiivisen ja kriittisen sosiaalityön teoriaperinteisiin. Sen lähestymistavalla on juuret useassa yhteiskuntakriittisessä teoriassa, kuten marxismissa, feminismissä, postmodernismissa ja radikaalissa humanismissa. Näitä teorioita yhdistää näkemys sortavien rakenteiden vahvasta vaikutuksesta kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan, minkä vuoksi ne kohdistavat kritiikkinsä epäoikeudenmukaisiin sosio-ekonomisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin suhteisiin yhteiskunnassa. (Murray & Hick 2013, 110–111; Pohjola 2014, 23–24.) Tämän vuoksi myös rakenteelliseen työhön sisältyy keskeisenä ajatuksena se, että yhteiskunnan hallitseva ja eniten resursseja omistava eliitti hyötyy itse sortavien rakenteiden olemassaolosta yhteiskunnan marginaaliryhmien kustannuksella. Yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet ja instituutiot ovat kriittisten teorioiden mukaan rakentuneet uusintamaan valtaeliittiä hyödyntäviä, epätasa-arvoisia ja sortavia käytäntöjä, jolloin yksilöt reagoivat niihin mukautumalla vallitseviin rakenteisiin ja pyrkien muokkaamaan omaa käytöstään rakenteita vastaaviksi. Tätä kautta

marginaalissa olevat yksilöt päätyvät itsekkin uusintamaan heitä sortavia käytäntöjä ja olettamaan, että yhteiskunnallinen sorto ja epäoikeudenmukaisuus olisi väistämätön osa heidän elämäänsä yhteiskunnan jäsenenä. (Fook 2009; Mullaly & Dupré 2019, 238; Payne 2005, 238–239.)

Suomalaisessa kontekstissa rakenteellisen sosiaalityön käsite ei ole kuitenkaan kiinnittynyt yhtä vahvasti radikaaleihin ja kriittisiin sosiaalityön perinteisiin. Rakenteellinen sosiaalityö on Suomessa ollut hyvin järjestelmäsidoista, koska sosiaalityön toiminta itsessään on asemoitunut suomalaisen yhteiskunnan palvelujärjestelmiin, lainsäädäntöön ja toimintatapoihin. Järjestelmään sitoutunut sosiaalityö tarjoaa rakenteelliselle sosiaalityölle hyvät lähtökohdat tavoitteidensa toteuttamiseen. Toisaalta tässä kontekstissa sosiaalityö kohtaa myös yhteiskunnan päättäjien asettamat poliittiset reunaehdot, jotka eivät välttämättä ole aina yhteensovitettavissa sosiaalityön arvomaailman kanssa. Sosiaalityön toiminta lakien säätelemänä palvelujärjestelmärakenteena voidaan kuvailla ihmisten elinolosuhteita vahvistavana välittäjämekanismina kansalaisen ja palvelujärjestelmän välillä. (Hämäläinen 2014, 70–72; Pohjola 2014, 18–21, 27–28.) Suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön järjestelmäsidoisuus nousee esiin erityisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) antaman legitimitetin ja lain osoittaman sisällön kautta, jossa korostuvat muun muassa sosiaalihuollon asiakastyön tiedontuotanto, toimintaympäristöjen kehittäminen ja hallinnollisen toiminnan hyvinvointivaikutusten ennakointi. Järjestelmäkeskeisesti toteutettu rakenteellinen sosiaalityö näkyy myös suomalaisen palvelujärjestelmän kestävyyttä tukevissa tavoitteissa, kuten palvelujen kustannustehokkuuden lisäämisessä ja pitkäaikaisten sosiaalihuollon asiakkuuksien muotoutumisen estämisessä. (Pohjola 2014, 30–31; THL 2022.) Järjestelmäsidoisuus ei kuitenkaan ole rakenteellisen sosiaalityön toteutumiseksi välttämätöntä, sillä radikaalit sosiaalityön suuntaukset pyrkivät taas usein toteuttamaan sen tavoitteita julkisten sosiaalipalvelujen ulkopuolella. Rakenteellista sosiaalityötä voidaan toteuttaa järjestelmäsidoisuuden sijaan esimerkiksi kolmannen sektorin toimintana, kansalaisyhteiskunnan osana tai paikallisyhteisöjä tukien. (Hämäläinen 2014, 71; Matthies & Närhi 2014, 98–99; Mullaly & Dupré 2019, 340–341.)

Koska rakenteellinen sosiaalityö näkee ongelmien juurien olevan syvällä yhteiskunnallisissa rakenteissa, se näkee toiminnalliseksi perustakseen yhteiskuntakriittisen muutostyön kaikissa sosiaalityötä koskevissa toimintaympäristöissä (Pohjola 2014, 17). Rakenteellisen sosiaalityön toiminnallisena ytimenä voidaan siis pitää vahvaa muutokseen tähtäävää työorientaatiota. Muutostyön pääkohteeksi ei kuitenkaan rakenteellisessa sosiaalityössä oteta

yksilöä, koska hänen katsotaan pääosin vain saaneen osansa yhteiskunnan rakenteellisista epäsuhdista ja epäoikeudenmukaisuutta uusintavien rakenteiden vaikutuksista.

Rakenteellisella muutostyöllä pyritään erityisesti kahteen päätavoitteeseen, joita ovat sortavien käytäntöjen negatiivisten seurauksien lievittäminen ja sortavien rakenteiden muuttaminen ihmisten hyvinvointia tukevaksi. Huomio kiinnittyy tällöin yhteiskunnallisten ja sosiaalihuollon asiakkaiden ongelmien yhtymäkohtiin. (Mullaly & Dupré 2019, 229; Pohjola 2014, 19–20.) Muutoksen kohteena on tällöin erityisesti sellaiset yhteiskunnalliset rakenteet, joiden nähdään aiheuttavan sosiaalisia ongelmia ja vaikuttavan niiden taustalla.

Rakenteellisen sosiaalityön muutostyön tavoitteet pyritään saavuttamaan yhdistämällä sekä sosiaalityön asiantuntijuus että asiakastyöstä saatu tieto. Tällöin lähtökohdaksi otetaan sosiaalihuollon asiakkaiden valtaistaminen (eng. *empowerment*). Valtaistamisella tarkoitetaan rakenteellisen sosiaalityön kontekstissa muutostyötä, jolla tavoitellaan asiakkaiden voimavarojen, vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämistä ja itsemääräämisoikeuden vahvistamista sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Asiakkaita valtaistavassa toiminnassa on hyvin keskeistä erilaiset osallistavat työmenetelmät, kuten dialoginen työote. Dialogisessa työtöteessä asiakas nostetaan kumppaniksi työskentelyprosessiin, jolla pyritään saavuttamaan yhteinen ymmärrys asiakkaan tilanteesta avoimen keskustelun ja kuuntelun kautta. Dialogisen työtöteen avulla sosiaalihuollon asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen vertikaalinen valtasuhde heikentyy, jolloin se korvautuu osallistavammalla ja valtaa jakavalla vuorovaikutussuhteella eli horisontaalisella valtasuhteella. (Heinonen 2014, 52–55; Moreau 1990, 56–57; Mullaly & Dupré 2019, 323.) Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan kautta pyritään sekä ajamaan heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten asioita ja valtaistamaan heitä, että muuttamaan yhteiskunnallisia rakenteita tasa-arvoisemmiksi ja oikeudenmukaisemmiksi (Heinonen 2014, 52; Pohjola; Laitinen & Seppänen 2014, 11).

Sosiaalityötä itsessään voidaan kutsua yhteiskunnan sosiaalipoliittisten linjausten toteuttamiseksi käytännössä, koska sen sosiaalisen muutoksen tavoitteet asiakkaiden valtaistamisesta ja osallistamisesta sisältävät vahvan poliittisen sidoksen (Lorenz 2005; Pohjola 2014, 20). Rakenteellinen sosiaalityö on jo pelkästään sen vahvan yhteiskuntakriittisen juonteen vuoksi luonteeltaan poliittista, sillä asiakkaiden elämään vaikuttavien rakenteiden muutokseen voidaan parhaiten vaikuttaa juuri yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolla. Rakenteellisen sosiaalityön osaamisen kautta sosiaalityön ammattilaiset vaikuttavat yhteiskunnallista hyvinvointia lisääviin palveluihin olemalla mukana esimerkiksi

kunnallisten hyvinvointiohjelmien ja sosiaalipolitiikan suunnittelutyössä. (Pohjola 2014, 288.) Mullalyn & Duprén (2019) mukaan sosiaalityö on luonteeltaan poliittista toimintaa, eikä sen ole mahdollista jäädä täysin poliittisesti neutraaliksi toimijaksi yhteiskunnassa, sillä sosiaalipalvelujärjestelmän sisällä toteutetun sosiaalityön toiminnan linjauksista ja yhteiskunnallisesta sosiaalipolitiikasta päättävät ensisijaisesti yhteiskunnan poliittiset päättäjät. Sosiaalityön poliittisen luonteen vuoksi rakenteellinen sosiaalityö korostaa juuri yhteiskuntakriittisen muutostyön tärkeyttä, koska rakenteiden muuttaminen vaatii toimintaa myös yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolla. Sosiaalityö ilman rakenteellista muutostyöskentelyä tai yhteiskunnallista kantaaottavuutta voidaan nähdä nykyisiä valtarakenteita ylläpitävänä toimintana, jota taas voidaan itsessäänkin pitää poliittisena valintana. (Mullaly & Dupré 2019, 355–357.) Suomalaisista tutkijoista Pohjola (2014, 28) vetoaa myös rakenteellisen sosiaalityön olevan luonteeltaan poliittista.

Rakenteellisen sosiaalityön keskeistä teoreettista näkökulmaa yksilön ja rakenteiden välisestä suhteesta, johon sosiaalityön poliittisuus myös sitoutuu, kutsutaan dialektiseksi analyysiksi. Dialektisen analyysin mukaan kaikki yhteiskunnalliset ja sosiaaliset prosessit sisältävät ristiriitoja ja vastakkaisiksi tulkittavia osatekijöitä, jotka kuitenkin samanaikaisesti toimivat keskenään symbioottisessa suhteessa. Esimerkkinä dialektisuudesta ovat hyvinvointivaltiot, jotka sisältävät yhtäaikaaisesti sekä kansalaisia huoltavia että heihin sosiaalista hallintaa kohdistavia rakenteita. Dialektisen analyysin näkökulman kautta rakenteellinen sosiaalityö irrottautuu tavanomaisesta sosiaalityön ymmärryksestä pelkkänä asiakkaan kanssa työskentelynä, jossa yksilö ja rakenteet nähdään olevan toisistaan erillään. Sen sijaan dialektinen analyysi näkee yksilöiden ja rakenteiden olevan toisistaan erottamattomia ja toisiinsa symbioottisesti vaikuttavia kokonaisuuksia. (Mullaly & Dupré 2019, 224–226; Pohjola 2011, 209.)

Dialektiseen analyysiin on myös mukautettu ajatus feministisestä teoriasta, jonka mukaan ”henkilökohtainen on poliittista” (Collins 1986, 215; Mullaly & Dupré 2019, 304). ”Henkilökohtaisen poliittisuus” tulee esiin sosiaalityöntekijän päivittäisessä asiakastyöskentelyssä, joka sitoutuu hänen tekemiinsä henkilökohtaisiin päätöksiin, joilla on kuitenkin aina sidoksensa vallitsevien yhteiskuntarakenteiden tarjoamiin reunaehtoihin. Sosiaalityön asiakastyössä kohdatut kansalaiset ilmentävät yksilöllisten elämäntilanteidensa lisäksi myös ympäröivän yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden vaikutuksia yksilön henkilökohtaiseen elämään, osoittaen niiden välillä esiintyvän dialektisen suhteen. (Mullaly & Dupré 2019, 304–305; Viirkorpi 1990, 54.)

2.2 Rakenteellisen sosiaalityön historiaa: teoriasta lainsäädäntöön

Rakenteelliseksi ja yhteiskuntakriittiseksi sosiaalityön lähestymistavaksi tunnistettavaa ajattelua on esiintynyt jo sosiaalityön profession alkua ajoista asti eli jo ennen rakenteellisen sosiaalityön teorian varsinaista syntyä. Jo 1900-luvun alussa Hull House -setlementtitalon perustaja Jane Addams korosti työskentelyssään paikallisyhteisöllisten rakenteiden luomista ihmisten auttamiseksi sekä yhteiskunnan sosiaalisten puutteiden tuomista julkisuuteen. Samoin sosiaalityön casework-lähestymistavan kehittäjä Mary Richmond edellytti vuonna 1922 kirjoittamassaan teoksessa, että sosiaalityön asiakastyössä tehdyt havainnot yhteiskunnallisista epäkohdista tulisi välittää poliittisten päätöksentekijöiden tietoon. (Mullaly & Dupré 2019, 202; Pohjola 2011, 209; Richmond 1922.) Nämä rakenteelliseen sosiaalityöhön linkittyvät ajatukset asiakastyöstä saadun tiedon välittämisestä päättäjille ja osallistavan yhteisötoiminnan hyödyntämisestä ovat siis ilmenneet jo kauan ennen rakenteellisen sosiaalityön termin käyttöönottoa.

Rakenteellisen sosiaalityön historiallinen kehitys paikantuu erityisesti radikaalin ja kriittisen sosiaalityön teoreettista kehittymistä koskevaan kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun sekä Suomessa käytyyn keskusteluun sosiaalityön luonteesta ja tähän asti toteutettuun rakenteellisen sosiaalityön kehitystyöhön suomalaisessa yhteiskunnassa. Sekä kansainvälisen että suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön kehityksen taustalla on kuitenkin ollut suurempi radikaalin sosiaalityön liike, joka alkoi nousta esiin useissa länsimaissa 1960- ja 1980-luvun välisenä aikana. Sitä edustavat toimijat kritisoivat 1950-luvulla vallinnutta sosiaalityön casework-toimintatapaa, jonka katsottiin painottavan liikaa sosiaalisten ongelmien henkilökohtaista luonnetta. Radikaalin sosiaalityön toimijat katsoivat myös, ettei sosiaalityön yksilökohtainen asiakastyö huomionnut riittävästi yhteiskunnallisten ongelmien rakenteellisia vaikutuksia kansalaisten elämään. Suurimmaksi rakenteelliseksi ongelmaksi radikaali liike näki vallan ja yhteiskunnallisten hyvinvointia tuottavien resurssien eriarvoisen jakautumisen yhteiskunnassa, mihin haluttiin saada muutos. (Carniol 1992; Murray & Hick 2013, 116; Pohjola 2011, 209; 2014, 23.) Radikaalin sosiaalityön perinteet kehittyivät erityisesti Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa 1960–1980-luvuilla, jolloin myös julkaistiin paljon radikaalin sosiaalityön kirjallisuutta. Osassa kirjallisuudesta on huomattavissa rakenteellisen sosiaalityön teemoja, mutta usein sitä edustavat näkemykset jäivät radikaalin sosiaalityön käsitteen alle. (Mullaly & Dupré 2019, 200; Mäntysaari 2009, 91–96.) Ensimmäisen kerran termiä ”rakenteellinen sosiaalityö” käyttivät radikaalin sosiaalityön kirjoittajat Middleman & Goldberg vuonna 1974 julkaistussa teoksessaan, jossa he esittivät ”sosiaalisen ympäristön”

olevan kaikkien sosiaalisten ongelmien lähtökohta. Heidän käyttämänsä termi ei kuitenkaan vielä sisältänyt rakenteelliseen lähestymistapaan keskeisesti kuuluvaa kokonaisvaltaista muutostyötä. (Middleman & Goldberg 1974; Mullaly & Dupré 2019, 200.)

Rakenteellisen sosiaalityön teoria on kehittynyt osana laajempaa radikaalin sosiaalityön liikehdintää 1970-luvulla, minkä vuoksi siihen on kiinnittynyt näkemyksiä useista muista radikaalin sosiaalityön suuntauksista. Näitä teoreettisia suuntauksia ovat esimerkiksi marxilaisuus, sosialismi, progressivismi ja kriittinen teoria. (Mullaly & Dupré 2019, 200–202; Pohjola 2011, 209.) Rakenteellisen sosiaalityön teorian historialliset juuret pohjautuvat näistä erityisesti kriittisen teorian syntyyn 1930-luvulla Frankfurin koulukunnassa, johon kuuluneet tutkijat taas pohjasivat ajatteluaan Karl Marxin ideoihin. Rakenteellisen ajattelutavan liitokset kriittiseen teoriaan tulevat näkyväksi sen yhteiskuntakriittisessä eetoksessa, jonka tavoitteena on sortavien rakenteiden tunnistaminen ja yhteiskunnallinen muutos. (Fook 1993, 7; Gray & Webb 2013, 103; Mullaly & Dupré 2019, 214–215.)

Rakenteellisen sosiaalityön merkittävin teoreettinen kehitystyö on tehty Kanadassa 1970-luvun lopulta alkaen. Kanadalaiset yliopistot, kuten Carleton, Montreal ja McGill, ja niissä vaikuttaneet sosiaalityön tutkijat ovat kehittäneet rakenteellisen sosiaalityön lähestymistapaa jo neljän vuosikymmenen ajan, jatkuen yhä nykypäivään asti. (Chan 2018, 26, 32; Mullaly & Dupré 2019, 200–201.) Kanadalaisten yliopistojen sosiaalityön tutkijoista merkittävimpiä ovat olleet Maurice Moreau, Ben Carniol ja Robert (Bob) Mullaly. Moreau (1979; 1990) loi ensimmäisenä teoreettisen perustan rakenteellisen sosiaalityölle, joka tunnisti useiden erilaisten rakenteiden yhtäaikaisen vaikutuksen yhteiskunnassa. Moreau jatkoi tämän teorian kehittämistä aina kuolemaansa saakka vuonna 1990. (Mullaly & Dupré 2019, 201; Payne 2005; 236–237.) Carniol (1992) viimeisteli Moreaun kehittämää rakenteellisen sosiaalityön teoriaa luomalla siihen asiakastyön käytäntöön sovellettavat suuntaviivat, joita ovat esimerkiksi vallan jakaminen asiakkaan kanssa, sortavien rakenteiden paljastamisen ja asiakkaan puolelle asettumisen (Carniol 1992; Chan 2018, 30). Robert (Bob) Mullaly on taas julkaissut vuodesta 1993 alkaen yhteensä neljä painosta rakenteellisen sosiaalityön teoriasta, käsitteestä ja menetelmistä. Uusin Mullalyn teoksista on julkaistu vuonna 2019. Mullalya voidaankin pitää yhtenä merkittävimmistä rakenteellisen sosiaalityön teoretikoista. (Chan 2018, 27–29; Murray & Hick 2013, 116; Payne 2005, 237; Pohjola 2014, 28–29.)

Suomessa pohjoisamerikkalaiset radikaalit sosiaalityön lähestymistavat eivät ole saaneet yhtä vahvaa asemaa kuin kansainvälisessä sosiaalityön keskustelussa. Rakenteellinen

lähestymistapa on alkanut vaikuttaa suomalaiseen sosiaalityöhön samoihin aikoihin kuin hyvinvointivaltion rakentui eli 1960–1980-luvuilla. Tätä aikaisemmin 1900-luvun alusta 1950-lukuun asti suomalaisen sosiaalihuollon toimintatavat olivat hyvin järjestelmä- ja viranomaiskeskeisiä ja vallitsevana menetelmänä oli erityisesti yksittäisiin asiakastapauksiin keskittyvä casework-menetelmä. (Heinonen 2014, 38–40; Pohjola 2011, 210; Pohjola 2014, 27–28.) Toisaalta jo 1950-luvun lopussa sosiaalityön kansallisen tason toiminnan yhdeksi jäsenyukseksi kuvattiin sosiaalipolitiikan uudistamista, suunnittelu- ja lainsäädäntötyötä ja yhteisöissä esiintyvien sosiaalisten ongelmien tunnistamista, mitkä voidaan tulkita kuvastavan varhaisia rakenteellisia toimintatapoja suomalaisessa sosiaalityössä (Ahla & Tarvainen 1959, 25–26; Pohjola 2014; 28).

Rakenteellisen sosiaalityön suomalaiset lähestymistavat alkoivat varsinaisesti kehittyä 1980-luvulla, jolloin sosiaalipolitiikassa alettiin korostamaan rakenteellisen näkökulman merkitystä. Sosiaalityön rakenteellisen työn tavoitteena nähtiin erityisesti kunnalliseen sosiaalipolitiikkaan ja sen kehittämiseen vaikuttaminen sosiaalityön asiantuntija- ja asiakastyön tiedon avulla, jota tuotettaisiin erilaisten raportointi- ja analysointikeinojen avulla. (Niemelä 1987, 39; Pohjola 2014, 28–29; Tuomi 1987, 54.) 1980-luvun rakenteelliselle työlle osoitettiin tärkeimmäksi rooliksi yhteiskunnan eriarvoisten rakenteiden tunnistaminen ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy. Sosiaalityön ammattihenkilöillä tunnistettiin olevan profession ja käytännön työn luomaa asiantuntemusta kansalaisten elinolosuhteista ja sosiaalisista ongelmista, mitä haluttiin hyödyntää yhteiskunnallisen kehittämistyön tukena. (Heinonen 2014, 40; Nieminen 1981, 16–18; Pohjola 2014, 28–29.) Kansallisen kehitystyön lisäksi 1980-luvun rakenteellista sosiaalipolitiikan liikehdintää kuvasti hyvin myös Vaihtoehtoinen sosiaalipolitiikan liike (VESPA), joka aktivoi sekä sosiaalihuollon asiakkaita että työntekijöitä muuttamaan yhteiskunnallisia rakenteita yhteisöllisten keinojen ja kansalaisaktiivisuuden kautta. VESPAn yhteisöllinen ja kansalaisia osallistava toiminta sisälsi paljon sellaisia elementtejä, jotka voidaan tunnistaa rakenteelliseksi sosiaalityön inkluusiotyöksi. (Heinonen 2014, 41; Mäntysaari 2009, 99–101; Pohjola 2011, 217.)

Termin ”rakenteellinen sosiaalityö” ensimmäisiä virallisia käyttökertoja suomalaisessa kontekstissa on Martti Heikkilän vuonna 1983 julkaistussa artikkelissa, jossa pohdittiin rakenteellista ja yhteisöllistä sosiaalityötä (Heikkilä 1983, 20–23). Samoihin aikoihin esiintyi myös termi ”konstruktivinen sosiaalityö”, jolla kuvattiin rakenteellista työtä (Sipilä 1983; Nieminen 1981). Rakenteellisen sosiaalityön termi vakiintui konstruktivistisesta sosiaalityöstä vahvemmin käyttöön vuonna 1985, jolloin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alainen

rakenteellisen sosiaalityön työryhmä antoi käsitteelle virallisen määritelmän (Heinonen 2014, 40; Pohjola 2011, 211). Viirkorpi (1990, 77) jatkoi käsitteen määrittelyä omassa julkaisussaan, jossa hän kuvaili rakenteellisen sosiaalityön muutostyön vaativan muun muassa samanaikaista työskentelyä yksilön ja hänen sosiaalisen toimintaympäristönsä kanssa.

Merkittävänä historiallisena kehityserona ulkomaihin verrattuna on rakenteellisen sosiaalityön saavuttama asema suomalaisessa sosiaalihuoltolainsäädännössä. Suomessa rakenteellinen sosiaalityö ei jäänyt ainoastaan sosiaalityön teoreettiseksi suuntaukseksi, vaan sen sisältämät näkemykset pääsivät 1980-luvun rakenteellisen sosiaalipolitiikan virtauksen mukana myös osaksi sosiaalihuollon lainsäädäntöä. Rakenteellisen sosiaalityön näkemykset yhteiskunnallisesta muutostyöstä olivat kirjattuna aikaisempaan sosiaalihuoltolakiin (710/1982) 13 § momentissa, joissa kunnat velvoitettiin seuraamaan ja kehittämään asukkaitensa elinoloja ja poistamaan havaitsemiaan hyvinvointipuutteita. Rakenteellista sosiaalityötä ei kuitenkaan mainittu suoraan vuoden 1982 sosiaalihuoltolaissa eikä sille osoitettu selkeää vastuullista toteuttajaa, jolloin tavoitellun sosiaalityön muutostyöskentelyn voidaan katsoa jääneen ainoastaan paikallistasoiseksi (Pohjola 2011, 212).

Vuonna 2015 rakenteellinen sosiaalityö koki huomattavan muutoksen, jolloin uuden voimaan tulleen sosiaalihuoltolain kautta rakenteellinen sosiaalityö lisättiin yhdeksi kokonaiseksi pykäläksi sosiaalihuoltolakiin. Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) valmistelusta vastasi työryhmä, jonka työskentely lainsäädännön uudistamiseksi kesti noin kolme vuotta. Työryhmän vuonna 2012 julkaisemassa raportissa tuotiin esille rakenteellisen sosiaalityön tarjoamat mahdollisuudet ennaltaehkäistä eriarvoistavien rakenteiden syntyä sekä korostettiin tarvetta hyödyntää tutkimustietoa, sosiaalialan työntekijöiden kokemustietoa ja sosiaalihuollon asiakkailta saatua tietoa sosiaalipalvelujen kehittämisessä. (Juurikkala 2022: 20; STM 2012.)

Rakenteellisen sosiaalityön termin lisäämiseen sosiaalihuoltolain omaksi pykäläksi suhtauduttiin lain lausuntokierroksella myönteisesti (Juurikkala 2022, 22). Hallituksen esityksessä (164/2014) perusteltiin rakenteellisen sosiaalityön lakisäätämistä erityisesti sosiaalipalvelujen laadun parantamisella ja rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotannollisella merkityksellä, jolloin sen erityisenä tehtävänä olisi sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen. Tällaisiksi rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotannon menetelmiksi mainitaan esityksessä ”sosiaalinen raportointi, sosiaalisten vaikutusten arviointi ja sosiaalitaloudellinen arviointi” (HE 164/2014; STM 2022). Rakenteellinen sosiaalityö -termin nostamista suoraan

sosiaalihuoltolain (1301/2014) lakipykäläksi perusteltiin halukkuudella korostaa rakenteellisen sosiaalityön sisältämän yhteiskunnallisen työskentelyn merkitystä. Hallituksen esityksessä (164/2014) huomioitiin rakenteellisen sosiaalityön tarjoamat mahdollisuudet tuoda esiin sellaista tietoa, joka muuten jäisi täysin hyödyntämättä ja keräämättä. Tällaisella tiedolla viitattiin muun muassa sosiaalityön asiakas- ja verkostotyöhön perustuvaan kokemustietoon, sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeisiin perustuvaan tietoon sekä sosiaalityön asiantuntemukseen perustuvan tiedon huomioon ottamista kunnallisessa suunnittelutoiminnassa ja päätöksenteossa. Rakenteellisen sosiaalityön keinojen avulla saavutetulla tiedolla arvioitiin voitavan kehittää sosiaalihuollon palveluita, lisätä palveluiden vaikuttavuutta ja edistää kuntalaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tutkimuksellisen tiedon tuottaminen katsottiin kuuluvan myös osaksi lakisääteistä rakenteellista sosiaalityötä. (HE 164/2014; Juurikkala 2022, 20–22.)

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) määrittelee rakenteellisen sosiaalityön tehtäviksi sosiaalisen hyvinvointitiedon ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisen ja sosiaalihuollon asiantuntijuuden hyödyntämisen väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu kolme keskeistä asiaa:

”1) sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista;

2) tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi;

3) sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi kunnan muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen.” (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) painottaman tiedontuotannon lisäksi rakenteelliselle sosiaalityölle osoitetaan tehtäväksi toimenpiteet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja asukkaiden toimintaympäristöjen kehittämiseksi kuntien alueella. Tämä tehtävä ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan sosiaalihuollolle, vaan mukana tulisi olla myös muut kunnan asukkaiden sosiaalisesta hyvinvoinnista vastaavat toimijat, joita voivat olla esimerkiksi yritykset ja järjestöt. Toimenpide-ehdotukset ja toimintaympäristöjen

kehittämisenäkökulma korostavat rakenteellisen sosiaalityön lakisäätteistä roolia erityisesti ennaltaehkäisevänä sosiaalihuoltona. (Juurikkala 2022, 21–22; STM 2017, 34–35.)

Tulevaisuudessa rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä pystytään jatkamaan lainsäädännön antaman velvoitteen turvin. Erityisesti Suomen tuleville hyvinvointialueille on asetettu paljon odotuksia rakenteellisen sosiaalityön kehittäjinä ja toteuttajina (Kokkonen, Liukko, Muurinen & Santalahti 2022, 158–159). Rakenteellisen sosiaalityön teeman ajankohtaisuus näkyy myös useissa siihen liittyvissä kehittämishankkeissa, joissa ovat mukana esimerkiksi sosiaalialan osaamiskeskukset, yliopistotutkijat, THL ja STM (ISO 2022; JYU 2022; Poske 2022; THL 2022). Kansainvälisellä tasolla rakenteellinen sosiaalityö etsii tulevaisuudessa uusia mahdollisuuksia päästä vaikuttamaan yhä vahvemmin poliittiseen päätöksentekoon ja sen avulla luomaan hyvinvointivaltiokehitystä tukevia rakenteellisia muutoksia (Chan 2018, 35; Mullaly & Dupré 2019).

2.3 Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet

Olen valinnut tutkimuksen teoriaksi sosiaalityön professori Anneli Pohjolan (2011) kehittämän rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaottelun. Pohjolan (2011) luomaa tehtäväjaottelua voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä suomalaisista rakenteellisen sosiaalityön teoreettisista jäsenyksistä, sillä kyseiseen teoriaan on viitattu useissa suomalaisissa rakenteellisen sosiaalityön julkaisuissa (esim. Heinonen 2014; Kannasoja, Ruonakangas, Närhi, Rantamäki & Kokkonen 2022; Kivipelto 2021; Närhi & Matthies 2014; Niskala 2020; Tiitinen 2019) ja opinnäytetöissä (esim. Roitto 2020; Ruonakangas 2021; Savola 2017). Pohjolan (2011) luomalla teorialla on siis ollut suuri merkitys siinä, miten Suomessa rakenteellisen sosiaalityön sisältöä ja tehtäviä ymmärretään. Teorian avulla on myös helpompaa käsittää ja ryhmitellä rakenteellisen sosiaalityön monipuolista ja laaja-alaista tehtäväkenttää.

Pohjola (2011) luokittelee teoriassaan neljä rakenteellisen sosiaalityön tehtäväaluetta, joita ovat *tietotyö*, *strategiatyö*, *inklusiotyö* ja *oikeudenmukaisuustyö*. Näiden tehtäväalueiden lisäksi Pohjola mainitsee myös *sosiaalipoliittisen työn* ja *johtamistyön*, joiden hän sanoo läpäisevän muut tehtäväalueet. Pohjola pyrkii teoriansa avulla jäsentämään rakenteellisen sosiaalityön tehtäviä ja yhteiskunnallisia funktiota sekä osoittamaan, mitä rakenteellinen sosiaalityö käytännössä on. Pohjolan tehtäväjaottelua (2011, 219–220) voidaan havainnollistaa seuraavalla taulukolla:

Taulukko 1. Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet Pohjolaa (2011, 219–220) mukaillen

<p>1. Tietotyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sosiaaliansalyttikon työ</i>: tutkimus ja tiedontuotanto • <i>Yhteiskuntakriitikon työ</i>: epäkohtien osoittaminen • <i>Julkisuustyö</i>: sosiaalinen raportointi, tiedonvälitys ja viestintä
<p>2. Strategiatyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Visioiva työ</i>: suunnittelu-, strategia-, ohjelma- ja lainsäädäntötyö • <i>Ennakoiva työ</i>: sosiaalisten vaikutusten ennakointi ja arviointi • <i>Kehittävä työ</i>: ratkaisujen hakeminen • <i>Reformityö</i>: uusien toimintatapojen rakentaminen
<p>3. Inklusiotyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Yhteistyö</i>: toimintaympäristöissä ja yhteistyössä vaikuttaminen • <i>Osallisuustyö</i>: osallisuuden mahdollistaminen, valtaistaminen • <i>Verkostoituva työ</i>: solidaarisuusverkostojen rakentaminen
<p>4. Oikeudenmukaisuustyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Eettinen työ</i>: arvo- ja moraalikeskustelu, perus- ja sosiaalioikeuksien seuranta • <i>Hyvinvointivastuu</i>: hyvinvointipalvelujen ja väestöryhmien välisen tasa-arvon edistäminen
<p>Sosiaalipoliittinen työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteiskuntarakenteellinen toiminta
<p>Johtamistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimintamahdollisuuksien turvaaminen

Rakenteellisella *tietotyöllä* tuotetaan tietoa kansalaisten ja sosiaalihuollon asiakkaiden elinolosuhteista, palvelujen toimivuudesta ja hyvinvointia tuottavista ja sitä heikentävistä tekijöistä. Keskeistä on useista eri lähteistä ja erilaisin menetelmin kerätyt tiedot, joiden avulla voidaan muodostaa kattava tietoperusta rakenteellista sosiaalityötä varten. Tietotyössä tuotettua tietoa voidaan saada sosiaalityön paikallistasoilta, käytännön työhön liittyvinä selvityksinä sekä tieteellisen tutkimuksen välityksellä. Analysoituun tietoon perustuvaa rakenteellista kehittämistoimintaa voidaan pitää luonteeltaan ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia ylläpitävänä lähestymistapana. (Pohjola 2011, 215–216.)

Tiedontuotantoa itsessään ei kuitenkaan voida pitää riittävänä rakenteellisessa tietotyössä, vaan siihen on myös sisällytettävä sekä kyky tarkastella yhteiskunnan toimintaa kriittisesti ja

tunnistaa sen rakenteelliset epäkohdat, että luoda keinoja välittää tuotetut tiedot ja havaitut epäkohdat julkisuuteen. Tässä yhteiskuntakriittisessä ja rakenteellisia ongelmia havainnoivassa tarkastelutavassa korostuu erityisesti rakenteellisen sosiaalityön dialektisuus ja kriittinen ote vallitsevaan yhteiskuntajärjestykseen (Carniol 1992; Mullaly & Dupré 2019, 224–225; Pohjola 2014, 17). Tiedonvälitys on yhtä merkityksellistä tietotyössä kuin tiedon tuottaminen, sillä monet yhteiskuntarakenteelliset muutokset tehdään yhteiskunnallisten päättäjien toimesta. Tällöin rakenteellisen tietotyön kautta tuotettu tieto pyritään saattamaan yhteiskunnallisen päätöksenteon piiriin, jotta tavoiteltu muutostyö edistäisi parhaiten väestöryhmien välistä tasa-arvoa ja sortavien rakenteiden kumoamista rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden mukaisesti. (Mullaly & Dupré 2019, 238; Pohjola 2011, 216.)

Rakenteellinen tietotyö on tällä hetkellä Suomessa yleisin tapa toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä. Sen toimintatavat korostuvat uusimmissa rakenteellisen sosiaalityön tutkimustuloksissa muita Pohjolan (2011) tehtäväalueita vahvemmin (Kannasoja ym. 2022, 48; Kivipelto 2021, 22.) Tietotyön mahdollisesti tunnetuin toteuttamismenetelmä on sosiaalinen raportointi. Pohjola (2011, 219) mainitseekin sosiaalisen raportoinnin suoraan myös omassa teoriassaan osana tietotyön julkisuustyötä. Kuvaan sosiaalisen raportoinnin sisältöä, menetelmiä ja tavoitteita tarkemmin tutkielman luvussa 3.

Muiksi tietotyön toteuttamisen tavoiksi on tunnistettavissa esimerkiksi mediavaikuttaminen, sosiaalisen media, ja asiakastietojärjestelmät (Kivipelto 2021, 16–20). Tiitisen (2019) väitöskirjassa tarkastellaan sosiaalialan työntekijöiden mediavaikuttamisen keinoja ja siihen liittyviä haasteita. Tiitisen (2019, 44) mukaan sosiaalialan mediavaikuttaminen sisältää Pohjolan (2011, 215–220) tehtäväjaottelusta eniten juuri rakenteellisen tietotyön alueeseen kuuluvia tehtäviä. Sosiaalista mediaa on taas usein rakenteellisessa sosiaalityössä hyödynnetty yhteisen mediavaikuttamisen organisoinnissa ja ammatillisena verkostoitumisalustana (Tiitinen 2019, 64, 80), mutta sen rooli sosiaalityön julkisessa tiedonvälityksessä on uusimpien tutkimustulosten mukaan ollut hyvin vähäistä (Kannasoja ym. 2022, 44). Sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmät sisältävät huomattavia määriä tilastollista tietoa, jota voisi olla mahdollista hyödyntää rakenteellisen tietotyön perustana. Tällä hetkellä valtaosaa niiden sisältämästä tiedosta ei kuitenkaan pystytä hyödyntämään rakenteellisessa tiedontuotannossa tai -välityksessä muun muassa puuttuvien tiedonkeräysmenetelmien ja nykyisen lainsäädännön luomien rajoitteiden vuoksi. (Kivipelto 2021, 16.)

Rakenteellisella *strategiatyöllä* pyritään edistämään yhteiskunnallisia hyvinvointipalveluja suunnitelmallisella työotteella sekä vaikuttamaan yhteiskunnan poliittisiin linjauksiin ja lainsäädännölliseen valmisteluun. Käytännön esimerkkeinä strategisesta työstä Pohjola (2011, 216) antaa hyvinvointisuunnitelmien ja -ohjelmien valmistelun yhteistyössä kansalaisten, kolmannen sektorin toimijoiden ja sosiaalityön muiden yhteistyökumppaneiden kanssa, samalla hyödyntäen suunnittelun tukena rakenteellisella tietotyöllä luotua tietopohjaa. Rakenteellista strategiatyötä kuvastaa reformistinen ja visioiva työote, johon kuuluu keskeisesti toimintatapojen sosiaalisten vaikutusten ennakointi ja uusien toiminta- ja ratkaisukeinojen etsiminen elinolosuhteiden kehittämiseksi kansalaisille yhä yhdenvertaisempaan suuntaan. Strategisessa työotteessa nousee esille rakenteelliselle sosiaalityölle olennainen yhteiskunnallisen muutostyön orientaatio. (Mullaly & Dupré 2019, 229; Pohjola 2011, 216–219.) Rakenteellista strategiatyötä tehdään Suomessa tällä hetkellä sosiaalityön johto- ja asiakastyössä erityisesti kehitystyön, kehitysehdotusten ja reformityöskentelyn kautta. Näistä erityisesti reformityö toteutuu enemmän johtavien sosiaalityöntekijöiden tekemänä kuin asiakastyöstä vastaavien sosiaalityöntekijöiden tekemänä. (Kannasoja ym. 2022, 46–48.) Toisaalta on myös havainnointu, ettei kaikissa kunnissa ole osoitettu kiinnostusta hyödyntää sosiaalityöntekijöiden suunnitelmallista osaamista tai yhteiskunnallista asiantuntemusta. Joissakin tapauksissa sosiaalityöntekijöiden strategista vaikuttamistoimintaa on jopa pyritty rajamaan erilaisten vaihtamiskeinojen kautta. (Kivipelto 2021, 19; Tiitinen 2019, 92–93.)

Rakenteellinen *inkluusiotyö* on kansalaisten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia edistävää työskentelyä, johon kuuluu keskeisesti yhteisöllisyyden ja yhteisöjen hyödyntäminen sosiaalisen hyvinvoinnin rakenteellisessa kehittämisessä. Inklusiotyön avulla pyritään luomaan vahvempia sosiaalisen tuen rakenteita, lisäämään kansalaisia osallistavia toimintatapoja ja rakentamaan ”solidaarisuusverkostoja” yhteiskunnan väestöryhmien välille. (Pohjola 2011, 217.) Inklusiotyöhön sisältyy siis rakenteellisen sosiaalityön valtaistava työote, jolla lisätään asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia yhteiskunnallisissa toimintaympäristöissä (Moreau 1990, 56–57; Mullaly & Dupré 2019, 323).

Inklusiotyön yhdeksi alaluokaksi Pohjola (2011) nimittää yhteisötyön, jonka alla on taas mainittu yhdyskuntatyö ja ekologinen sosiaalityö. Yhdyskuntatyöllä ja ekologisella sosiaalityöllä onkin olemassa teoreettiset sidoksensa juuri rakenteelliseen sosiaalityöhön niin sanotun ekososiaalisen viitekehyksen kautta. Ekologinen sosiaalityö viittaa terminä

ekososiaaliseen sosiaalityöhön, jolla tarkoitetaan sosiaalisia ja ekologista ympäristöä näkökulmia yhdistävää sosiaalityötä. Se yhdistyy rakenteelliseen inklusiiviseen ympäristöongelmien torjumiseen kehittyvissä maissa kansalaisliikkeiden rinnalla tai kestävä kehityksen paikallisuutta, osallisuutta ja avointa toimintaperiaatetta. (Matthies & Närhi 2014, 110–111.) Rakenteellisen yhteistyöhön sisältyvää yhdyskuntatyötä ovat sosiaalityön historiassa edustaneet esimerkiksi Charity Organisation Society (COS) ja settlementiliike (Coulshed & Orme 1998, 212). Yhteistyö rakenteellisen inklusiivisen menetelmänä näyttää kuitenkin heikentyneen erityisesti Suomessa nykyään, sillä sosiaalityöntekijät eivät juurikaan tunnista käyttävänsä sen menetelmiä omassa työympäristössään (Kannasoja ym. 2022, 45, 48).

Nykyisin rakenteellista inklusiivista työtä tehdään erityisesti valtaistavasta, osallistavasta ja tietoisuutta kasvattavasta näkökulmasta käsin, mistä tietoisuustyö vaikuttaa olevan sosiaalityön asiakastyössä suosituin (Kannasoja ym. 2022, 45). Valtaistava työ näkyy sosiaalityön käytännön työssä esimerkiksi kannustamalla asiakasta aloittamaan tarvittaessa muutoksenhakuprosessin tai neuvomaan häntä kantelemaan palveluiden epäkohdista palveluista vastaaville tahoille. Osallistava inklusiivinen ilmenee yhteistyöstä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kanssa hänen oikeuksiensa puolustamisessa sekä palveluiden kehittämisprosesseissa, joissa on mukana asiakkaat itse esimerkiksi kehittäjäasiakkaana. (Kannasoja ym. 2022, 45; Niskala 2020, 152–155.) Tietoisuustyöllä asiakkaille kerrotaan erilaisista osallisuuden mahdollisuuksista ja dialogisissa keskusteluissa asiakkaan kanssa tuodaan esiin asiakkaan elämäntilanteeseen vaikuttavia rakenteellisia syitä. Tietoisuustyön kautta toteutuu rakenteellisen sosiaalityön ihanne vallan jakamisesta asiakkaan kanssa sekä rakenteiden vaikutusten esiin tuominen asiakkaan elämässä. (Carniol 1992; Kannasoja ym. 2022, 45.)

Rakenteelliseen *oikeudenmukaisuustyöhön* kuuluvat kansalaisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien huomiointi, seuranta ja esille nostaminen kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa ja heitä koskevassa päätöksenteossa. Oikeudenmukaisuustyötä tehdään kantamalla hyvinvointivastuuta eli ylläpitämällä keskustelua yhteiskunnan arvosta ja moraalista, seuraamalla väestöryhmien välisen tasa-arvon toteutumista ja edistämällä julkisia hyvinvointipalveluja. (Pohjola 2011, 217.) Pohjola (2011) sanoo oikeudenmukaisuustyön poikkeavan kolmesta aikaisemmasta rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueesta siten, että se toteutuu ensisijaisesti limittäin muiden tehtäväalueiden kanssa. Oikeudenmukaisuustyön ajatuksia voidaan pitää sosiaalityön

ammattikuntaa yhdistävänä eettisenä perustana, johon kaikki muu sosiaalityön toiminta lopulta pohjautuu. Erityisesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisen ajatus on vahvasti sidoksissa sosiaalityön profession etiikkaan, minkä vuoksi myös rakenteellinen oikeudenmukaisuustyö on läpileikkaava tehtäväalue kaikessa rakenteellisessa sosiaalityössä. (IFSW 2018; Pohjola 2011, 216–217; Talentia 2017.)

Esimerkkeinä rakenteellisesta oikeudenmukaisuustyöstä Suomessa ovat esimerkiksi vammaissosiaalityössä toteutunut asiakkaiden perusoikeuksien edistäminen, yhdenvertaisuuspuutteiden esiin nostaminen ja esteellisyyden aiheuttamien epäkohtien tuominen julkisuuteen. Sosiaalityöntekijät ovat myös ajaneet asiakkaidensa asiaa tekemällä heidän puolestaan oikaisu- tai korjauspyyntöjä Kelalle virheellisiin etuspäätöksiin liittyen. (Kivipelto 2021, 13–14, 22.) Muina rakenteelliseksi oikeudenmukaisuustyöksi tunnistettuja keinoja sosiaalityöntekijöiden tekemässä työssä ovat olleet kehittämis- ja tutkimustoimintaan osallistuminen informantin roolissa, järjestötoiminta, yleisönosastokirjoitukset ja haastattelut sekä kansalaisaktivismi. Rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön on kuitenkin arvioitu toteutuvan heikoimmin kunnallisessa sosiaalityössä. Esimerkiksi kansalaisaktivismi tai yhteiskunnan julkiseen arvo- ja moraalikeskusteluun osallistuminen julkisesti ei toteutunut juuri ollenkaan sosiaalityöntekijöiden tekemässä työssä. (Kannasoja ym. 2022, 48–47.) Tätä uutta tutkimustulosta oikeudenmukaisuustyöhön liittyen voidaan pitää mielenkiintoisena Pohjolan (2011) tehtäväaluejaotteluun liittyen, sillä Pohjola tunnistaa kyseisen tehtäväalueen ”ehdottomana läpileikkaavana edellytyksenä kaikessa alan työssä” (Pohjola 2011, 216).

Neljän aikaisemmin mainitun rakenteellisen sosiaalityön päätehtäväalueen lisäksi Pohjola (2011, 220) listaa rakenteellista työtä läpäiseviksi tehtäviksi *sosiaalipoliittisen työn ja johtamistyön*, vaikka ne eivät saakaan omaa virallista tehtäväaluettaan teoriassa. Sosiaalipoliittiseksi työksi Pohjola (2011) tunnistaa vahvan yhteiskuntarakenteellisen näkemyksen ja toiminnan. Johtamistyötä taas kuvastaa sosiaalityön toiminnan tuntemiseen perustuva johtaminen, jolla voidaan varmistaa rakenteellisen työskentelyn edellytysten toteutuminen (Pohjola 2011, 217). Sosiaalipoliittista työtä toteuttavat sosiaalityön käytännön työssä erityisesti johtavat sosiaalityöntekijät osallistuessaan kehittämistyöhön, hyvinvointikertomusten taustoittamiseen, vaikutusten arviointityöhön ja toimimalla sosiaalityön asiantuntijana erilaisissa verkostostoissa (Kannasoja ym, 2022, 46). Rakenteellisen sosiaalityön toteutusta turvaavaa johtamistyötä voidaan tehdä tarjoamalla työntekijöille mahdollisuus toteuttaa sitä työssään tai pyrkiä käyttämään analysoitua tietoa sosiaalityön johtamisen tukena. Tulevaisuudessa rakenteellisen sosiaalityön johtamista

pyritään todennäköisesti kehittämään tiedolla johtamisen periaatteita noudattaen. (Korhonen & Sulavuori 2022, 59–64.)

Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaottelulla ja voimassa olevan sosiaalihuoltolain (1301/2014) rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvällä 7 §:n välillä on monia samankaltaisuuksia, joita erittelen tässä lyhyesti. 7 §:n ensimmäisessä alakohdassa huomioidaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluvan asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen, joka sisältyy Pohjolan (2011) tehtäväaluejaottelussa tietotyön alaisuuteen. Lainpykälän toinen alakohta huomioi rakenteellisen sosiaalityöhön kuuluvan toimenpiteet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi sekä kuntalaisten toimintaympäristöjen kehittämiseksi. Tässä alakohdassa on havaittavissa Pohjolan (2011) tehtäväalueista strategiatyötä ja inklusiotyötä. 7 §:n kolmannessa alakohdassa mainitaan sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntäminen suunnittelutyössä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sekä yhteistyössä tehty palvelujen kehittäminen. Näissä kohdissa on havaittavissa myöskin strategiatyön ja inklusiotyön elementtejä. (Pohjola 2011, 215–220; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Lainpykälän suorien mainintojen ulkopuolelle näyttävät kuitenkin jäävän rakenteellinen oikeudenmukaisuustyö, sosiaalipoliittinen työ ja johtamistyö, vaikkakin niiden sisältämät asiat saattavat sisältyä muiden mainittujen alakohtien sisältämän toiminnan piiriin.

3 Sosiaalinen raportointi

3.1 Sosiaalisen raportoinnin määrittely ja tavoitteet

Sosiaalisen raportoinnin käsite paikantuu sosiaalityön kentässä rakenteellisen sosiaalityön alaisuuteen ja siellä taas rakenteellisen tietotyön osa-alueeksi. Sosiaalisella raportoinnilla tarkoitetaan rakenteellisen sosiaalityön menetelmää, jolla pyritään tuottamaan ensisijaisesti laadullista tietoa sosiaalialan asiakastyössä ja asiakkaiden elämäntilanteissa havaituista ongelmista, ilmiöistä ja hyvinvointia luovista tekijöistä. Sosiaalisen raportoinnin kautta tuotetulla tiedolla on pyritty tuomaan julki yhteiskunnallisia epäkohtia ja kehittämään sosiaali- ja hyvinvointipalvelujärjestelmän toimintaa ja sen tarjoamia palveluja. (Hussi 2006, 104; Lyly 2016, 7; Vasso 2022.) Sen tärkeimmiksi tehtäväksi on tunnistettu muun muassa sosiaalityön asiakastyön tiedontuotanto, sosiaalityössä havaittujen ongelmien ja ilmiöiden tuominen julkisuuteen sekä sosiaalihuollon ammattilaisten sisältämän hiljaisen tiedon muokkaaminen hyödynnettävään muotoon sosiaalialan kehittämistyön tueksi. (Hussi 2003, 3; Hämäläinen 2014, 65–66; Pohjola 2011, 219–220.) Sosiaalisessa raportoinnissa tietoa voivat tuottaa sekä asiakkaat että sosiaalialan työntekijät. Raportoinnin avulla saatu tieto muokataan tiedonkeruun jälkeen sosiaalisesti raportiksi, johon usein yhdistetään esimerkiksi aihepiiriin kuuluvia tilastotietoja. (Hussi 2005a, 8; STM 2022; Vesa ym. 2020b, 50.)

Tausta-ajatuksena sosiaalialan työntekijöiden asiakastyön tiedon raportoinnista työn ulkopuolelle on ollut näkemys sosiaalityöntekijöiden olennaisesta paikasta yhteiskunnan palvelujärjestelmässä, missä heillä on mahdollisuus havainnoida kattavasti yhteiskunnallista toimintaa. Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään vaikeissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä, jotka usein kuuluvat yhteiskunnan marginaaliin ja ovat samanaikaisesti useiden yhteiskunnan tarjoamien palvelujen asiakkaina. Tässä asemassa ollessaan sosiaalityöntekijöillä on ”aitiopaikka” havainnoida esimerkiksi yhteiskunnan palvelujärjestelmää, heikompiensaisten kansalaisten jokapäiväistä elämää ja sosiaalisten yhteisöjen toimintaa. (Kananen & Karjalainen 2017, 162.) Sosiaalialan työntekijöillä voidaan siis arvioida olevan huomattava määrä kokemusperustaista tietoutta yhteiskunnan palvelujen toimivuudesta ja kansalaisten elämään vaikuttavista tekijöistä, mitä he yhdistävät osaksi yhteiskunnallista tietämystään päivittäisessä asiakastyössään. Sosiaalityö hahmottuu tällöin yhteiskunnallisten ongelmien parissa tehdyksi asiantuntijatyöksi. (Pohjola 2011, 215; Tiitinen 2019, 49–50.)

Sosiaalityön asiakastyössä muodostuvan hiljaisen ja kokemusperäisen tiedon hyödyntäminen on kuitenkin pitkään ollut haasteellista. Sosiaalityöntekijöiden omaamaa tietoa sosiaalityön asiakastyöstä, sen toimivista työkäytännöistä ja asiakkaiden elämäntilanteissa toistuvista ilmiöistä ei ole aikaisemmin pystytty tuomaan julkisuuteen systemaattisesti, sillä kanavia tiedon välittämiseksi eteenpäin on ollut rajatusti. Sosiaalityöntekijöiden tiedon on arvioitu jääneen enimmäkseen sosiaalialan työyhteisöjen sisälle, koska tietoa ei ole pystytty välittämään aktiivisesti ylemmille hallintotasoille kunnassa ja tiedon siirtyminen palvelujen välillä on monella tavoin ollut puutteellista. (Hussi 2005b: 144–145; Vesa ym. 2020b, 55.) Samoin sosiaalityön asiakkaiden kokemustieto palveluiden toiminnasta on helposti jäänyt keräämättä, sillä heillä ei ole ollut paikkoja tai voimavaroja omien ajatustensa jakamiseen. Tämän vuoksi on nähty tarpeellisenä kehittää sosiaalityön asiakastyöstä saatavaa tietoa välittäviä sosiaalisen raportoinnin menetelmiä, sillä rakenteellisen sosiaalityön muutostyö vaati tuekseen vahvaa asiakastyöhön pohjautuvaa tietopohjaa. Myös asiakkaiden aktiivinen osallistaminen ja mielipiteiden kuuleminen palveluiden järjestämisessä on yksi sosiaalityön eettisistä arvoista, millä on perusteltu sosiaalisen raportoinnin tarvetta. (Hussi 2003, 7–11; Pohjola ym. 2014, 288–290; Talentia 2017.)

Sosiaalisen raportoinnin idea on noussut myös tarpeesta saada laadullista tietoa sosiaalityön asiakastyöstä palveluntuottajien ja poliittisten päätöksentekijöiden tietoon. Kunnissa tuotettu tieto on usein ollut muodoltaan määrällistä tilastotietoa, kuten kuntalaisten ikäjakaumat ja palvelujen asiakasmäärät. Sen sijaan systemaattisesti kerätty laadullinen tiedontuotanto on usein puuttunut kunnista kokonaan. Laadullisen tiedon tarve korostuu sosiaalityössä, sillä määrällisen tiedon ei ole aina katsottu kuvastavan riittävällä tarkkuudella sosiaalityön monimuotoista kenttää eivätkä tilastotiedot yksinään ole pystyneet kuvamaan kuntien tilastojen taustalla olevia sosiaalisia ilmiöitä. (Hussi 2003, 7–9; 2005a, 9–10; Huvinen ym. 2002, 28.) Sosiaalisen raportoinnin menetelmien avulla tuotetulla laadullisella tiedolla tavoitellaan selittävän kontekstittiedon luomista tilastoille ja ymmärryksen lisäämistä kunnissa tapahtuvista ilmiöistä (Hussi 2005a, 10; Vesa ym. 2020b, 40–41).

Sosiaalisen raportoinnin menetelmien kehittämisen taustalla ovat vaikuttaneet tiedolla johtamisen ja tiedolla vaikuttamisen käsitteet. Tiedolla johtamisella tarkoitetaan yksinkertaisesti sanoen ”ajantasaiseen ja laadukkaaseen tietoon perustuvaa päätöksentekoa” (Valtioneuvosto 2022). Sen perusajatuksena on kerätä luotettavaa, ajankohtaista, systemaattisesti tuotettua tietoa päätöksenteon tueksi, jotta tiedon avulla voitaisiin ennakoita toimenpiteiden ja hallinnollisen toiminnan syy-seuraussuhteita ja tehdä kattavaa toiminnan

vaikuttavuuden arviointia. Luotettavaa ja ajankohtaista tietoa on tarkoitus hyödyntää, jotta julkisen vallan toiminta olisi laadukkaampaa ja resursseja voitaisiin kohdentaa ja käyttää tarkoituksenmukaisemmin. Onnistuneen tiedolla johtamisen tuloksia ovat esimerkiksi lisääntynyt kustannustehokkuus, vaikuttavammat julkiset palvelut, tehostunut ajankäyttö ja osuvammin kohdistetut palvelukokonaisuudet palvelujen asiakkaille. (Hussi 2005a, 8; Valtioneuvosto 2022; Virtanen ym. 2015, 14–18.) Tiedolla vaikuttamisella taas tarkoitetaan sosiaalityöstä tuotetun tiedon välittämistä sellaisille toimijoille, joilla on mahdollisuus hyödyntää kyseistä tietoa päätöksenteossa ja palvelujen kehittämistyössä (Liukko & Karjalainen 2022, 79; Lyly 2016, 11). Sosiaalisella raportoinnilla pyritään siis tuottamaan olennaista tietoa johtamisen ja päätännän tueksi (tiedolla johtaminen) sekä varmistamaan, että tuotettu tieto kulkeutuu päätösvaltaisten ja tietoa hyödyntävien toimijoiden käyttöön (tiedolla vaikuttaminen).

Sosiaalista raportointia voidaan tarkastella myös yhtenä tapana toteuttaa sosiaalityön kriittistä selontekovelvollisuutta. Sosiaalityössä selontekovelvollisuus määritellään asiakastyössä tehdyn toiminnan perusteltavuudella ja oikeutettavuudella, mihin sosiaalityön sidos julkisen vallan käyttöön velvoittaa. Kriittinen selonteko määritellään muun muassa yhteiskunnallisina kannanottoina, työn rajojen esille tuomisena ja asiakkaiden etujen puolesta puhumisena. (Juhila 2009, 296–297, 304–306.) Kriittinen selontekovelvollisuus näyttäytyy sosiaalisessa raportoinnissa sen tuottaman kontekstisidonnaisen kokemustiedon kautta. Sosiaalisissa raporteissa voidaan tuoda esille palvelujen kehittämistarpeita sekä asiakkaiden hyvinvointia heikentäneitä toimintatapoja, jolloin kriittinen selontekovelvollisuus toteutuu raportoinnin välityksellä. (Hussi 2003, 35; Juhila 2009, 304–305; Lyly 2016.)

Sosiaalityön historiassa tausta-ajatus sosiaaliselle raportoinnin tarpeelle voidaan paikantaa jo 1920-luvulle, jolloin sosiaalityön professio oli muodostumassa. Tuolloin jo sosiaalityön varhaiset kehittäjät Jane Addams ja Mary Richmond puhuivat asiakastyössä kohdattujen yhteiskunnallisten epäkohtien tuomisesta julkisuuteen sekä poliittisten päätöksentekijöiden tietoon (Pohjola 2011, 209). Sosiaalisen raportoinnin idea on ollut esillä myös 1960-luvulla indikaattoritiedon merkitystä korostaneen sosiaalitieteellisen liikehdinnän yhteydessä. Liikkeen edustajien mukaan ”sosiaaliset indikaattorit” antoivat ymmärrystä yhteiskunnallisen tilanteen kehittymisestä, kehityksen suunnasta ja vaikuttavuuden arvioinnista. 1970-luvulle tultaessa havaittiin kuitenkin puutteet pelkkiin tilastoihin perustuvassa indikaattoritarkastelussa, minkä vuoksi kehitettiin ”elämänlaadun” käsite uudeksi tarkasteltavaksi käsitteeksi. 1990-luvulla sosiaalista raportointia tutkittiin subjektiivisen

elämänlaadun ja objektiivisten indikaattoritietojen välisenä kokonaisuutena. (Kestilä & Karvonen 2019, 17.) Useissa Euroopan maissa ”sosiaalisesti raportoinniksi” tunnistetaankin yhä pääosin tilastollisiin indikaattoreihin perustuvat, väestön kokonaisyhyvinvointia kuvaavat laaja-alaiset raporttikokonaisuudet (Simpura 2012, 690–691). On kuitenkin huomioitava, ettei indikaattoriliikkeeseen perustuva sosiaalinen raportointi täysin vastaa nykyistä sosiaalityön ymmärrystä sosiaalisesta raportoinnista, johon kuuluu keskeisenä elementtinä laadullinen tiedontuotanto sosiaalityössä havaituista ilmiöistä tilastotietojen tueksi (vrt. Hussi 2006, 104–106; Lyly 2016, 7).

Laadulliseen tiedontuotantoon perustuvan sosiaalisen raportoinnin idean ja sosiaalisen raportoinnin käsitteen esitteli ensimmäisten joukossa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen asettama selvityshenkilö Aulikki Kananoja vuonna 1997. Kananoja (1997) vetosi selvityksensä sosiaalityöntekijöihin ja kuinka heidän tulisi välittää asiakastyöhön perustuva kokemustietonsa poliittisen päätöksenteon tueksi, jotta sosiaalityön asema yhteiskunnallisena muutosvoimana vahvistuisi. Raportissa korostui rakenteellisen sosiaalityön idea asiakkaan oikeuksien asianajosta ja sosiaalisten ongelmien ennakoinnista vaikuttamalla yhteiskunnallisiin rakenteisiin tiedontuotannollisin keinoin (Kananoja 1997; vrt. Pohjola ym. 2014, 10–11). Kananoja (1997) ehdotti selvityksessään, että sosiaalityön asiakastyössä tulisi laatia vuosittaisia ”sosiaaliraportteja,” joiden sisältämällä tiedoilla täydennettäisiin kunnissa tuotettuja määrällisiä tiedonkeruumenetelmiä.

Kananojan (1997) selvitysraportti motivoi useita kunnallisia toimijoita aloittamaan sosiaalisen raportoinnin menetelmien kehittämisen 2000-luvun vaihteessa (Hussi 2003, 5; Huvinen ym. 2002, 28). Suomen kuntaliitto aloitti vuonna 1998 sosiaalisen raportoinnin kehittämisen omassa vuoden kestäneessä tutkimushankkeessaan. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto taas kokeili sosiaalista raportointia ensimmäisen kerran vuonna 2000 Haagan sosiaalitoimistossa vertikaalimalliin perustuvalla raportointimenetelmällä. Sosiaalisen raportoinnin hankkeita oli käynnissä ympäri pääkaupunkiseutua 2000-luvun alussa. Vuonna 2000 Vantaalla tehtiin myös toimintatutkimus sairaala- ja poliklinikkaympäristössä, jonka perusteella tuotettiin sosiaalinen raportti asunnottomuudesta perustuen tilastoihin yhdistettyyn asiakas- ja työntekijähaastattelutietoon (Huvinen, Juvonen, Sovijärvi, Karppinen & Vaaramo 2002). Vuosaaressa pilotointiin vuonna 2002 asiakaskeskeistä raportointimenetelmää ja Suutarilassa kokeiltiin vuonna 2003 horisontaalista raportointia lastensuojelun yksikössä. Helsingin kaupungissa tehtyjä pilotointihankkeita arvioitiin lopulta vuonna 2004 Heikki Waris-instituutissa. Arviointityön perusteella Hussi (2005) teki julkaisun, jossa kuvaillaan

sosiaalisen raportoinnin hankkeiden onnistumista ja esitellään niiden aikana kehitetty sosiaalisen raportoinnin menetelmä. (Hussi 2005a; 22–25; 2006; Huvinen ym. 2002.)

Sosiaaliselle raportoinnille on olemassa erilaisia menetelmällisiä toteutustapoja, joita kuvaan tarkemmin luvuissa 3.2 ja 3.3. Sosiaalista raportoinnin menetelmiä pystytään kuitenkin mallintamaan sen mukaan, miten niitä käytännössä toteutetaan ja kenelle tietoa pääsääntöisesti halutaan raportoida. Hussin (2005a, 22–25) mukaan sosiaalisella raportoinnilla on kolme erilaista muotoa: asiakasraportointi, horisontaalinen raportointi ja vertikaaliraportointi. Asiakasraportoinnilla tarkoitetaan sosiaalihuollon asiakkaiden tuottamaa informaatiota, jota hyödynnetään työyhteisön omien palvelujen kehittämisessä. Horisontaalisella raportoinnilla kerätään informaatiota työntekijöiltä, palvelujen asiakkailta tai yksikön yhteistyökumppaneilta alueellisten palvelujen ja yhteistyömenetelmien kehittämistä varten. Vertikaaliraportoinnissa palveluja tuottava taho ja sen työntekijät välittävät informaatiota asiakastyössä havaitsemistaan epäkohdista, kehittämiskohteista ja toiminnan vahvuuksista oman organisaationsa johdolle tai yhteiskunnallisille päättäjille. Vertikaaliraportoinnin prosessiin voivat mahdollisuuksien mukaan osallistua myös asiakkaat. (Hussi 2003, 24; 2005a, 22–25.)

Hussin (2005a, 22–25) sosiaalisen raportoinnin malleja voidaan havainnollistaa seuraavalla taulukolla:

Taulukko 2. Sosiaalisen raportoinnin mallit (Hussi 2005a, 24)

Sosiaalisen raportoinnin malli	Tavoite	Tiedontuottajat	Kerättävä tieto	Tiedon kohderyhmä
Asiakasraportointi	Työyhteisön palvelujen kehittäminen	Asiakkaat	Asiakaspalaute, ideat	Työyhteisö
Horisontaalimalli	Palvelujen kehittäminen omassa työyhteisössä	Työyhteisö/ asiakkaat/ yhteistyökumppanit	Tieto palvelujen kehittämistarpeista alueellisesti, asiakkaiden elinolot	Palveluntuottajat, muut toimijat
Vertikaalimalli	Palvelujen kehittäminen, resurssien kohdentaminen	Palveluntuottajat/ asiakkaat	Tieto palvelujen kehittämistarpeista alueellisesti, asiakkaiden elinolot	Päättäjät, johtajat, palveluntuottajat

Yhtenä sosiaalisen raportoinnin tavoitteena on yhteiskunnallisten epäkohtien paljastaminen ja tuominen yhteiskunnallisten päättäjien tietoon, jotta niitä aiheuttavia rakenteita voitaisiin

muuttaa. Epäkohdalla tarkoitetaan jonkinlaista palveluissa tai rakenteissa havaittua toimimattomuutta, puutetta, väärinkäytöstä tai epäeettistä toimintatapaa. Tämän raportoinnin tavoitteen voidaan nähdä sitoutuvan erityisesti rakenteellisen sosiaalityön yhteiskuntakriittiseen ja rakenteellista muutostyötä tukevaan tehtävään. (Mullaly & Dupré 2019, 222; Pohjola 2011, 216; Tiitinen 2019, 51.) Epäkohdista ilmoittaminen on sosiaalityön yksi eettisistä velvoitteista, jota toteuttamalla asiakasta voidaan valtaistaa ja edistää oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteiskunnassa (Talentia 2017; IFSW 2018; Tiitinen 2019, 40, 54).

Toisaalta epäkohdista raportointi ei ole aina ollut täysin ongelmaton. Sosiaalityöntekijät ovat saaneet osakseen erilaisia negatiivisia seurauksia epäkohtien raportoinnista, kuten vaiennamista tai uhkailua työpaikan menettämisestä. Sosiaalialalla on erityisesti havainnointu työntekijöiden sananvapauden rajoittamista epäkohtia raportoidessa, jolloin sosiaalityöntekijät on pyritty vaiennamaan palveluiden johtotasolta tai kuntapäätäjien toimesta. Tämä toiminta on ilmennyt sosiaalialan työntekijöiden viestintämahdollisuuksien rajaamisena, työntekijöiden näkemysten väheksymisenä ja epävirallisina sanktioina, kuten puhutteluina. (Tiitinen 2019, 55–57, 91–94.) Vaiennamistoimet ovat mahdollisesti heijastuneet myös sosiaalisen raportoinnin menetelmiin, sillä joissakin yhteyksissä työntekijät ilmoittivat jättäneensä havaintoja raportoimatta rangaistusten pelossa (Tiitinen 2019, 56).

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistuksen jälkeen sosiaalisen raportoinnin rooli rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotannollisena menetelmänä on korostunut entisestään. Hallituksen esityksessä uudeksi sosiaalihuoltolaiksi mainittiin ”sosiaalinen raportointi” yhtenä menetelmänä tuottaa tietoa sosiaalityön asiakastyöstä (HE 164/2014). Useat sosiaalisen raportoinnin menetelmät pyrkivätkin yhä enenevässä määrin vastaamaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) vaatimuksiin tiedon tuottamisesta, toimenpide-ehdotusten esittämisestä ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. Tämän vuoksi valtaosa sosiaalihuoltolain uudistuksen jälkeen tuotetuista sosiaalisista raporteista sisältää myös ratkaisuehdotuksia havaittuihin ongelmiin tiedontuotannollisten tavoitteiden lisäksi. (Saarinen & Pasanen 2022, 82–84; Santalahti 2022, 86; Vesa ym. 2020b, 39.)

3.2 Sosiaalisen raportoinnin menetelmiä

Sosiaalisen raportoinnin käsite on vielä varsin vakiintumaton, minkä vuoksi siitä puhuttaessa on olennaista tuoda esiin se menetelmä, jolla sitä toteutetaan. Menetelmiä sosiaalisen raportoinnin toteutukselle on olemassa useita, eikä mikään tietty menetelmä ole täysin

vakiintunut valtakunnalliseen käyttöön. Käytössä oleva sosiaalisen raportoinnin menetelmä vaihtelee usein alueellisesti, sekä myös sen mukaan, mikä taho sitä toteuttaa ja kenelle tietoa halutaan ensisijaisesti tuottaa. Olen kuvannut sosiaalisen raportoinnin määritelmää tarkemmin luvussa 3.1. Tiivistetysti sanottuna sosiaalisiksi raportoinniksi voidaan tunnistaa sellaiset menetelmät, jotka keräävät tietoa sosiaalialan työntekijöiltä tai sosiaalihuollon asiakkailta sosiaalityön asiakastyön yhteydessä havaituista ilmiöistä ja asioista. Tiedonkeruun lisäksi menetelmän täytyy pyrkiä välittämään kerätty tieto eteenpäin sosiaalisen raportin muodossa muille toimijoille, joista olennaisimpia ovat yhteiskunnallista päätösvaltaa käyttävät tahot ja palvelujen tuottajat.

Yksi pisimmälle kehitetyistä ja kattavimmin dokumentoiduista sosiaalisen raportoinnin menetelmistä on pääkaupunkiseudulla 2000-luvun alussa kehitetty ja siellä usean hankkeen yhteydessä pilotoitu menetelmä, jota kirjallisuudessa kutsutaan ”sosiaalisen raportoinnin menetelmäksi” tai ”sosiaalisen raportoinnin prosessiksi” (Hussi 2006, 147; 2005a, 12). Menetelmän kehittämiseen osallistui useita toimijoita Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta ja Heikki Waris-instituutista, ja Taina Hussi on tehnyt useita julkaisuja kyseisestä menetelmästä ja sen kehittämisprosessista (Hussi 2003; 2005a; 2005b; 2006). ”Sosiaalisen raportoinnin menetelmä” –nimitys johtuu todennäköisesti siitä, ettei 2000-luvun alussa ollut juurikaan olemassa muita sosiaalisen raportoinnin menetelmiä ja tämä menetelmä oli ainoa olemassa oleva selkeä kuvaus sosiaalisen raportoinnin toteutuksesta. Selvyyden vuoksi ja sekaannuksen välttämiseksi muiden kuvattujen menetelmien kanssa käytän tutkielmassani nimitystä ”Hussin menetelmä” tästä sosiaalisen raportoinnin menetelmästä.

Hussin menetelmään sisältyy kaksi vaihetta, joita ovat tiedon keräämis- ja muokkausvaihe sekä tiedon raportointivaihe. Hussin menetelmän ensimmäisessä vaiheessa kerätään informaatiota sosiaalialan asiakastyöstä avoimia kysymyksiä sisältävän HUOMIS-barometri-lomakkeen avulla, joka jaetaan yksikön työntekijöille. Lomakkeet on tarkoitus täyttää joko itsenäisesti tai yhdessä toisten työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Lomakkeen kysymykset pyrkivät ohjaamaan lomakkeen täyttäjää vastaamaan monipuolisesti reflektoiden ja käsitteellistäen omia havaintojaan, pohdintojaan ja kokemuksiaan asiakastyöstä. Kun kaikki työntekijät ovat täyttäneet lomakkeet, he kokoontuvat palaveriin refleктоimaan ja työstämään lomakkeilla tuotettua informaatiota. Palaverin päätteeksi kootaan teemarunko, johon lisätään toisen palaverin yhteydessä teemoihin liittyviä taustatietoja. Näitä taustatietoja voivat olla esimerkiksi alueelliset tilastotiedot tai ammatilliset prosessikuvaukset. (Hussi 2003, 25–27; 2005a, 15–16.)

Hussin menetelmän toisessa vaiheessa raportoidaan ne tiedot, mitä ensimmäisen vaiheen aikana saatiin tuotettua. Raportointivaihe toteutetaan Hussin menetelmässä fokuskeskustelun välityksellä, johon kutsutaan osallistujiksi raportoineet työntekijät sekä ne tahot, joita tuotetun tiedon arvioidaan koskevan ja joilla arvioidaan olevan valtaa muuttaa raportoituja asioita. Hyvin usein muiksi osallistujiksi kutsutaan hallinnon edustajia, palvelujen tuottajia ja kuntatason poliitikkoja. Jos tilaisuus koskee ainoastaan työyhteisön sisäistä kehittämistoimintaa, fokuskeskusteluun kutsutaan oman organisaation jäsenet ja mahdollisesti myös asiakkaat. Fokuskeskustelussa esitellään ensimmäisessä vaiheessa tuotetut tiedot ja keskustellaan yhteisesti niiden sisällöistä. Keskustelun tavoitteena on syventää kaikkien osapuolten ymmärrystä, pohtia tai esittää ratkaisuvaihtoehtoja ja ideoita uusia yhteistyömenetelmiä osallistujien välillä. (Hussi 2003, 27–29; 2005a, 19–20.)

Hussin menetelmän viimeisessä osiossa, joka seuraa fokuskeskustelun jälkeen, arvioidaan toteutetun sosiaalisen raportoinnin vaikuttavuutta. Raportoinnin vaikutusten arviointia voidaan tehdä instrumentaalisesti, käsitteellisesti tai poliittisesti. Instrumentaalisessa vaikuttavuudessa katsotaan, onko raportoitu epäkohta poistettu tai onko sen poistamiseen kohdistettu toimenpiteitä. Käsitteellisessä vaikuttavuudessa arvioidaan tiedon lisääntymistä sosiaalityön toiminnasta muissa toimijoissa, minkä uskotaan vaikuttavan epäsuorasti yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Poliittisessa vaikuttavuudessa taas tarkastellaan sitä, onko jokin yhteiskunnallinen päätös tehty raportoidun tiedon perusteella. (Hussi 2003, 36–37; 2006, 109–110.)

Hussin menetelmää on pilotoitu 2000-luvun alussa useissa eri Helsingin sosiaalitoimistoissa. Pilotointien arvioinnissa havaittiin positiivisina tuloksina muun muassa vahvistunut tietopääoma sosiaalityöstä kunnallisessa päätöksenteossa, asiakkaan kokemusten lisääntynyttä ymmärrystä sosiaalitoimessa ja tiivistynyt yhteistyötoiminta lastensuojelun toimijoiden välillä. (Hussi 2003, 45, 53–54, 61.) Haasteina ja ongelmakohtina Hussin menetelmässä havaittiin esimerkiksi joidenkin työyksiköiden heikko motivaatio toteuttaa menetelmää, raportoinnin vaikuttavuuden arviointi sekä työntekijöiden liiallinen asiakastyön paine, joka vaikeutti menetelmän tarkoituksenmukaista toteutusta (Hussi 2003, 22; 2006, 112).

Helsingin kaupungin sosiaalipalveluissa on 2010-luvun puolivälistä lähtien tehty aktiivisesti sosiaalista raportointia useita eri raportoinnin menetelmiä yhdistellen. Sosiaalisesta raportoinnista on siellä haluttu tehdä luonteeltaan systemaattista, jotta siitä tulisi keskeinen tiedontuotannon osa sosiaalialan johtamisen tueksi kaupungissa. Tämän vuoksi Helsingissä

toteutettu sosiaalinen raportointi tehdään osana sosiaalityön asiakastyötä. (Helsingin kaupunki; Lyly 2016.) Sosiaalista raportointia on alettu tehdä Helsingissä aktiivisemmin sen pilotointi- ja kehitystyön jälkeen vuosina 2015–2016. Tuolloin pilotoitu menetelmä otti mallia Hussin menetelmästä keskittymällä laadullisen tiedon keräämiseen ja yhdistäen ne olemassa oleviin tilasto- ja indikaattoritietoihin. Pääasiallisena aineistona sosiaalisissa raporteissa olivat sosiaalihuoltolain mukaiset palvelutarpeen arvioinnit, joista yksittäiset sosiaalityöntekijät keräsivät tietoa sosiaalisista ongelmista ja hyvinvointia luovista tekijöistä. Yksilökoostamisen jälkeen kerätty tieto käsiteltiin palaverissa yksiköiden sisällä, jonka jälkeen yksikkökohtaiset koosteet toimitettiin pilotoinnista vastaavalle suunnittelijalle. Lopuksi pilotoinnista vastaava työntekijä loi sosiaalisen raportin analysoimalla koosteet ja yhdistämällä niiden sisältämän informaation tilastotietoihin. (Helsingin kaupunki; Lyly 2016, 7–12.)

Nykyisin Helsingissä ”sosiaalisella raportoinnilla” viitataan oikeastaan laajempaan sosiaalisen raportoinnin yläkäsitteeseen, jonka alaisuuteen kuuluu monimuotoisia ja soveltavia sosiaalisen raportoinnin menetelmiä kerätä tietoa sosiaalityön asiakastyöstä. Sovellettuina menetelminä ovat olleet esimerkiksi asiakkaiden haastattelut, lomakemuotoinen tiedon koostaminen ja mobiilikyselyt (Helin ym. 2019, 6–7; Närhi ym. 2018, 4; Pikkarainen ym. 2017, 2). Kaupungille on myös luotu yleisluonteinen ohjeistus ja raamit, johon perustuen raportointia voi toteuttaa. Ohjeistus on muodoltaan hyvin samankaltainen vuosina 2015–2016 pilotoitun menetelmän kanssa (vrt. Lyly 2016). Helsingin ohjeistuksessa sosiaalipalvelujen yksiköiden työntekijöitä ohjeistetaan tarkastelemaan asiakastyöhön liittyviä asiakirjoja ja keräämään niistä tietoa ongelmista, joilla arvioidaan olevan rakenteellinen alkuperä. Tämän jälkeen työntekijäkohtaiset koosteet menevät työntekijöiden tiimiin, joista muodostetaan yhteinen raportti. Yhteisen raportin pohjalta muodostetaan lopullinen raportti tilastotiedoilla täydennettynä, mikä julkaistaan kaupungin omalla verkkosivulla. Julkaistujen sosiaalisten raporttien tietoja tarkastellaan säännöllisin väliajoin hallinnollisissa johtoryhmissä ja tieto välitetään myös raporttimuodossa kaupungin poliittisille päättäjille. (Helsingin kaupunki; Kuntsi & Paavolainen 2019, 6–7; Lyly 2016.)

Sosiaaliasiamiestoiminta voidaan luokitella yhdeksi sosiaalisen raportoinnin menetelmäksi, joka on menetelmänä pääosin työntekijälähtöinen. Sosiaaliasiamiehen lakisääteisiin työtehtäviin kuuluu sosiaalihuollon asiakkaiden neuvonnan lisäksi tiedottaminen asiakkaan oikeuksista sekä toiminta asiakkaiden oikeuksien edistämiseksi (Laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista ja asemasta 812/2000 24 §). Sosiaaliasiamiehet laativat kuntien johdolle vuosittaisen raportin, jossa he kertovat sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuksien

toteutumisesta kunnassa ja raportoivat myös havaitsemistaan rakenteellisista epäkohdista kunnissa. Nämä vuosiraportit voidaan luokitella myös sosiaalisen raportoinnin vertikaalimallin mukaan tuotetuiksi sosiaalisiksi raporteiksi, sillä niiden sisältämiin laadullisiin tietoihin lisätään usein myös sosiaalityön asiakastyöhön liittyviä tilastotietoja ja raportti toimitetaan kunnallisille päättäjille. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta sosiaaliasiamiestoiminta on siis tulkittavissa erityisesti rakenteelliseksi tieto- ja oikeudenmukaisuustyöksi. (Hussi 2005a, 22–23; Karjalainen, Metteri & Störmborg-Jakka 2019, 81–82; Pohjola 2011, 216–217; Sointula 2021.) Toisaalta sosiaaliasiamiehet ovat joskus kohdanneet vaientamista kuntien taholta raportoidessaan sosiaalipalveluissa esiintyneistä epäkohdista ja puutteista. Heitä on esimerkiksi uhkailtu erilaisin rankaisutoimin, kuten työpaikan menettämällä tai pyrkimällä rajoittamaan heidän yhteydenottomahdollisuuksiaan mediaviestimiin. (Dogan 2006, 99–101; Karjalainen ym. 2019, 82; Tiitinen 2019, 92–93.)

Sosiaalista raportointia on mahdollista toteuttaa myös asiakaskeskeisillä menetelmillä. Yksi tällainen menetelmä on sosiaalihuollon asiakasraadit. Asiakasraatien ajatuksena on kerätä kokemusperäistä tietoa ja kehitysideoita suoraan asiakkailta ilman välillisiä toimijoita. Työntekijöiden rooli asiakasraatitoiminnassa on hoitaa raadin toteutus ja järjestelyt sekä tuottaa sosiaalinen raportti raadin huomioista esimerkiksi pöytäkirjan muodossa. Usein asiakasraadeista saatua tietoa käytetään työyhteisön sisäisessä kehitystyössä tarjottujen palvelujen laadun parantamiseksi. (Hussi 2005, 23; Kuntsi & Paavolainen 2019, 12–13.) Asiakasraatimallissa on havaittavissa yhtymäkohtia Kanadassa 2000-luvun alkupuolella käynnistettyyn kansalaisraatimalliin, jolla haluttiin lisätä kansalaisten osallisuutta ja valtaistaa heitä antamalla heille oma keskustelualusta yhteiskunnallisen päätöksenteon yhteyteen. Suomessa asiakasraatimenetelmää on sittemmin hyödynnetty muun muassa pääkaupunkiseudulla ja Varsinais-Suomessa. (Helsingin kaupunki 2019; Lang 2007; Perusturvakuntayhtymä Soteakseli 2022; Turun kaupunki 2019.) Asiakkaiden aktiivinen osallistaminen heidän käyttämiensä palvelujen suunnitteluun on yksi asiakasraatimenetelmän vahvuuksista, sillä se pyrkii valtaistamaan sosiaalihuollon asiakkaita ja luomaan heille kanavan, josta he voivat saada äänensä kuuluviin. Menetelmän heikkoutena on riski näennäiseen valtaistamiseen eli asiakkaiden mielipiteiden kuulemiseen ilman vaikuttavia toimenpiteitä esitettyihin asioihin. Asiakasraatien osallistujien määrä on joskus myös jäänyt odotuksia pienemmäksi, minkä voi heikentää menetelmän vaikuttavuutta. (Hussi 2003, 35–37, 43–44; Karjalainen ym. 2019, 75–77; Mullaly & Dupré 2019, 307–310.)

Toinen asiakaslähtöinen sosiaalisen raportoinnin menetelmä on kehittäjäasiakastoiminta. Kehittäjäasiakastoiminnassa on samankaltaisuuksia asiakasraateihin siten, että se pyrkii myös lisäämään asiakasosallisuutta ja hyödyntämään asiakkaiden kokemustietoa palveluista kehittämistyön tukena. Toiminta eroaa asiakasraadeista sen yhteiskehittäjyyttä korostavan näkökulman kautta, jossa sekä asiakas että työntekijä ovat yhdessä mukana palvelujen kehittämisessä. Kehittäjäasiakastoiminnassa asiakkaat ovat aktiivisesti mukana kehittämässä uusia palveluita palveluntuottajien rinnalla, kun taas asiakasraatimenetelmässä asiakkaat antavat palautetta jo olemassa olevista palveluista niiden laadun parantamiseksi.

Kehittäjäasiakkailla on menetelmässä rooli asiakaskokemukseen perustuvan tiedon tuottajina ja muiden asiakkaiden edustajina. (Hiltula ym. 2022, 109; Hussi 2003, 24; Karjalainen ym. 2019, 11; Niskala 2020, 141–142.) Kehittäjäasiakastoimintaa on toteutettu esimerkiksi Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa (Poske) ”kahvilamallin” mukaisesti, jossa asiakkaat ja työntekijät kokoontuivat yhteisiin keskustelutilaisuuksiin kehittämään uusia palvelumuotoja. Tilaisuuksiin perustuen on tehty yhteenvetoja, jotka voidaan luokitella sosiaalisiksi raporteiksi. ”Kahvilamallissa” korostuu erityisesti rakenteellisen sosiaalityön dialogisuuteen pyrkivä työote. (Heinonen 2014, 52–55; Moreau 1990, 56–57; Niskala 2020, 146–149.)

Bikva-malli on yksi asiakaslähtöiseksi sosiaalisiksi raportoinniksi tunnistettavista menetelmistä, jolla on myös kansainvälinen tausta. Bikva-lyhenne tulee tanskankielisten sanojen etukirjaimista, joilla tarkoitetaan ”asiakkaiden osallisuutta laadunvarmistajana” (Krogstrup 2004, 7). Asiakasosallisuuteen perustuva Bikva-malli kehitettiin 2000-luvun vaihteessa Tanskan sosiaalipsykiatrialla, jossa haluttiin luoda asiakastyytyväisyyttä asiakaslähtöisin kriteerein arvioiva menetelmä aikaisempien järjestelmälähtöisiksi tulkittujen menetelmien sijaan. Bikva-mallissa järjestetään aluksi asiakkaiden ryhmähaastattelut, joissa asiakkaat antavat kokemukseen perustuvaa palautetta heihin kohdistuneesta sosiaalityön asiakastyöstä. Ryhmäkeskustelusta saatu palautekooste välitetään ensiksi työntekijöille, jotka arvioivat asiakkaiden antamaa palautetta reflektoiden sitä omaan työskentelyynsä. Asiakkaiden ja työntekijöiden palautekoosteet välitetään seuraavaksi hallinnollisille johtajille, jotka pohtivat palautekoosteiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Lopuksi sekä asiakas-, työntekijä- ja johtajapalautekoosteet välitetään raporttimuodossa ja sosiaalisen raportoinnin vertikaalimallin mukaisesti poliittisille päätöksentekijöille arvioitavaksi. (Hussi 2005a, 8; Krogstrup 2004, 15–16; Kuntsi & Paavolainen 2019, 15.)

3.3 Sosiaalisen raportoinnin työkalu

Tässä tutkielmassa tarkastelen syvällisemmin sosiaalisen raportoinnin menetelmistä sosiaalisen raportoinnin työkalua. Varsinais-Suomessa sosiaalista raportointia toteutetaan pääasiassa Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) kehittämällä ja hallinnoimalla sosiaalisen raportoinnin menetelmällä, joka on nimetty ”sosiaalisen raportoinnin työkaluksi.” Sosiaalisen raportoinnin työkalun perusideana on olla käytettävyydeltään mahdollisimman yksinkertainen ja helposti ymmärrettävä, jotta sen käyttäminen olisi mahdollisimman nopeaa ja tehokasta. Sen toiminta perustuu Webropol-kyselypalvelussa sijaitsevaan sähköiseen raportointilomakkeeseen, jonka avulla sosiaalihuollon työntekijä voi ilmoittaa asiakastyössä havaitsemastaan ilmiöstä, ongelmasta tai hyvästä käytännöstä. (Kunsi & Paavolainen 2019, 10; Vasso 2022.)

Sosiaalisen raportoinnin lomake koostuu seitsemästä eri kohdasta, joihin ilmoitetaan raportin kannalta olennaiset tiedot. Raportoijan on aluksi kerrottava itsestään taustatietoina nimensä, kunnan, jossa työskentelee, työyksikkönsä, palvelutehtävänsä ja esihenkilönsä sähköpostiosoitteen. Tämän jälkeen työntekijä kuvailee avoimeen tekstikenttään vapaamuotoisesti ja omin sanoin havaitsemansa ilmiön, omat tietonsa ilmiöstä ja perustelunsa sille, miksi ilmiöön tulisi reagoida. Raporttilomakkeen toisessa avoimessa tekstikentässä pyydetään antamaan jonkinlainen ratkaisuehdotus raportoituun ilmiöön. Lomakkeessa ohjeistetaan raportoivaa työntekijää kuvailemaan, miten negatiiviseen ilmiöön pitäisi puuttua, positiivista vahvistaa tai neutraaliin ilmiöön suhtautua. Lomake on muodoltaan ja sisällöltään seuraavanlainen:

1. Nimi
2. Kunta, jonka ilmiöstä raportoit
3. Työyksikkö
4. Palvelutehtävä
5. Esihenkilön sähköpostiosoite
6. Raportoidun ilmiön laatu (negatiivinen, positiivinen vai neutraali ilmiö)
7. Ilmiön kuvailu
 - a. Ilmiöön liittyvät asiasanat
 - b. Kuvaile ilmiö (avoin vastauskenttä)
 - c. Kuvaile ratkaisuehdotus (avoin vastauskenttä)

Kaikki järjestelmään tulleet raportit kerätään yhteen vuosittain kahtena raportointikautena. Ensimmäinen raportointikausi ajoittuu huhtikuusta syyskuuhun ja toinen lokakuusta maaliskuuhun. Yhden raportointikauden tavoitteena on ollut saavuttaa noin 200 raporttia per raportointikausi (Vesa ym. 2020b, 40). Raportointikauden päättyessä saapuneet raportit toimitetaan raporteissa mainituille esihenkilöille, kuntien hyvinvointikoordinaattoreille sekä tarvittaessa muille hallinnonaloille kunnissa. Raportit käsitellään työyksikköjen kesken työntekijöiden yhteisisissä palavereissa, joista ne tarpeen mukaan toimitetaan eteenpäin korkeammille hallinnollisille tahoille, kuten sosiaalijohtajille. Työkalun avulla saatua informaatiota hyödynnetään tämän lisäksi myös sosiaalialan edunvalvonnan tukena sekä sosiaalialan viestinnässä. Tarvittaessa raporttien informaatioihin perustuen voidaan tehdä kunnallinen kannanotto, jos siihen saada lupa kunnasta. (Vesa ym. 2020b, 43.) Vasso kokoaa raportit yhteen raportointikausittain ja julkaisee ne organisaationsa verkkosivuilla kuntakohtaisina koosteina, joista on poistettu kaikki raportoineiden työntekijöiden tunnistetiedot. Raporteista saatua informaatiota hyödynnetään vuosittain esimerkiksi Varsinais-Suomessa maakunnallisen hyvinvointikertomuksen aineistona Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmässä. (Vasso 2022; Vesa ym. 2020b, 43.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalun on arvioitu tuottavan sosiaalisissa raporteissaan ensisijaisesti ilmiöpohjaista ja kokemustietoon perustuvaa informaatiota. ”Informaatio”-termiä käytetään työkalun yhteydessä tiedon sijaan, sillä raportit tuotetaan yksittäisten työntekijöiden toimesta ilman niiden sisältöjen varmistamista ulkopuolisin seuloin. Työkalun tuottamat sosiaaliset raportit perustuvat siis sosiaalialan työntekijöiden näkemyksiin ja kokemuksiin sosiaalityön asiakastyöstä ja alueen sosiaalisen hyvinvoinnin tilasta. Tuotettua informaatiota pystytään kuitenkin jalostamaan liittämällä niitä tilastotietoihin tai tarkastelemalla useita samankaltaisia raportteja yhdessä, jolloin ne voivat viestiä laajemmista ilmiökokonaisuuksista tai ”signaloida” muodostumassa olevista sosiaalisista tai rakenteellisista ongelmista. On myös huomioitava, että raporttien ilmiöpohjainen tieto voi toimia tilastojen osoittaman tiedon varmentajana ja tilastot voivat itsessään vahvistaa raportoitujen ilmiöiden olemassaolon. (Karjalainen ym. 2019, 78; Santalahti & Korkeamäki 2022, 86–87; Vesa ym. 2020b, 39–40.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalu on alkujaan kehitetty Vasson hallinnoiman PRO SOS-hankkeen yhteydessä vuosina 2017–2019. Sen kehittämistä jatkettiin vielä Sowellus-hankkeessa vuosina 2019–2020. Pääasiallisena motivoivana tekijänä työkalun kehittämiseksi oli vastaaminen sosiaalihuoltolain 7§:n (1301/2014) vaatimukseen tuottaa tietoa sosiaalityön

asiakastyöstä, vahvistaa sosiaalialan tiedolla johtamisen rakenteita sekä lisätä sosiaalialan asiantuntemuksen näkyvyyttä julkisuudessa. Työkalu pilotoitiin ensimmäisen kerran Kaarinan kaupungin sosiaalipalveluissa vuonna 2018, jonka jälkeen toteutettiin aikuissosiaalityön ilmiöihin painottuva, Varsinais-Suomen maakunnallinen pilotointi vuonna 2019. Viimeinen menetelmän pilotointi toteutettiin vuoden 2020 alussa Varsinais-Suomessa, pyrkien saavuttamaan kaikki maakunnan sosiaalityön yksiköt. (Santalahti & Korkeamäki 2022, 88; Vesa ym. 2020b, 42–45.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalun tuottamaa informaatiota ja raporteissa esiintyneitä ilmiöitä on aikaisemmin tarkasteltu opinnäytetyön muotoisessa selvityksessä (kts. Korkeamäki 2021). Tarkastelussa oli yhteensä 219 raporttia, joista 167 oli negatiivisista, 40 positiivisista ja 12 neutraaleista ilmiöistä. Eniten oli raportoitu asunnottomuuteen liittyvistä ilmiöistä ja mielenterveys- ja päihdepalvelujen ruuhkautumisesta. Raporttien mukaan Varsinais-Suomesta puuttuivat toimivat mallit sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyölle ja sosiaalihuollon asiakkaiden arvioitiin kärsivän asumiseen liittyvien ongelmien lisäksi riittämättömästi resursoitujen mielenterveys- ja päihdepalvelujen vuoksi. Positiivisina ilmiöinä raporteissa mainittiin muun muassa sosiaalinen kuntoutus, asiakasraadit ja moniammatilliset lähestymistavat asiakastyöhön. (Santalahti & Korkeamäki 2022, 87–88.)

Nykyisin sosiaalisen raportoinnin työkalua käytetään Varsinais-Suomen lisäksi myös Kainuussa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla, Kymenlaaksossa ja Lapissa (Santalahti & Korkeamäki 2022, 87; Vesa ym. 2020b, 48). Sosiaalisen raportoinnin työkalu on menetelmänä työntekijälähtöinen eli raporttien laatijat ovat sosiaalialan työntekijöitä ja tuotettu informaatio välittyy raportoinnin horisontaalimallin mukaisesti palveluja tuottaville tahoille ja muille yhteistyökumppaneille. Informaatiota on pyritty myös välittämään vertikaalimallin mukaisesti eli kunnallisten päättäjien tietoon, mutta tiedon kulkeutumiselle ei ole ollut vakiintunutta kanavaa. Työkalun tuottaman informaation on arvioitu olevan vahvimmin hyödynnettävissä silloin, kun niitä liitetään osaksi olemassa olevia tilasto- ja indikaattoritietoja. (Hussi 2005a, 24; Santalahti & Korkeamäki 2022, 86; Vesa ym. 2020b, 49.)

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni aiheena on sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön välineenä Turussa. Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millä tavoin sosiaalinen raportointi toteuttaa rakenteellisen sosiaalityön eri tehtäväalueita. Toisena tutkielmani tavoitteena on selvittää, minkälaista informaatiota sosiaaliset raportit tarjoavat rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla vuosina 2018–2021 Turun kaupungissa tuotetut sosiaaliset raportit.

Tutkielman tarkoituksena on saavuttaa syvällisempi ymmärrys sosiaalisesta raportoinnista rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen välineenä. Tutkielmani tutkimuskysymyksiksi olen asettanut seuraavat kaksi kysymystä:

1. Millä tavoin rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet toteutuvat sosiaalisessa raportoinnissa?
2. Minkälaista informaatiota sosiaaliset raportit tarjoavat rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta?

4.2 Aineiston kuvaus ja keruu

Tutkielmani aineistona käytän Turun alueella vuosina 2018–2021 tuotettuja sosiaalisia raportteja, jotka on tuotettu Vasson hallinnoiman sosiaalisen raportoinnin työkalun välityksellä. Vasso julkaisee työkalun välityksellä tehdyt sosiaaliset raportit puolivuositaisina raportointikausina verkkosivuillaan ilman raportointeiden viranomaisten nimiä ja esihenkilöiden sähköpostiosoitteita.

Tutkielmani aineistona käytetyt sosiaaliset raportit sain käyttööni Vassolta. Olen osallistunut lukuvuonna 2021–2022 Vasson järjestämään gradupraksis-ryhmään, josta olen saanut tukea gradun aineiston hankintaan. Tällä tavoin sain myös Vasson henkilökunnalta luvan tarkastella kaikkia järjestelmään tallennettuja sosiaalisia raportteja tieteellistä tutkimusta varten. Ennen kuin aloin tarkastelemaan raportteja, asetin Surveypal- ja Webropol-järjestelmiin suodattimen, joka poisti raporteista viranomaisten nimet ja esihenkilöiden sähköpostiosoitteet. Tällä tavoin loin anonymisoidun aineiston, joka ei sisällä yksilöiviä tunnistetietoja raporteista tehneistä sosiaalialan työntekijöistä. Anonymisoituani kaikki järjestelmissä olevat raportit, päätin aluksi

tarkastella niitä kokonaisuutena. Tällä tavoin sain selkeämmän käsityksen niiden sisällöistä ja pystyin helpommin arvioimaan tutkielmassa käytettävän aineiston rajaamista. Järjestelmiin oli tullut yhteensä 264 sosiaalista raporttia vuosina 2018–2021.

Lopulta päädyin rajaamaan aineiston koskemaan ainoastaan Turun kaupungissa tehtyjä sosiaalisia raportteja, joita järjestelmissä oli yhteensä 77. Turku on Varsinais-Suomen maakunnan suurin kaupunki sekä alueen maakuntakeskus, minkä vuoksi koin mielenkiintoisena rajauksena tarkastella erityisesti suuressa kaupungissa tuotettuja sosiaalisia raportteja. Aineistoni kautta pystyin tarkastelemaan kasvavan kaupungin ja maakuntakeskuksen kontekstissa tuotettuja sosiaalisia raportteja, kun aineisto on rajattu koskemaan ainoastaan Turun kaupunkialuetta. Jätin tarkastelusta pois Varsinais-Suomen maaseutukunnat, joissa ilmenevät sosiaaliset ongelmat voisivat mahdollisesti olla luonteeltaan erilaisia verrattuna kaupunkiin. Sosiaaliset ongelmat kasvavissa kaupungeissa ovat usein erilaisia kuin niitä ympäröivillä maaseutualueilla ja rakenteellisessa sosiaalityössä on huomioitava myös paikallisuuden vaikutus alueella esiintyviin ilmiöihin. Kasvukaupungeissa yleisesti esiintyviä sosiaalisia ongelmia ovat esimerkiksi syrjäytyminen ja työttömyys. (Karvonen & Kauppinen 2008, 277–278; Kilpeläinen & Romakkaniemi 2014, 136–137; Rasinkangas 2013, 121.) Turun kaupunkialueella on 2010-luvulla havaittu esiintyvän sosiaalisista ongelmista erityisesti pienituloisuutta, pitkäaikaistyöttömyyttä ja mielenterveysongelmia huomattavasti enemmän kuin sen ympäryskunnissa (Rasinkangas 2013, 127–131).

Suodatettuani Turkuun koskevat raportit järjestelmistä, päätin karkeistaa aineistoa korvaamalla siinä mainitut paikkojen erisnimet yleisimmillä kategoriatermeillä ja merkitsemällä nämä muutokset hakasulkeilla. Tällä tavoin pyrin sekä minimoimaan omalle tutkimukselleni tarpeettomien tunnistetietojen määrän aineistossa että tekemään aineistoon liittyvät viittaukset helpommin ymmärrettäväksi niille, jotka eivät tunne Turun kaupungin palvelujärjestelmän tarjontaa. Monissa aineiston raporteissa Turun kaupungin sosiaalialan työntekijät viittaavat suoraan erilaisiin kaupungin tarjoamiin palveluyksiköihin tai käyttävät erilaisia lyhenteitä niistä. Korvaamalla erisnimet yleisillä kategoriatermeillä, sosiaalisissa raporteissa tehdyt viittaukset kaupungin palveluihin on helpompaa ymmärtää. Esimerkkinä tällaisesta korvaamisesta on kaupungin ensisuoja asunnottomille, josta raporteissa puhutaan sen suoralla erisnimellä. Viittauksesta tulee helpommin ymmärrettävä, kun kyseinen erisnimi korvataan termillä [ensisuoja].

Aineiston karkeistamisen jälkeen loin raporteista Vasson raportointikausien mukaiset koosteet. Tämän jälkeen tarkastelin jokaista 77 raporttia erikseen. Tässä vaiheessa rajasin kaksi raporttia kokonaan pois tarkastelusta, sillä niiden sisältämät tekstit olivat jääneet raporttoijilta keskeneräiseksi. Rajasin aineistosta pois myös kaksi raporttia, jotka oli ilmoitettu Lounais-Suomen poliisin tekemiksi, koska halusin rajata tarkasteltavat raportit ainoastaan kaupungin sosiaalipalveluissa tehtyihin raportteihin. Päädyin myös rajaamaan aineistosta pois sosiaaliin raportteihin liitetyt asiasanat. Asiasanojen tarkoituksena on ollut mahdollistaa raporteissa esiintyvien ilmiöiden luokittelu (Vasso 2022). Omassa tutkimusasetelmassani hyödynnän teoriaohjaavaa luokittelua, jolloin sosiaalisen raportoinnin työkalun sisältämän luokittelun tietoarvo ei ole tutkimuksellisesti merkittävää. Samoin tarkasteltavan aineiston koko ja merkkien määrä väheni huomattavasti asiasanat poistamalla, joten asiasanojen rajaamista perustelen myös aineiston tiivistämisen näkökulmasta.

Aineiston rajaamisen jälkeen tutkielman lopulliseksi aineistoksi muodostui yksi tiedosto, joka sisältää yhteensä 73 raporttia. Aineistossa käytetyt sosiaaliset raportit ovat Turun kaupungin sosiaalialan työntekijöiden kirjoittamia ja työntekijät kuvailevat niissä havaitsemiaan ilmiöitä sosiaalityön asiakastyöhön ja palveluiden toimivuuteen liittyen. Raporteissa työntekijät ilmoittavat, onko havaittu ilmiö laadultaan positiivinen, negatiivinen vai neutraali. Ilmiön laatuluokittelussa negatiiviset ilmiöt ovat sellaisia, joihin jonkin toimijan tulisi puuttua jotenkin. Positiiviset ilmiöt ovat taas sellaisia, joita raporttoijat haluaisivat vahvistaa. Neutraaleihin ilmiöihin ei suoraan vaadita joko puuttumaan tai vahvistamaan, vaan työntekijä esittää raportissa näkemyksensä siitä, miten neutraaliin ilmiöön tulisi suhtautua. Raportit sisältävät avoimeen tekstikenttään kirjoitettuja kuvauksia työntekijöiden havainnoimista ilmiöistä. Raporttien toisessa avoimessa tekstikentässä työntekijät ovat antaneet jonkinlaisen ratkaisuehdotuksen raportoimaansa ilmiöön. Raporttien sisällöllinen pituus vaihtelee sen mukaan, kuinka paljon työntekijä on halunnut ilmiötä ja ratkaisuehdotustaan kuvailla. Koska useimpien raporttien tekstit ovat sisällöltään pitkiä, päädyin lyhentämään valtaosaa käyttämistäni aineistositaateista. Merkitsen nämä sitaattien lyhennykset tulososiossa katkoviivalla.

Aineisto jakautuu sosiaalisen raportoinnin työkalun toimintaperiaatteen mukaisesti eli seitsemään raportointikauteen alkaen lokakuusta 2018 ja päättyen syyskuuhun 2021. Poikkeuksen aineiston rakenteeseen tekee ensimmäinen raportointivuosi lokakuusta 2018 syyskuuhun 2019, jolloin sosiaalisen raportoinnin työkalu oli ensin kokeilussa PRO SOS -hankkeessa pilottiversiona, jonka jälkeen se otettiin viralliseen käyttöön vuoden 2019 aikana.

Tämän vuoksi ensimmäisen käyttövuoden aikana tuotetut raportit ovat koottuna aineistossa yhteen.

Aineiston 73 sosiaalista raporttia jakautuvat raportointikausittain ja ilmiöiden laadun (negatiivinen, positiivinen, neutraali) mukaan seuraavasti:

Taulukko 3. Sosiaaliset raportit raportointikausittain ja ilmiöiden laadun mukaan

Raportointikaudet	Raportit	Negatiivinen	Positiivinen	Neutraali
10/2018 – 09/2019	16	15	1	0
10/2019 – 03/2020	11	8	2	1
04/2020 – 09/2020	6	6	0	0
10/2020 – 03/2021	25	20	2	3
04/2021 – 09/2021	15	12	0	3
Yhteensä	73	61	5	7

Nykyinen versio sosiaalisen raportoinnin työkalusta vaatii raportoivan sosiaalialan työntekijän ilmoittavan sen palvelutehtävän, jossa hän työskentelee. Osa aineistossa käytetyistä raporteista on kuitenkin laadittu ajalla, jolloin oman palvelutehtävän pystyi kuvamaan omin sanoin. Tämän vuoksi aineistossa on muutama raportti, joissa työntekijä ei ole yksilöinyt omaa palvelutehtäväänsä. Aineistossa käytetyt raportit jakautuvat palvelutehtävien mukaan seuraavasti:

Taulukko 4. Sosiaaliset raportit palvelutehtävittäin

Palvelutehtävä	Raportit
Aikuissosiaalityö	62
Määrittelemätön	3
Lapsiperhesosiaalityö	2
Lastensuojelu	2

Palvelutehtävä	Raportit
TYKS psykiatria	2
Asumis- ja päihdepalvelut	1
Sosiaalityön alkupalvelut	1
Yhteensä	73

Taulukon 3 ja 4 avulla voidaan huomata, että Turun kaupungissa tehdyissä sosiaalisissa raporteissa korostuvat vahvasti negatiiviseksi arvioidut ilmiöt ja Turun kaupungin aikuissosiaalityön yksikössä tehdyt sosiaaliset raportit. Yksi mahdollinen syy aikuissosiaalityön vahvalle painotukselle aineistossa on sosiaalisen raportoinnin työkalun kehittämisprosessi, johon Turun kaupungin aikuissosiaalityön yksikön työntekijät osallistuivat PRO SOS – hankkeen aikana vuonna 2019 (Vasso 2022). Kehittämisprosessin aikana työntekijät tutustuivat sosiaalisen raportoinnin työkalun käyttöön ja mahdollisesti tämän vuoksi myös oppivat käyttämään sitä aktiivisemmin kuin muiden Turun kaupungin sosiaalipalveluyksikköjen työntekijät.

Aineistossa negatiivisina ilmiöinä korostuvat hyvin vahvasti psykiatrian ja mielenterveyspalveluiden ongelmat ja niiden heijastuminen aikuissosiaalityön päivittäiseen asiakastyöskentelyyn. Jaoteltaessa raporttien sisältöjä teemoittain, noin puolet aineiston raporteista käsittelee psykiatrian ja mielenterveyspalvelujen ongelmia, asumista ja Kelan toimintaa. Näistä kolmesta teemasta korostuu selkeimmin psykiatria ja mielenterveyspalvelut, sillä 36 prosenttia raporteista käsittelee juuri negatiivisina ilmiöinä psykiatrian ja mielenterveyspalveluiden ongelmia Turun kaupungissa. Alla olevassa taulukossa olen kuvailnut tarkemmin sosiaalisten raporttien temaattista jakautumista aineistossa:

Taulukko 5. Sosiaalisten raporttien teemat prosenttiosuuksittain

Raporttien teemat	Esiintyvyys raporteissa (%)
Psykiatria ja mielenterveyspalvelut	36 %
Asuminen	14 %
Kela	10 %
COVID-19-pandemia	8 %
Etätyö	8 %
Ikääntyneiden palvelut	6 %
Työllistyminen	4 %

Raporttien teemat	Esiintyvyys raporteissa (%)
Sosiaalinen kuntoutus	4 %
Muut	10 %

Aineistossa on siis otettava huomioon aikuissosiaalityön asiakastyössä havaittujen ilmiöiden ja sosiaalisten ongelmien painotus. Aikuissosiaalityössä tavallisimmin kohdattuja sosiaalisia ongelmia ovat esimerkiksi pienituloisuus, työttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat, asunnottomuuden uhat ja erilaiset elämänhallinnalliset haasteet. Usein nämä ongelmat saattavat aikuisasiakkailta ilmetä samanaikaisesti, mikä tuo esiin aikuissosiaalityössä yleisesti kohdattua moniongelmaisuuutta. (Alho 2021, 78; Jokinen & Juhila 2008, 16–17.) Erityisesti mielenterveysongelmat ja niihin liittyvät asiat on yksi selkeimmin aikuissosiaalityön asiakastyössä esiintyvistä teemoista. Mielenterveysongelmaisten asiakkaiden kanssa työskennellessä sosiaalityöntekijällä on usein rooli seurata palvelukokonaisuuden toimivuutta, palvelujen saatavuutta ja asiakkaan kiinnittymistä hänen tarvitsemiinsa palveluihin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on myös havaittu mielenterveyspalvelujen riittämättömyyden heijastuminen aikuissosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden työhön, jolloin sosiaalityöntekijät ovat ottaneet vastuuta palvelujen koordinoinnista ja palvelujen pysyvyydestä yksittäisen asiakkaan kohdalla. (Juhila 2008, 34–35; Karjalainen ym. 2019, 58.) Nämä aikaisemmat tutkimustulokset voivat siis olla keskeisimpiä selittäviä tekijöitä siihen, miksi aineistossa korostuu voimakkaasti psykiatrian ja mielenterveyspalvelujen ongelmat ja niiden havainnoitu ruuhkautuneisuus.

Aikuissosiaalityön asiakkaille on tyypillistä asiakkuus useissa muissa palveluissa, kuten Kelassa, työvoimapalveluissa ja terveydenhuollossa. Näiden erilaisten palvelujärjestelmien vaihtelevat toimintatavat ja yhteen toimimattomuus aiheuttavat aikuisasiakkaille usein vaikeuksia saada tukea pysyvään muutokseen elämässään, mitä on havainnoitu sekä aikuissosiaalityössä että sitä koskevassa tutkimuksessa (Alho 2021, 69). Tutkielmassa käytetty aineisto ajoittuu myös ajalle, jolloin maailmanlaajuinen COVID-19-pandemia on ollut käynnissä. Tämän vuoksi joissain raporteissa on kuvattu poikkeusolojen aikaista sosiaalityötä ja siihen liittyviä ilmiöitä.

4.3 Aineiston analyysi ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmani on luonteeltaan laadulliseen tutkimusperinteeseen paikantuva tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan asioihin liittyviä merkityksiä, symboleja ja käsitteitä. Sen keskeisiin piirteisiin kuuluvat esimerkiksi tulkinallisuus ja kontekstisidonnaisuus, mikä tarkoittaa tutkimuksessa käytettyjen aineistojen monitulkinnallisuutta valitusta näkökulmasta tai tutkimuksen kontekstista riippuen. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan aiheen syvälinen ja kokonaisvaltainen ymmärtäminen omassa kontekstissaan. (Berg 2007, 3; Kananen 2014, 18–19; Schreier 2013, 20–23.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohteena oleva aineisto on usein tekstimuodossa. Aineistoina voivat olla esimerkiksi haastattelut, asiakirjat, kirjeet, päiväkirjat, artikkelit ja sanomalehtikirjoitukset. (Eskola & Suoranta 1998, 15; Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Tutkimuksessani käytössä olevat sosiaaliset raportit ovat muodoltaan avoimiin tekstikenttiin kirjoitettuja vapaamuotoisia kirjallisia dokumentteja, jotka eivät sisällä numeraalista tilastodataa.

Käytän tutkielmassani sosiaalisista raporteista koostuvan dokumenttiaineiston analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysiä ohjaavaksi teoriaksi olen valinnut Pohjolan (2011) luoman rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaottelun, jonka olen esitellyn tutkielman luvussa 2.3. Pohjola (2011, 219–220) jaottelee rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet seuraaviin kategorioihin: tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö ja oikeudenmukaisuustyö. Näitä kategorioita läpäisevät Pohjolan (2011) mukaan myös sosiaalipoliittisen työn ja johtamistyön tehtävät.

Tieteellisellä teorialla tarkoitetaan tutkittuun tietoon perustuvien päätelmien rakennelmaa, jolla voidaan selittää yhteyksiä kahden tai useamman asian välillä. Teoriaa voidaan tieteessä käyttää analyttisenä tai selittävänä työkaluna, jonka avulla muut tiedeyhteisön jäsenet voivat helpommin ymmärtää tieteenalan sisältämiä käsitteitä tai kohdealueita. Samoin teoriat toimivat tieteessä asiayhteyksien selittäjinä tai esitettyjen hypoteesien todentajina, mutta niiden pätevyys voidaan myös haastaa muiden tutkijoiden toimesta. (Berg 2007, 19–20; Kallio & Palomäki 2020, 87–88.)

Päädyin valitsemaan analyysiä ohjaavaksi teoriaksi Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväaluejaottelun, koska havaitsin aineistonkeruuvaiheessa sosiaalisten raporttien sisältävän sellaista informaatiota ja ratkaisuehdotuksia, jotka soveltuvat hyvin rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueiden sisälle. Pohjola (2011, 219) on tunnistanut sosiaalisen raportoinnin olevan erityisesti tietotyötä. Itse kuitenkin havainnoin jo aineiston

keräämisvaiheessa, että raporttien sisältämä informaatio soveltuisi hyvin myös osaksi muita Pohjolan (2011) tehtäväalueita. Pohjolan jaottelun kautta pystyn teoreettisesti testaamaan sosiaalista raportointia sekä rakenteellisen sosiaalityön käytännön toteuttamisen välineenä että Pohjolan (2011) teorian soveltuvuutta selittämään sosiaalisten raporttien sisältöjä rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Rakenteellinen sosiaalityö itsessään on teoreettinen ilmiö, kun taas sosiaalinen raportointi on konkreettinen tapa toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä (STM 2022). Pietilän (1976, 14) mukaan teoreettisista ilmiöistä ei voi hankkia välitöntä tietoa, minkä vuoksi niitä on tutkittava niitä ilmaisevien konkreettisten ilmiöiden välityksellä. Lisäksi aineistona käytetyt sosiaaliset raportit sisältävät runsaasti tekstimuodossa olevaa informaatiota, joiden hyödyntäminen on haastavaa ilman aineiston järjestämistä uudelleen. Pohjolan teoreettisen jaottelun ja sitä hyödyntävän teoreettisen sisällönanalyysin avulla raporteista saatava informaatio on helpompaa järjestellä mielekkääseen ja rakenteellisen sosiaalityön tiedonintressien kannalta hyödyllisempään muotoon.

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä valittua aineistoa analysoidaan jo olemassa olevan, teoreettisessa muodossa esitetyn tiedon perusteella, ja se ohjaa tutkimuksen analysointi-, tulkinta- ja raportointivaihetta. Analyysivaiheessa teoria antaa ohjeellisen viitekehyksen, jonka kautta aineistoa tarkastellaan, jäsennellään ja tulkintaan. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineistoa katsotaan eräänlaisena esityksenä jostakin aikaisemmin tiedetystä tiedosta, jonka antamin ”kehyksin” aineiston sisältöä tarkastellaan syvällisemmin. Teoriaohjaavaa tutkimusotetta itsessään kutsutaan deduktiiviseksi päättelyksi. (Eskola & Suoranta 1998, 153; Hirsjärvi 1992, 18; Tuomi & Sarajärvi 2018, 107–112.)

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla tutkimuksessa käytetty aineisto voidaan järjestää uudelleen selkeämpään ja tiiviimpään muotoon kadottamatta mitään olennaista tietoa tutkimuksen kannalta. Laadullisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin kautta uudelleen järjestetty aineisto tuo muutoin hajanaiseksi jäävään aineistoon selkeyttä ja järjestystä ja lisää sen tietoarvoa liittämällä sen aikaisemmin tiedettyyn tietoon. Näin siitä luodaan uusi tiedollinen kokonaisuus, jonka perusteella voidaan tehdä luotettavia päätelmiä tutkitusta ilmiöstä. (Puusa 2020, 149; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.)

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin ensimmäisen vaiheena on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Tässä analyysivaiheessa aineistosta poistetaan kaikki tutkimuksen kannalta epäoleelliset tiedot. Aineistosta otetaan tällöin huomioon ainoastaan ne asiat ja ilmaukset, jotka liittyvät asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja ovat tutkimustehtävän kannalta olennaisia.

(Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–124.) Tehokkaalla pelkistämällä luodaan perustaa seuraavalle analyysivaiheelle eli klusteroinnille.

Ryhmittelyvaihetta analyysissä kutsutaan klusteroinniksi. Ryhmittelyssä pelkistettyjä ilmauksia käydään systemaattisesti läpi ja niistä etsitään eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Samaan asiaan viittaavia ilmauksia ryhmitellään omiin luokkiin, jotka nimetään luokkien sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä luokitteluryhmät tulevat suoraan valitun teorian kautta. Tarvittaessa voidaan luoda myös uusia ryhmittelyluokkia, jos aineiston sisältämät eivät sovellu teorian tarjoamiin luokkiin. Tällöin teoriaa voidaan myös kehittää samanaikaisesti sen testaamisen yhteydessä. (Schreier 2013, 106; Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–125.)

Analyysin kolmatta vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi.

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä käsitteet tulevat suoraan käytetystä teoriasta, eivätkä käsitteet nouse aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoin esiin aineiston kautta. Lopulta analyysiyksiköistä on edetty pelkistettyihin ilmauksiin, joista on muodostettu teoriasta johdettuja teemaluokkia. Abstrahointivaiheessa ne lopulta yhdistyvät teoriasta nouseviin käsitekokonaisuuksiin. Näitä kokonaisuuksia puolestaan yhdistää koko aihealue teoreettisena kokonaisuutena. Tällä tavoin suoritettun teoreettisen sisällönanalyysin tuloksena samoista elementeistä on luotu olemassa olevaan teoreettiseen malliin perustuva rakennelma tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta. (Puusa 2020, 152–153; Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–126.)

Aloitin teoriaohjaavan sisällönanalyysin lukemalla aineiston läpi useampaan kertaan, jonka jälkeen pelkistin raporttien ilmaisuja lyhyempään muotoon. Tällä tavoin redusoin aineistosta pois sellaisia osioita, jotka eivät suoraan olleet tunnistettavissa olennaiseksi tutkimuksen kannalta. Näitä olivat esimerkiksi pitkät ja yksityiskohtaiset kuvaukset yksittäisistä asiakastapauksista ja niiden taustatekijöistä. Tämän jälkeen aloin ryhmittelemään pelkistettyjä ilmauksia värikoodauksen avulla.

Klusteroinnissa annoin jokaiselle Pohjolan teorian tehtäväalueelle oman värinsä, jota käyttämällä merkitsin aineistossa esiintyvät virkkeet ja tekstikappaleet tehtäväalueiden mukaisilla värikoodailla. Värikoodauksen jälkeen ryhmittelin värikoodatut ilmaukset Pohjolan teorian mukaisiin luokitteluryhmiin omiksi taulukoikseen. Tässä ryhmittelyvaiheessa johdin Pohjolan teoriasta tehtäväalueiden alakategorioita, joiden avulla ryhmittelin aineistoa omiin taulukkoihinsa. Ryhmitellessäni aineistoa teoriasta johdettuihin

alakategorioihin, päädyin aluksi ryhmittelemään sosiaalipoliittisen työn ja johtamistyön tehtävät omiksi alakategorioikseen. Lopulta päädyin kuitenkin liittämään näiden alakategoriat muiden kategorioiden sisälle, joita niiden sisällöt parhaiten aineistossa vastasivat.

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin viimeisessä vaiheessa abstrahoin eli käsitteellistin teoriasta johdetut alakategoriat Pohjolan tehtäväaluejaottelun mukaisesti yläluokkiin eli tieto-, strategia-, inkluusio-, ja oikeudenmukaisuustyöhön. Sosiaalipoliittisen ja johtamistyön alakategoriat päädyin liittämään osaksi tieto- ja strategiatyötä, sillä niiden sisällöt oli lähimpänä näitä teoriasta johdettuja yläkäsitteitä. Abstrahointivaiheessa arvioin monien alakategorioiden sisältöjen menevän limittäin tehtäväalueiden sisällä. Tästä esimerkkinä on tietotyön alakategoriat, joista monet toteutuivat raporteissa samanaikaisesti ja niitä oli haasteellista tarkastella pelkästään yhden alakategorian näkökulmasta. Tämän vuoksi päädyin hyödyntämään lopullisessa tulosvaiheessa ainoastaan Pohjolan tehtäväjaottelun yläluokkia, joiden sisällä esittelin tulokset alakategorioiden teemoja kuvastavina asiakokonaisuuksina. Esimerkiksi tietotyön alaisuudessa esiintyvää *yhteiskuntakriitikon työtä* esittelen tulososiossa epäkohtien osoittamisena ja *sosiaalialalyttikon työtä* tiedontuotannollisena näkökulmana.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Tieteellisen tutkimuksen etiikassa on keskeistä se, että tutkija pystyy itse ottamaan vastuun oman tutkimustyönsä eettisistä ratkaisuista (Kuula 2006 26). Tätä tutkielmaa tehdessäni olen sekä noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK) että perehtynyt tieteellisen tutkimuksen etiikkaan ja aineistohallinnan käytäntöihin. Olen pyrkinyt kaikissa tutkimukseni vaiheissa huolellisuuteen ja tarkkuuteen hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Osoitan tutkielmassani kunnioitusta muiden tutkijoiden tekemää tutkimusta kohtaan viittaamalla heidän julkaisuihinsa asianmukaisesti ja antamalla heidän löydöksilleen arvoa tulkitsemalla niiden merkitystä omassa tutkielmassani. (TENK 2012; Tuomi & Sarajärvi 2018, 150–151.) Yksi tieteen tärkeimmistä perustehtävistä on tavoitella perusteltavissa olevaa näkemystä totuudesta, mikä vaatii tutkijalta rehellisyyttä kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa (Viljanen 1986, 98–101). Pyrin siis kuvaamaan tutkimusprosessin vaiheet mahdollisimman tarkasti ja esittämään kaikki havainnot ja tulokset sellaisena, kuin ne omassa tutkimusasetelmassani tulevat esiin, jättämättä mitään olennaisia löydöksiä pois tutkielmasta.

Huolellisesti tehtyä ja eettisesti kestävin ratkaisuin toteutettua tutkimustyötä voidaan pitää luonteeltaan laadukkaana (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149–150). Tämän vuoksi olen pyrkinyt erityiseen huolellisuuteen ja harkintaan tutkielman aineistohallinnassa. Tutkielmassa

käytettyä aineistoa säilytin koko tutkimusprosessin ajan tietoturvalisessa ja Turun yliopiston ylläpitämässä Seafire-pilvipalvelussa. Tein myös jo tutkimusaineiston keräämisvaiheessa päätöksen, etten tule käsittelemään tutkimuksessani minkäänlaisia henkilötietoja sosiaalisia raportteja tehneistä sosiaalialan työntekijöistä. Raportteja tehneiden sosiaalialan työntekijöiden nimet tai raporteissa osoitettujen esihenkilöiden sähköpostiosoitteet eivät ole omalle tutkimusasetelmälleni merkityksellisiä. Kuula (2006) huomauttaakin, että laadullisista aineistoista tulisi aina poistaa suorat henkilötiedot, jos niiden käytölle ei ole erityisiä perusteita tutkimuksessa.

Hankin tutkimuksessa käytetyn aineiston sillä tavoin, etten missään vaiheessa tutkimustani käsitellyt henkilötietoja, vaan käsittelin ainoastaan raporttien laadullisia, julkisuuteen tarkoitettuja tekstiosia. Tutkimusetiikan ja tietosuojakysymysten kannalta on olennaista sekä aineiston riittävä anonymisointi että mahdollisten tunnistamiseen johtavien tietojen minimointi tutkimusaineistossa. (Kuula 2006, 214; Tietosuojavaltuutettu 2022.) Tästä syystä päädyin myös karkeistamaan aineistoa korvaamalla siellä mainittuja erisnimiä yleisemmillä kategoriatermeillä ja raporteissa tarkasti päivättyjä tapahtumia yleisluontoisemmilla aikamääreillä. Arvioin tällä tavoin lisääväni aineiston anonymiteettiä ja vähentäväni tunnistettavuuden riskiä tutkimusaineistossa.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat eettisesti kestävä tavat tiedonhankinnassa ja tutkimusmenetelmien valinnassa. Tutkijan tulee myös hankkia tutkimusluvut tietynlaisten tutkimusaineistojen hankintaan sekä huolehdittava aineistonsa asianmukaisesta käytöstä, säilyttämisestä ja hallinnasta tutkimuksenteon aikana. (Kuula 2006, 144; TENK 2012.) Olen hankkinut tutkielmassani käyttämäni aineiston Vasson henkilökunnan kautta ja saanut heiltä luvan käyttää sosiaalisia raportteja tutkimusta varten. Kootessani aineistoa tutkimusta varten olen tiedostanut sen, etteivät sosiaalisen raportoinnin työkalua käyttäneet sosiaalialan työntekijät ole olleet täysin tietoisia siitä, että raportteja tullaan käyttämään tieteellisen tutkimuksen aineistona. Sosiaalisen raportoinnin työkalun ohjeistuksessa kuitenkin kerrotaan sitä käyttävälle työntekijälle, että raportit kulkeutuvat raporteissa osoitetuille esihenkilöille ja maakunnallisesta sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämisestä vastaaville työntekijöille (Vasso 2022). Samoin sosiaalisen raportoinnin tärkeänä toiminnallisena ideana on tuoda julki sosiaalialan asiakastyössä havaittuja ongelmia (STM 2022), joten tästä näkökulmasta oletan raportteja tehneiden sosiaalialan työntekijöiden toivoneen tekemilleen raporteille näkyvyyttä ja julkisuutta.

Sosiaaliset raportit ovat selkeästi luonteeltaan julkisia dokumentteja eivätkä yksityistä tiedonvälitystä. On myös huomioitava, että sosiaalista raportointia tekevät tässä tutkielmassa ainoastaan julkista valtaa käyttävät viranomaiset, eli he eivät ole yksityishenkilöitä tai sosiaalihuollon asiakkaita. Tutkimuksessa käyttämäni aineiston avoimuutta lisää sosiaalisten raporttien julkaiseminen Vasson verkkosivuilla puolivuositain ilman tunnistetietoja. Tämä tekee niistä luonteeltaan julkisia dokumentteja, jotka ovat myös suuremman yleisön saatavilla.

5 Tulokset

5.1 Tietotyö

Pohjolan (2011) mukaan rakenteellisen sosiaalityön *tietotyö* on pääasiallisesti tiedon tuottamista ja välittämistä sosiaalityön asiakastyöstä. Tietotyö jaotellaan alakategorioittain sosiaalialyytikon, yhteiskuntakriitikon ja julkisuustyöhön. Näistä sosiaalialyytikon työ on tiedon tuottamista, yhteiskuntakriitikon työ on epäkohtien osoittamista ja julkisuustyö on tiedon välittämistä. Sisällönanalyysissä aineistosta nousi esiin näistä alakategorioista jokaiseen luokiteltavissa olevia tehtäväalueita, mutta useat niistä toteutuivat raporteissa limittäin. Kokonaisuudessaan aineistossa tietotyön osuus oli selkeästi vahvemmin näkyvässä kuin muut rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet, sillä lähes jokaisessa raportissa oli havaittavissa jonkinlaista tietotyöksi tunnistettavissa olevaa informaatiota, erityisesti raporttien ”kuvaile ilmiötä” -osiossa. Usein rakenteellinen tietotyö toteutui raporteissa limittäin jonkin muun tehtäväalueen kanssa, esimerkiksi strategiatyön kanssa. Kuvaan tätä havaintoa tarkemmin osiossa 5.2.

Raporteissa yksi vahvimmin toteutuvista tietotyön osa-alueista oli kokemustietoon perustuva informaatio sosiaalityön asiakastyöstä, sosiaalihuollon asiakkaiden elinolosuhteista, asiakasryhmien kohtaamista tilanteista ja paikallisten palvelujen toimivuudesta tai toimimattomuudesta. Tuotettu informaatio pysyi yleensä paikallisella tasolla eli informaatiota tuotettiin juuri Turun kaupungin palvelujärjestelmän sisäisistä ilmiöistä. Raporteissa tuotettiin runsaasti ja monimuotoisesti informaatiota erityisesti sellaisista ilmiöistä, jotka sosiaalialan työntekijät kokivat olevan luonteeltaan negatiivisia. Alla on esimerkki tällaisesta sosiaalisesta raportista:

Aikuissosiaalityön asiakkaana on huomattavan paljon henkilöitä, jotka ovat syrjäytyneet ja jääneet kotinsa vangeiksi jopa vuosiksi. Asiakkaat saattavat kärsiä vaikeista mielenterveydellisistä ongelmista sekä fyysisistä sairauksista, joiden hoitaminen on jäänyt syrjäytymisen vuoksi. Asiakkaat eivät kykene hakeutumaan itsenäisesti hoitoon, mutta eivät myöskään ole halukkaita hakeutumaan terveydenhuollon piiriin sosiaalityönkään tuella. Valitettavan usein tällaisten asiakkaiden vaivat saattavat pitkittyä ja jopa jäädä kokonaan hoitamatta. (R17, 2019–2020, neg.)

Raporttiaineistossa nousi kuitenkin voimakkaimmin esiin rakenteellisen tietotyöhön kuuluva epäkohtien osoittaminen. Turun kaupungin sosiaalialan työntekijät toivat hyvin monessa raportissa esiin havaitsemiaan epäkohtia kaupungin palveluissa tai palvelujen välisessä

yhteistyössä. Raporteissa ei juurikaan siis jääty pelkästään informoinnin ja tiedon tuottamisen tasolle, vaan sosiaalialan työntekijät usein pohtivat havaittuja ilmiöitä perustuen heidän omiin kokemuksiinsa sosiaalityön asiakastyöstä ja esittivät omia kriittisiä näkemyksiään havainnoimiensa epäkohtien rakenteellista vaikutuksista. Havainnoissa tuotiin tavallisesti esille jokin työntekijän havaitsema rakenteellinen epäkohta kaupungin palveluissa, minkä vaikutuksia pohdittiin sekä palvelujärjestelmän että eri asiakasryhmien näkökulmasta. Havaittuja epäkohtia esiin tuovissa raporteissa eniten toistuvana teemana oli psykiatrian palvelujen toimimattomuus ja ruuhkautuneisuus, mikä esiintyi raporttien teemoista prosentuaalisesti laskettuna noin joka kolmannessa raportissa.

Psykiatrian palveluiden toimimattomuus ja ruuhkautuneisuus näkyy vahvasti aikuissosiaalityön arjessa ja tällä hetkellä psykiatrian palveluita joudutaan periaatteessa paikkaamaan sosiaalitoimiston palveluilla, vaikka ei se ole tarkoituksenmukaista. Asiakkaat tipahtavat helposti psykiatrian palveluista, sillä psyykkisesti huonovointiset ihmiset tarvitsevat kiinnipitävää otetta, joka ei kuitenkaan psykiatrialla toteudu, varmaan ainakin jossain määrin juuri kiireestä johtuen. Erityisenä asiakasryhmänä erottautuvat kotiinsa psyykkisen voinnin vuoksi jumiutuneet ihmiset, joiden tavoittaminenkin on haastavaa. Erityinen huoli on tässä tilanteessa olevista nuorista ihmisistä -- Neuropsykiatrinen oireilu on tavallista, mutta Turussa esimerkiksi [neuropsykiatrisen]-valmennuksen saaminen on todella haastavaa. (R3, 2018–2019, neg.)

Näissä rakenteellisia epäkohtia havainnoivissa raporteissa tuotiin esille kokemukseen perustuvaa informaatiota esimerkiksi psykiatrian palvelujen ruuhkautumisesta, heikoista yhteistyön rakenteista palvelujen välillä, puuttuvista palvelukokonaisuuksista ja tiettyjen asiakasryhmien kohtaamista haasteista palvelujärjestelmän sisällä. Työntekijät pohtivat raporteissa havainnoimiaan epäkohtia ja tunnistivat usein epäkohtien taustalla olevat tekijät rakenteellisiksi, eivätkä esimerkiksi arvioineet niitä asiakkaiden yksilötason ongelmiksi. Sosiaaliset raportit toivat siis esiin sosiaalialan työntekijöiden kyvyn havainnoida sosiaalisia ja rakenteellisia ongelmia myös yksilötyöskentelyä korkeammalta tasolta.

Psykiatria ja muut mielenterveyspalvelut takkuua. COVID19 on entisestään pidentänyt jonoja. Esimerkiksi [psykiatrian poliklinikan] jono n. 6 kk ja neuropsykiatriin tutkimuksiin n.1,5–2 v. jono lähetteestä. Tilanne on kestämaton, sillä asiakkaan kannattelu tuntuu jäävän lähinnä sosiaalityölle. Myös matalan kynnyksen palvelut ja kolmas sektori tekee pitkälti etää tällä hetkellä, tai eivät ainakaan jalkaudu koteihin. Tämä pandemia ja palveluiden takkuaminen näkyy nyt jo suurempana negatiivisena ilmiönä erityisesti nuorilla. -- (R39, 2020–2021, neg.)

Rakenteelliseksi tietotyöksi tunnistetuissa raporteissa oli selvimmin havaittavissa Pohjolan (2011) teoriaan sisältyvä ja muut tehtäväalueet läpäisevä rakenteellisen johtamistyön

näkökulma. Johtamistyön pääasiallisena tarkoituksena on turvata ja edistää rakenteellisen sosiaalityön toteutumista perustuen sosiaalityön sisällön hyvään tuntemukseen (Pohjola 2011, 217–218). Johtamistyöhön liittyviä viittauksia oli havaittavissa muutamassa aineiston raportissa ja usein nämä viittaukset olivat nähtävissä tietotyötä koskevien raporttien taustalla.

Sosiaalisten raporttien tarjoama informaatio juuri rakenteellisesta johtamistyöstä oli aineistossa suhteellisen vähäistä ja valtaosa sitä koskevista raporteista keskittyi johtamisessa havaittujen epäkohtien käsittelyyn. Tältä osin johtamistyön havainnot olivat tulkittavissa osana tietotyöhön kuuluvaa epäkohtien esille tuomista. Rakenteellinen johtamistyön toteutumista arvioitiin muutamassa raportissa kriittisestä näkökulmasta. Sosiaalialan työntekijät toivat raporteissaan esiin kokemuksiaan COVID-19-pandemian alkuvaiheessa sosiaalityön johtoportaan toiminnasta, jonka ei koettu antavan riittävän vahvaa tukea etätyön toteutukselle. Työntekijät osoittivat raporteissaan omiin kokemuksiinsa perustuvia näkemyksiä siitä, minkälaisia vaikutuksia sosiaalityön johtotason työskentelyllä voi olla sosiaalityön asiakastason työhön.

Koronakriisin ensimmäiset kolme viikkoa esimiestasolta tuleva viestintä on heijastanut suurta epäluottamusta aikuissosiaalityön työntekijöiden eettiseen osaamiseen ja ammatillisuuteen. Tämä on ilmennyt mm. vanhanaikaisena ja jäykkänä suhtautumisena etätyön tekemiseen. Viestinnässä on korostunut enemmän kontrolli, pelottelu ja epäluottamus työntekijöitä kohtaan kuin luottamus ja tsemppaus jo muutenkin jokaiselle, niin asiakkaille kuin työntekijöille, psyykkisesti vaikeassa tilanteessa. (R23, 2019–2020, neg.)

Mielenkiintoisena rakenteelliseen tietotyöhön liittyvänä havaintona raporttiaineistossa oli se, että muutamassa raportissa viitattiin suoraan sosiaalityön työyksikköjen sisällä käytyihin ”epävirallisiin” keskusteluihin, joiden sisältöjä haluttiin tuoda sosiaalisen raportoinnin välityksellä julkisuuteen. Sosiaalisen raportoinnin ja sosiaalisen raportoinnin työkalun yhtenä olennaisimpana toiminta-ajatuksena on ollut tuoda julki sosiaalialan työntekijöiden ”kahvipöytäkeskustelut” eli havainnot sosiaalityön asiakastyöstä, jotka eivät ole aikaisemmin kulkeutuneet palveluja tuottavien toimijoiden tietoon (vrt. Vesa ym. 2020a, 4). Raportit näyttävät siis toteuttaneen tämän rakenteelliseen sosiaalityöhön ja sosiaaliseen raportointiin kuuluva tiedon välittämisen tavoitteen asiakastyöstä julkisuuteen ja sosiaalinen raportointi näyttäytyy aineistossa kanavana välittää tämä tieto eteenpäin (vrt. Hussi 2003, 51; Pohjola 2011, 209).

”Aikuissosiaalityön yksikössä on useampaan otteeseen noussut keskusteluun pitkäaikaistyöttömien kanssa tehtävän työn vaikuttavuus sekä pitkäkestoisen kuntouttavan työn tarve.” -- (R6, 2018–2019, neg.)

”Useammissakin epävirallisissa keskusteluissa on noussut esiin, että hyvin kaoottisissa tilanteissa elävien asiakkaiden määrä tuntuu nousseen, tai ainakin se on tullut paremmin näkyviin viime vuosina.” -- (R19, 2019–2020, neg.)

Raportoinnin välityksellä sosiaalialan työntekijät olivat myös halunneet tuottaa ja välittää rakenteellista informaatiota sosiaalityön asiakastyön rajoista ja sosiaalityön vastuualueiksi tulkittujen rajojen ylittämistä päivittäisessä asiakastyössä. Lähes jokainen näistä sosiaalityön rajapintojen ylityksistä tulkittiin olevan luonteeltaan negatiivisia, sillä usein sosiaalialan työntekijät arvioivat muiden palveluiden rakenteellisten ongelmien vaikuttavan myös sosiaalityöhön. Samankaltainen informaation välittämisen sosiaalityön asiakastyön toimintamahdollisuuksien rajoista ja tehtävänkuvasta sosiaalihuollon ulkopuolisille toimijoille on ollut aikaisempien sosiaalisten raportoinnin menetelmien yksi havainnoinut ominaisuus (vrt. Hussi 2005a, 52–54).

Terveystieteiden huolista tulee silloin tällöin huoli-ilmoituksia asiakkaan psyykkisestä voinnista. Tilanne on aika absurdi, sillä aikuissosiaalityössä on terveydenhuoltoa vähemmän osaamista ja keinoja vaikuttaa asiakkaan psyykkisiin haasteisiin. (R41, 2020–2021, neg.)

Asiakkaiden pääseminen psykiatrian palveluiden piiriin kestää liian kauan. -- Asiakkaiden akuutit mielenterveysasiat kasautuvat siten usein sosiaalityöhön ja sosiaaliohjaukseen, koska psykiatrilta ei saa aikaa. Psykiatrista osaamista asiakkaiden mielenterveyden hoitamiseen ei sosiaalityössä ole. -- Sosiaalityö ei pysty eikä sen pitäisi joutua paikkamaan psykiatrisen puolen resurssipulaa. (R7, 2018–2019, neg.)

Toisaalta aineistossa oli toteutettu rakenteellista tietotyötä myös välittämällä informaatiota hyvistä ja toimivista sosiaalityön asiakastyön käytännöistä. Näistä positiivisista käytännöistä tuotiin esille niiden toimivuus ja perusteltiin syitä, miksi niitä tulisi vahvistaa. Kuitenkin aineistossa positiivisista asioista informoiminen oli erittäin vähäistä verrattuna negatiiviksi tulkituista ilmiöistä tiedon tuottamiseen ja välittämiseen, sillä positiiviset raportit olivat aineistokokonaisuuksissa vain yksittäisiä.

Turun aikuissosiaalityö on hyvä esimerkki vahvasta sosiaalityön orientaatiosta ja kokonaisvaltaisesta työotteesta aikuissosiaalityössä. Aikuissosiaalityössä pyritään hyödyntämään ja kehittämään alun perin lastensuojeluun suunnattua systeemistä työtettä. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työnjako on selkeä. Sosiaaliohjaus on sosiaalityön tukipalvelu, jota tarjotaan asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden edistämiseksi asiakkaan tarvitessa intensiivistä tukea ja ohjausta. -- (R15, 2018–2019, pos.)

5.2 Strategiatyö

Pohjola (2011) kuvaa rakenteelliseen *strategiatyöhön* kuuluvan hyvinvointipalvelujen ja sosiaalityön edistämisen suunnitelmallisella, visioivalla ja ennakoivalla muutostyöskentelyotteella, jolla pyritään luomaan uudenlaisia tapoja ratkaista sosiaalisia ongelmia ja kehittää yhteistyön rakenteita palveluiden välillä. Sosiaalisissa raporteissa oli havaittavissa tietotyön jälkeen toiseksi eniten juuri strategiatyöksi tunnistettavissa olevaa toimintaa ja sen toteuttamista tukevaa informaatiota. Kiinnostavana tuloksena strategiatyöstä olikin se, että se ilmeni aineistossa lähes aina limittäin rakenteellisen tietotyön kanssa, eikä se juurikaan ilmennyt aineistossa ilman tietotyötä. Usein raporteissa tehtiin ensiksi tietotyötä ”kuvaile ilmiö” -osiossa, jonka jälkeen ”kuvaile ratkaisuehdotus” -osiossa toteutettiin rakenteellista strategiatyötä. Strategiatyön pohjautuminen tietotyön luomaan perustaan vastaa Pohjolan (2011, 216) käsitystä strategiatyön toiminnan perustumisesta sosiaalityön asiakastyössä tuotettuun tietoon.

Kohtaan työssäni psyykkisesti sairaita henkilöitä heidän omista kodeistaan. Tällä hetkellä ainoa keino saada terveydenhuollon apua, on soittaa akuutissa tilanteessa ambulanssi. --

(Ehdotus): Asiakkaan kotiin jalkautuva lääkäripalvelu. Lääkärin voisi pyytää kotikäynnille työpariksi tilanteissa, joissa tarvitaan hoidon tarpeen arviointia. (R40, 2020–2021, neg.)

Raportteja tehneet sosiaalialan työntekijät toteuttivat raporteissa strategiatyötä erityisesti esittämällä uudenlaisia ratkaisuehdotuksia sosiaalityön asiakastyössä kohdattuihin vaikeisiin asiakastilanteisiin ja erilaisten asiakasryhmien kohtaamiin haasteisiin. Useammassa raportissa työntekijät esittivät ratkaisuehdotuksissaan omia suunnitelmiaan uusista palveluista, joilla voitaisiin vastata paremmin jonkin asiakasryhmän tarpeisiin tai havaittuun palvelukokonaisuuden puutteeseen. Näissä ratkaisuehdotuksissa työntekijät suunnittelivat ja kehittivät monipuolisia ratkaisuehdotuksia asiakastyössä kohdattuihin sosiaalisiin ja rakenteellisiin ongelmiin.

Ratkaisuehdotuksia tilanteeseen voisivat olla mm. "psykkisen tuen" osaamisen vahvistaminen perustason nykyisillä työntekijöillä sekä ennaltaehkäisevien, psykiatrista osaamista omaavien työntekijöiden lisääminen perustasolle, aikuisten mielenterveysambulanssi akuuttitilanteita varten, rakenteiden kehittäminen siten että sosiaalitoimen ja psykiatrian yhteistyö olisi sujuvaa ja pääsisimme miettimään yhdessä, miten asiakkaitamme parhaiten autetaan, ja toki myös asiakkaiden kuuleminen tässä asiassa. (R1, 2018–2019, neg.)

Raporteissa toteutui strategiatyö myös yleisesti työntekijöiden visioimalla uudenlaisia yhteistyön rakenteita palveluiden välillä, vaikka tarkempia yksityiskohtia ideoiduille toimenpide-ehdotuksille ei aina raporteissa annettu. Hyvin usein raporteissa visioitiin rakenteellisen strategiatyön näkökulmasta uusia moniammatillisia palvelukokonaisuuksia, joissa sosiaalityö yhdentyisi lähemmäksi esimerkiksi kaupungin terveystalouksia. Raporteissa esitettiin myös monenlaisia ideoita uusille matalan kynnyksen palveluille ja niiden tarpeellisuutta perusteltiin työntekijän asiakastyöhön perustuvaan kokemustietoon asiakkaiden elinolosuhteista ja elämäntilanteista.

Mielestäni paras ratkaisu neuropsykiatrisista oireista kärsivien lasten /nuorten ja heidän perheiden auttamiseksi, olisi koota yksi yksikkö, josta perheet saisivat tarvitsemaansa apua. Tässä yksikössä tulisi työskennellä lääkäreitä, psykiatreja, sairaanhoitajia (neuropsyk. osaamisella), toimintaterapeutteja, sosiaalityöntekijä vammaispalveluiden osaamisella, sosiaaliohjaajia ja neuropsykiatrisia valmentajia. Nyt nämä palvelut ja ammattilaiset ovat toisistaan erillään ja perheitä "pompotellaan" organisaatioiden välillä. -- (R48, 2020–2021, neg.)

Toisaalta joissakin raporteissa työntekijät toteuttivat strategiatyötä esittämällä erilaisia kehitysideoita ja ratkaisuehdotuksia, mutta viestivät samalla epävarmuutta oman toimenpide-ehdotuksensa pätevyydestä. Tämä voi mahdollisesti johtua siitä, etteivät kaikki raporteja tehneet työntekijät olleet ehtineet pohtia ratkaisuehdotustaan kovin pitkälle. Raportteja tehneillä työntekijöillä oli kuitenkin lähes aina jonkinlainen visio havainnoimiensa ilmiöiden ratkaisemiseksi, mutta näkivät ratkaisun ongelmaan löytyvän joltakin toiselta toimijalta kuin itseltään.

”[Neuropsykiatrisen] valmennuksen yms. tuen järjestäminen yhteistyössä sosiaalitoimen ja psykiatrian kanssa --

[Neuropsykiatrinen] valmennus julkisesti tuotettuna palveluna?” (R20, 2020, neg.)

Aineistossa esiintyvässä strategiatyössä korostui myös sosiaalialan työntekijöiden kuntapoliittinen näkökulma havainnoitujen ongelmien ratkaisussa. Useassa raportissa työntekijät osoittivat ratkaisuehdotuksissa nimenomaan kunnallisiin toimijoihin rakenteellisten ongelmien pääasiallisina ratkaisijoina. Näitä kuntapoliittisia toimijoita olivat esimerkiksi kuntatason päättäjät, kunnan julkihallinnolliset toimijat sekä myös Turun alueen kuntalaiset. Raporteissa kuntapoliittinen näkökulma strategiatyöhön toteutui esimerkiksi työntekijöiden osoittaessa kuntapoliittisten toimijoiden vastuun ja mahdollisuudet olla mukana ratkaisemassa sosiaalihuollon asiakkaiden kohtaamia rakenteellisia ongelmia. Tällaisista raporteista oli mahdollista saada informaatiota esimerkiksi sosiaalialan

työntekijöiden käsityksistä yhteiskunnallisesta vastuunjaosta marginaaliryhmien auttamisessa. Informaation perusteella sosiaalialan työntekijät näkivät Turun kaupungin toimijoilla olevan paljon mahdollisuuksia tukea sosiaalityön toimintaa valinnoillaan, viestinnällään sekä kohdentamalla kaupungin resursseja eri tavoin.

Turussa on suuri pula kohtuuhintaisista kunnan vuokra-asunnoista. Tämä heijastuu suurena epäkohtana heikoimmassa asemassa oleville asunnottomille ja asunnottomuusuhan alaisille --

Kun näitä asunnottomaksi jääneitä sitten kyetään majoittamaan asunto ensin -periaatteella, ei soveltuvia asumismuotoja ole tarjolla, ja jos on, niin naapuruston taholta koetaan NIMBY-ilmiö vahvana.

(Ehdotus): Turku on iso kaupunki, jossa turkulaisten tulisi laajasti saada ymmärrystä erilaisissa elämäntilanteissa olevien asemasta ja asunnottomuuden syistä ja seurauksista (valistus). --

Turun kaupungin päätöksentekijöiden tulisi antaa kuntalaisille viestiä ja tehdä päätöksiä siitä, että erilaisia asumisratkaisuja kehitettäisi eri tilanteissa oleville. Olisi hyvä tarjota esim. [kaupungin vuokra-asunnot -osakeyhtiölle] tontteja/kiinteistöjä erityisryhmiin kuuluvien asukkaiden pienimuotoisiin ja eriytettyihin asumismuotoihin, niin pienryhmä- kuin hajautettuihinkin asuntoihin. (R46 2020–2021, neg.)

Rakenteelliseen strategiatyöhön liittyvissä raporteissa oli myös voimakkaimmin havaittavissa Pohjolan (2011) tehtäväalueita läpäisevä *sosiaalipoliittinen työ*. Pohjolan (2011) mukaan sosiaalipoliittisella työllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yhteiskuntarakenteellista toimintaa ja näkemystä sosiaalityössä. Sosiaalipoliittinen näkökulma ilmeni raporteissa erityisesti palvelujen resursointiin liittyvässä ratkaisuvaihtoehtojen pohdinnassa ja visioinnissa. Useamman strategiatyöksi tunnistettavan raportin ratkaisuehdotuksissa sosiaalialan työntekijät ehdottivat havaittujen rakenteellisten epäkohtien ratkaisuksi palvelujen parempaa resursoimista, kuitenkin tarkentamatta näitä ehdotuksia tai niiden toteuttamiseen vaadittuja toimijoita sen enempää. Nämä viittaukset ovat mielestäni tulkittavissa siten, että työntekijät näkivät ratkaisun olevan ensisijaisesti sosiaalipoliittinen resursointikysymys, eikä tämän resursoinnin nähty olevan suoranaisesti sosiaalityön toimijoiden päätettävissä. Tällöin raportit tarjosivat informaatiota sosiaalialan työntekijöiden kokemustietoon perustuvista näkemyksistä liittyen rakenteellisten ongelmien ratkaisuun sosiaalipolitiikan kautta resursseja kohdistamalla.

”Psykiatrian jonotilanteeseen pitäisi pystyä tarttumaan resursseja lisäämällä, jotta jonotusajat eivät olisi näin kohtuuttomia.” (R8, 2018–2019, neg.)

”Edunvalvonnan ruuhkan takia ainakin itselle tullut useampia iäkkäitä välitystiliasiakkaita, joille avataan vain väliaikaisesti välitystili --

(Ehdotus): Lisää resurssia edunvalvonnan ratkaisujen tekoon. (R68, 2021, neg.)

Mielenkiintoisena havaintona aineistossa oli se, ettei raporteissa esiintynyt ollenkaan lainsäädännölliseen tai kansallisen tason strategiatyöhön vaikuttamista. Työntekijät eivät siis ehdottaneet yhteenkään raporteissa esiintyvään rakenteelliseen ongelmaan ratkaisuksi lainsäädännön muuttamista tai kansallisten hyvinvointiohjelmien suunnittelemista, vaan strateginen työote säilyi raporteissa Turun kaupungin kontekstissa eli paikallistasoisena. Raporteista saatiin siis informaatiota sosiaalialan työntekijöiden näkemyksistä siitä, minkälaisia paikallisia toimenpiteitä tai ratkaisuja sosiaalityön asiakastyössä havaittuihin ongelmiin tulisi toteuttaa tai suunnitella.

5.3 Inklusiotyö

Pohjola (2011) määrittelee rakenteellisen *inklusiotyön* olevan kansalaisten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia vahvistavaa työskentelyä. Inklusiotyöksi tunnistettavia toimintatapoja löytyi aineistosta selkeästi vähiten verrattuna muihin rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueisiin ja se ilmeni aineistossa tyypillisesti limittäin tietotyön ja strategiatyön kanssa. Raporteissa sosiaalialan työntekijät tunnistivat tietotyönä erilaisia asiakastyössä havaittuja palvelujärjestelmän puutteita, joihin ideoitiin strategiatyöskentelyn avulla ratkaisuehdotuksiksi inklusiotyötä eli sosiaalihuollon asiakkaiden osallisuutta lisääviä toimintatapoja. Kiinnostavana huomiona aineistossa oli se, että muut tehtäväalueet olivat useimmiten tunnistettavissa negatiivisia ilmiöitä kuvaavissa raporteissa, kun taas inklusiotyötä kuvattiin useimmiten positiivisiksi tai neutraaleiksi luokitelluissa raporteissa. Tältä osin sosiaaliset raportit sisälsivät informaatiota sosiaalialan työntekijöiden näkemyksistä osallisuuden vahvistamisesta kaupungin palvelujärjestelmässä.

Raporteissa rakenteellista inklusiotyötä toteutettiin esimerkiksi vahvistamalla asiakkaita osallistavia toimintatapoja sosiaalityön asiakastyöskentelyssä. Yhdessä positiiviseksi luokitellussa raportissa sosiaalialan työntekijä kuvasi asiakastyöskentelyyn perustuvaa kokemustietoaan uudesta osallistavammasta toimintatavasta, jonka hän oli arvioinut vastaavan hyvin asiakkaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden tarpeeseen. Raportissa työntekijä ehdotti, että kyseistä osallistavaa toimintaa toteutettaisiin jatkossakin. Tämä voidaan tulkita

samanaikaisesti kuvastavan myös Pohjolan (2011) visioimaa solidaarisuuden edistämistä kansalaisten välillä.

Olemme perustaneet sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan keskeytetyille ryhmille [viestintäsovellus]-ryhmät korona-ajalle ja olleet asiakkaisiin mm. tätä kautta yhteydessä. -- [Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä] on alkanut pitämään yhteyttä [viestintäsovelluksen kautta] toisiinsa ja he suunnittelevat korona-ajan jälkeisiä yhteisiä juhlia. He myös jakavat ryhmässä vinkkejä tv-sarjoista, joita katsoa ja kuulumisia siitä, miten aika kotona sujuu.

(Ehdotus): [Viestintäsovellus]-ryhmät perustetaan myös tuleville sosiaalisen kuntoutuksen ryhmille korona-ajan jälkeen. (R26, 2019–2020, pos.)

Inklusiotyö toteutui raporteissa johtaen työntekijöiden asiakastyössä tehdyistä havainnoista, joissa havaittiin tiettyjä asiakasryhmiä osallistavien palvelujen puuttumista kaupungin palveluista. Inklusiotyöskentely esiintyi siis ensisijaisesti paikallistasolla eikä sitä juurikaan viety kuntatasoa pidemmälle. Osallisuutta korostava työote korostui näissä raporteissa, sillä työntekijät välittivät raporteissaan informaatiota suoraan asiakkaiden kokemuksiin perustuen. Asiakkaita oli siis ensin kuultu, jonka jälkeen inklusiotyötä mukaillen visioitiin uusia osallistavia toimintatapoja ratkaisuksi asiakkaiden tarpeisiin.

Turussa on erilaisia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä mm. päihdekuntoutujille ja nuorille. Asiakkaani harmitteli sitä, ettei yli 30-vuotiaille, hänenlaisille "väliinputoajille", jotka ovat "eläkeläisten" tuloilla, mutta eivät kuitenkaan ole oikeutettuja heidän saamiin alennuksiin ole tarjolla palveluja.

(Ehdotus): Itsenäiseen asiointiin pystyville aikuisille, jotka ovat kuntoutustuella, perustettaisiin oma tukiryhmä, sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä tms. (R27, 2019–2020, neut.)

Pohjola (2011, 217) kuvaa rakenteelliseen inklusiotyöhön kuuluvan keskeisenä osana järjestöjen ja yhdistysten kanssa tehdyn yhteistyön yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Aineistossa kolmannen sektorin rooli osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä jäi kuitenkin vähäiseksi. Muutamassa raportissa työntekijät arvioivat kolmannella sektorilla olevan mahdollisuuksia vastata sosiaalihuollon asiakkaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden tarpeisiin. Näiden raporttien välityksellä nousi myös esiin informaatiota sosiaalialan työntekijöiden näkemyksistä kolmannen sektorin mahdollisuuksista täydentää paikallistason palveluja.

Asiakkaiden saama tukipalvelu loppuu usein, kun henkilö täyttää 30 vuotta. Joku toimija vapaaehtoisella puolella yhdistys tms. joka tuottaisi tukihenkilö/avustaja/kaveritoimintaa myös yli 30-vuotiaille ja alle 65-vuotiaille.

(Ehdotus): Joku yhdistys perustaisi tukihenkilö/avustaja/kaveritoimintaa myös 30–65-vuotiaille. (R69, 2021, neut.)

5.4 Oikeudenmukaisuustyö

Rakenteellista *oikeudenmukaisuustyötä* on Pohjolan (2011) mukaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen huomioimalla kansalaisten sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, mitä voidaan pitää sosiaalityön etiikan perustana. Oikeudenmukaisuustyöksi lasketaan myös asiakasryhmien välisen tasa-arvon seuranta sekä yhteiskunnallinen arvo- ja moraalikeskustelu. Aineistossa oikeudenmukaisuustyö linkittyi erityisesti rakenteelliseen tieto- ja strategiatyöhön ja asiakkaiden oikeuksien asianajoa tehtiin osana muuta rakenteellista työskentelyä. Tämän suhteen oikeudenmukaisuustyö toteutui muut rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet ”läpäisten”, Pohjolan (2011) teorian mukaisesti.

Raporteissa oikeudenmukaisuustyötä toteutettiin erityisesti asiakasryhmien sosiaalisiin oikeuksiin vedoten sekä heidän oikeuksiaan puolustaen. Sosiaalialan työntekijät kuvasivat esimerkiksi erilaisia rakenteellisia epäkohtia, joihin puuttumista perusteltiin asiakkaiden oikeudella muun muassa turvallisuuden ja tasavertaisuuden muiden kanssa. Tällaisista havainnoista oli mahdollista saada kokemustietoon perustuvaa informaatiota sosiaalityön asiakastyön eettisyydestä ja työntekijöiden näkemyksistä epäoikeudenmukaisiksi tulkittujen rakenteellisten ongelmien ratkaisuun.

Tämän vuoden aikana pari vähemmistöön kuuluvaa asunnotonta asiakasta, [seksuaalivähemmistön ja etnisen vähemmistön edustaja], ovat tuoneet esille, että [ensisuoja] ei ole heille turvallinen. Toinen heistä oli jopa pahoinpidelty [ensisuojassa]. Toivoisinkin, että [ensisuojassa] otettaisiin huomioon myös eri vähemmistöjen turvallisuus, jotta [ensisuoja] olisi mahdollisimman turvallinen paikka kaikille. (R13, 2018–2019, neg.)

Oikeudenmukaisuustyötä toteuttavissa raporteissa tuli hyvin usein esiin sosiaalialan työntekijöiden työskentely yhteiskunnan marginaaliin kuuluvien ryhmien kanssa ja kuinka nämä asiakasryhmät kokivat työntekijöiden havaintojen perusteella erityisiä haasteita kaupungin palvelujärjestelmässä. Raporteissa sosiaalialan työntekijät asettuivat asiakkaan puolelle sosiaalialan etiikan mukaisesti (vrt. Talentia 2017) ja ajoivat samalla asiakkaidensa asiaa heidän puolestaan rakenteellisen sosiaalityön ihanteita mukaillen (vrt. Mullaly & Dupré 2019, 323). Raporttien välityksellä oli siis myös mahdollista saada informaatiota sosiaalityön etiikan ja rakenteellisen sosiaalityön toteutuksesta käytännön asiakastyössä.

Asiakkaan lausuntojen ja lähetteen kirjoittaminen [poliklinikalle] eteni vasta sitten, kun sosiaaliohjaaja oli viranomaisena soittanut asiakkaan luvalla terveyskeskukseen. Kun asiakas oli aiemmin itse soittanut monta kertaa asiasta terveyskeskukseen ja pyytänyt lähetettä/lausuntoa [poliklinikalle] yms. asia ei ollut edennyt mitenkään.

On epäoikeudenmukaista, ettei asiakas itse pysty edistämään lausuntojen/lähetteiden saamista vaan siihen tarvitaan viranomainen, jotta asiakas saisi tarvitsemaansa palvelua. (R59, 2021, neg.)

Toisaalta raporteissa oli havaittavissa myös sosiaalihuollon asiakasryhmien välisen epätasa-arvon tuomista esille. Oikeudenmukaisuustyö toteutui tällöin raporteissa työntekijöiden tuodessa julki asiakastyössä havaitsemiaan epäsuhtia asiakasryhmien välisten palvelujen sujuvuudesta. Ratkaisuehdotuksissa työntekijät näkivät tarpeellisiksi ratkaisuksi palveluihin pääsemisen helpottamisen eriarvoiseen asemaan joutuneen asiakasryhmän kohdalla. Raporteista oli siis mahdollista saada informaatiota myös sosiaalialan työntekijöiden käsityksistä asiakasryhmien välisestä tasa-arvosta kaupungin palveluissa.

Turun sosiaalitoimen tuetun asumisen prosesseissa mielenterveyskuntoutujat ovat eriarvoisessa asemassa päihdekuntoutujiin nähden.

Saadakseen tuetun asumisen palvelua mielenterveyskuntoutuja tarvitsee lähetteen erikoissairaanhoidosta. Jos henkilö ei ole psykiatrian asiakkaana, hän tarvitsee terveyskeskuslääkärin lähetteen psykiatialle ja aikaa terveyskeskukseen voi joutua odottamaan viikkoja. Psykiatrian jonotusaika on useampi kuukausi. Tuetun asumisen lähetteen saamiseksi edellytetään lisäksi toimintaterapeutin arviota, jonne niin ikään on useamman kuukauden jono.

Sen sijaan päihdekuntoutujalla on mahdollisuus saada tuetun asumisen palvelua sosiaalityöntekijän ja [asumispalvelutarpeen arviointi] -tiimin arvion perusteella.

(Ehdotus): Mielenterveyskuntoutujien tuetun asumisen prosessia tulisi kehittää ja keventää sujuvammaksi, jotta asiakkaat saisivat tarvitsemansa avun ketterämmin. (R62, 2021, neg.)

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkastelin Vasson hallinnoimaa sosiaalisen raportoinnin työkalua ja sen avulla tuotettuja sosiaalisia raportteja rakenteellisen sosiaalityön välineenä Turun kaupungissa. Pohjola (2011) luettelee teoriassaan rakenteellisen sosiaalityön tehtäviksi tietotyön, strategiatyön, inklusiotyön ja oikeudenmukaisuustyön. Tutkielman tavoitteena oli selvittää, millä tavoin rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet toteutuvat sosiaalisessa raportoinnissa ja minkälaista informaatiota sosiaaliset raportit tarjoavat rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Samalla halusin testata Pohjolan (2011) teorian sovellettavuutta sosiaaliseen raportointiin ja sosiaalisten raporttien sisältöjen analysointiin sekä selvittää, kuinka hyvin sosiaalisen raportoinnin työkalu toteuttaa sille asetettuja tavoitteita.

Rakenteellinen *tietotyö* toteutui sosiaalisissa raporteissa Pohjolan (2011) tehtäväalueista voimakkaimmin, sillä sitä oli havaittavissa lähes jokaisessa raportissa, useimmiten raporttien ”kuvaile ilmiötä” -osiossa sekä aina limittäin jonkin muun tehtäväalueen kanssa. Sosiaalisissa raporteissa tietotyö ilmeni sosiaalialan työntekijöiden tuottamana ja välittämänä informaationa sosiaalityön asiakastyöstä, perustuen kokemustietoonsa Turun kaupungin palvelujen toimivuudesta tai toimimattomuudesta, rakenteellisista ongelmista, sosiaalihuollon asiakkaiden haastavista elinolosuhteista ja tilanteista kaupungin palvelujärjestelmässä. Tietotyössä korostui myös hyvin vahvasti epäkohtien raportoiminen osana sosiaalista raportointia, kun sosiaalialan työntekijät tuottivat ja välittivät sosiaalityön asiakastyöskentelyn kokemuksiin perustuvaa tietoa havaitsemistaan rakenteellisista epäkohdista, palvelujen puutteista, sosiaalityön rajapinnoista ja heikoista yhteistyön rakenteista kaupungin palvelujen välillä. Usein toistuvana epäkohtien raportoinnin teemana oli psykiatrian ja mielenterveyspalvelujen havainnoitu toimimattomuus, sillä noin joka kolmas sosiaalinen raportti käsitteli näitä teemoja. Lisäksi raporteissa tuli esiin rakenteelliselle tietotyölle olennainen julkisuuden elementti, sillä sosiaalisen raportoinnin työkalun välityksellä sosiaalialan työntekijät toivat esille sellaisia keskusteluita ja havaintoja, joita he eivät ehkä olleet aikaisemmin välittäneet julkisuuteen.

Rakenteellista *strategiatyötä* toteutettiin sosiaalisissa raporteissa lähes aina limittäin tietotyön kanssa. Strategiatyön limittäisyys tietotyön kanssa nousi esiin raporteissa työntekijöiden ensin tuottaessa informaatiota havaitsemastaan ilmiöstä, johon sitten ehdotettiin raporteissa erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Selkeimmin strategiatyö toteutui raporteissa ”kuvaile ratkaisuehdotus” -osiossa, jossa sosiaalialan työntekijät suunnittelivat tai visioivat uudenlaisia paikallistason

ratkaisuehdotuksia tai -mahdollisuuksia havainnoimiinsa rakenteellisiin ongelmiin tai puutteellisina pidettyihin palveluihin ja toimintamalleihin. Usein nämä ratkaisuehdotukset olivat työntekijöiden suunnittelemia tai visioimia uusia matalan kynnyksen palvelukokonaisuuksia tai tiiviimpiä yhteistyömenetelmiä terveydenhuollon toimijoiden kanssa. Raportit näyttivät siis tuottavan paljon informaatiota rakenteellisen strategiatyön tueksi. Strategiatyössä korostuivat myös sosiaalialan työntekijöiden näkemykset kuntapoliittisten toimijoiden vastuusta rakenteellisten ongelmien ratkaisussa sekä sosiaalipoliittisista resursointikysymyksistä, joiden ei raporttien perusteella arvioitu suoranaisesti olevan sosiaalityön toimijoiden päätettävissä. Pohjolan (2011) mukaan strategiatyöhön kuuluu myös kansallistason strateginen ohjelmatyö sekä pyrkimys vaikuttaa lainsäädäntötyöhön, mutta nämä näkökulmat puuttuivat Turun kaupungin sosiaalista raporteista kokonaan.

Rakenteellisen *oikeudenmukaisuustyön* osuus esiintyi sosiaalisessa raportoinnissa Pohjolan (2011) tehtäväalueista kolmanneksi eniten strategiatyön jälkeen. Oikeudenmukaisuustyö toteutui aineistossa Pohjolan (2011) teorian mukaisesti eli läpäisemällä muut tehtäväalueet. Tavallisimmin tämä läpäisevyys näkyi raporttien argumentaatiossa, jossa strategiatyötä noudattavaa ratkaisuehdotusta perusteltiin oikeudenmukaisuudella, tasa-arvolla tai asiakkaan sosiaalisilla oikeuksilla. Raporteissa sosiaalialan työntekijät huomioivat oikeudenmukaisuustyön näkökulman muun muassa nostamalla esiin yhteiskunnan marginaaliryhmien oikeudet, asiakkaiden kohtaamat epäoikeudenmukaisuudet palvelujärjestelmässä sekä huomioimalla tasa-arvon sosiaalihuollon asiakasryhmien saamien palvelujen välillä. Sosiaaliset raportit tarjosivat rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön näkökulmasta informaatiota sosiaalialan työntekijöiden eettisistä pohdinnoista ja näkemyksistä liittyen sosiaalityön asiakastyöhön.

Tutkimustulosten perusteella rakenteellista *inkluusiotyötä* toteutetaan sosiaalisissa raporteissa vähiten, vaikka toisaalta lähes kaikki Turun kaupungissa tehdyistä positiivisista tai neutraaleista raporteista oli tulkittavissa inkluusiotyöksi. Inkluusiotyö toteutui hyvin usein raporteissa limittäin tieto- ja strategiatyön kanssa. Usein myös työntekijöiden raporteissa visioimat uudet ratkaisumenetelmät rakenteellisiin ongelmiin olivat erilaisia asiakkaita vahvemmin osallistavia ja yhteisöllisyyttä lisääviä toimintatapoja. Kolmannen sektorin eli yhdistysten ja järjestöjen osuus sosiaalityön yhteistyökumppaneina inkluusiotyössä oli tulosten perusteella vähäisempää kuin Pohjola (2011) näkee teoriassaan olennaiseksi.

Informaationäkökulmasta raportit antoivat ymmärrystä sosiaalialan työntekijöiden näkemyksistä vahvistaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kaupungin palveluissa.

Kaikkia neljää tehtäväaluetta kokonaisuudessaan tarkasteltaessa voidaan huomata, että sosiaalisissa raporteissa painottuivat Pohjolan (2011) tehtäväalueista selkeimmin rakenteellinen tietotyö ja strategiatyö, kun taas inklusiivisyys ja oikeudenmukaisuustyö jäävät kahteen ensimmäiseen tehtäväalueeseen verrattuna vähäisiksi. Sosiaalisen raportoinnin pääasiallisena tehtävänä on tuottaa ja välittää julkisuuteen kokemustietoon perustuvaa informaatiota sosiaalityön asiakastyöstä (Hussi 2003, 3; Hämäläinen 2014, 65–66), mikä pääosin selittääkin tietotyön vahvaa osuutta sosiaalisissa raporteissa. Rakenteellisen sosiaalityön on myös arvioitu viimeisimmissä tutkimustuloksissa toteutuvan tällä hetkellä pääasiassa tietotyönä eli systemaattisuuden pyrkivänä sosiaalityön tiedontuotantona. Olennaisimmaksi syyksi tietotyön painottumiselle on arvioitu sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:n antamaa velvoitetta vahvistaa sosiaalityön tiedontuotantoa. (Kannasoja ym. 48; Kivipelto 2021, 6–7.) Tutkimustulosteni perusteella sosiaaliset raportit näyttävät toteuttavan kattavasti näitä tietotyön tehtäviä ja vahvistavan aihepiiriin liittyvien aikaisempien tutkimusten tuloksia. Toisaalta sosiaalisissa raporteissa näytti korostuvan aikaisempaa tutkimusta vahvemmin epäkohtien raportoimisnäkökulma tietotyönä, mikä ei noussut aikaisemmassa tutkimuksessa yhtä vahvasti esiin (vrt. Kannasoja ym. 2022; Kivipelto 2021).

Strategiatyön toteutuminen sosiaalisissa raporteissa näyttää vastaavan aikaisempien tutkimustuloksia siten, että strategiatyö toteutuu usein sosiaalialan työntekijöiden tekeminä ratkaisu- ja kehitysehdotuksina tai visioituina suunnitelmina sosiaaliin ja rakenteellisiin ongelmiin (Kannasoja ym. 2022, 48; Kivipelto 2021, 23). Kannasoja ym. (2022) huomioivat tutkimuksessaan johtavien sosiaalityöntekijöiden tekevän muita sosiaalialan työntekijöitä enemmän strategiatyötä ja arvioivat sosiaalipoliittisen vaikuttamisen olevan vähäistä. Oma tutkimukseni tarkasteli Turun sosiaalialan työntekijöitä yhtenä ryhmänä, joten työntekijäryhmien välistä vertailua aikaisempaan tutkimustulokseen ei pystytty tekemään. Sosiaalipoliittisen työn osuus oli omassa tutkimuksessani vähäinen, sillä sosiaaliset raportit osoittivat työntekijöiden näkevän sosiaalipoliittisten resursointikysymysten olevan oman päätösvaltansa ulkopuolella. Sen sijaan strategiatyön huomattava määrä omassa tutkimuksessani osoittaa sen, että sosiaaliset raportit mahdollistavat kenen tahansa sosiaalialan työntekijän, organisaatioasemastaan riippumatta, pystyvän osallistumaan rakenteelliseen strategiatyöhön ja antamaan omiin asiakastyöskentelykokemuksiin perustuvia

käytännön ehdotuksia sosiaalipalvelujen parantamiseksi sosiaalisen raportoinnin työkalun välityksellä.

Rakenteellisen inklusiivisuuden ja oikeudenmukaisuustyön vähäinen osuus sosiaalisessa raportoinnissa vertautuu osittain aikaisempiin tutkimustuloksiin, joissa on havainnoitu inklusiivisuuden toteutuvan pääasiassa ”tietoisuustyönä” (Kannasoja ym. 2022, 45), uusien osallistavien työmenetelmien kehittämisenä ja yhteisöllisyyden vahvistamisena asiakastyössä. Aiemmissä tutkimuksissa inklusiivisuuden osuuden havaittiin olevan vähäistä verrattuna esimerkiksi rakenteelliseen tietotyöhön. Lisäksi yhteisöjä kehittävä työote jäi tutkimustuloksissa hyvin pieneksi osuudeksi rakenteellisesta sosiaalityöstä. (Kannasoja ym. 2022, 45; Kivipelto 2021, 22–23.) Myös oikeudenmukaisuustyön toteutumisen on katsottu aikaisemmassa tutkimuksessa olevan käytännön toiminnassa hyvin vähäistä. Enimmäkseen oikeudenmukaisuustyön on toteutunut asiakkaiden oikeuksien puolesta puhumisena ja niiden edistämisenä palvelujärjestelmän sisällä. Sen sijaan oikeudenmukaisuustyöksi laskettava kansalaisaktivismi ja kannanotot yhteiskunnalliseen keskusteluun eivät ole esiintyneet juuri lainkaan sosiaalialan työntekijöiden toiminnassa. (Kannasoja ym. 2022, 46–47; Kivipelto 2021, 22–23.) Omassa tutkielmassani oikeudenmukaisuustyö tuli esiin juuri palvelujärjestelmän sisäisenä toimintana ja asiakkaan oikeuksien edistämisenä, mutta työntekijät eivät ehdottaneet yhdessäkään raportissa rakenteellisten ongelmien ratkaisuksi esimerkiksi vahvempaa yhteiskunnallista kantaaottavuutta tai kansalaisaktiivisuuden lisäämistä, jotka ovatkin selkeämmin tulkittavissa kansainväliseksi radikaalipainotteiseksi sosiaalityöksi (Moreau 1990, 56–57; Mullaly & Dupré 2019, 358–359).

Tutkielmani osoittaa Pohjolan (2011) teorian rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueista olevan pätevä ja toimiva tapa analysoida sosiaalisia raporttien sisältöjä rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen välineenä. Kaikki tutkielman aineistoon kuuluvat sosiaaliset raportit olivat sisällytettävissä johonkin Pohjolan (2011) neljästä tehtäväalueesta eikä aineistosta jäänyt yli mitään sellaista, jota ei olisi voinut kyseisiin tehtäväalueisiin sisällyttää. Tämä vahvistaa Pohjolan (2011) teorian toimivuutta rakenteellisen sosiaalityön osa-alueiden ja rakenteelliseksi sosiaalityöksi tunnistettavan toiminnan tunnistamisessa ja syvällisemmässä analysoinnissa. Pohjola (2011, 215–216) on teoriassaan osannut huomioida tehtäväalueiden limittäisyyden ja osittaisen keskinäisen läpäisevyyden, minkä kaiken myös omat tutkimustulokseni osoittavat.

Toisaalta tutkimukseni osoittaa myös Pohjolan (2011) teorian olevan sovellettavissa laajemmin, kuin Pohjola itse mahdollisesti alun perin arvioi. Pohjola (2011) kuvaa teoriassaan tehtäväalueiden toteutumista pääsääntöisesti makrotasolla eli yhteiskunnan rakenteellisella tasolla. Omassa tutkielmassani hyödynsin kuitenkin teoriaa mesotasolla eli kunnallisella tasolla. Samoin teorian soveltamiskohteena oleva sosiaalinen raportointi on Pohjolan (2011, 219) teorian mukaan ainoastaan rakenteelliseen tietotyöhön kuuluvaa tiedon välittämistä ja julkisuuteen tuomista. Tutkielmassani sen sijaan osoitan, että sosiaalinen raportointi voi olla enemmänkin kuin vain tietotyötä. Omat tutkimustulokseni osoittavat sosiaalisten raporttien sisältävän tietotyön lisäksi myös paljon rakenteellista strategiatyötä sekä elementtejä inkluusio- ja oikeudenmukaisuustyöstä. Pohjola (2011, 216) huomioi strategiatyön vaativan pohjakseen tietotyön luomaa tietoperustaa. Sosiaalisissa raporteissa työntekijät toivat itse esille tietotyön mukaisesti kokemustietoon perustuvan informaatioperustansa, jonka pohjalta he sitten raporteissa toteuttivat strategiatyötä tekemällä paikallistason ratkaisuehdotuksia ja visioimalla uudenlaisia palvelukokonaisuuksia. On kuitenkin otettava huomioon, ettei raporteissa viety strategiatyötä yhtä korkealle tasolle kuin Pohjola (2011) teoriassaan vie, minkä vuoksi raporteissa ei ollut näkyvissä kansallisen tason ohjelmatyötä tai lainsäädäntötyöhön vaikuttamista.

Kun Pohjolan (2011) teoriaa vertaillaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) pykälään rakenteellisesta sosiaalityöstä, voidaan teorian huomata olevan määritelmältään laajempi kuin lakipykälän tavoitteet. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) painottaessa sosiaalityön asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottamista, välittymistä, toimenpide-ehtotusten tekemistä ja yhteistyön vahvistamista eri sektorien välillä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistämiseksi, Pohjolan (2011) teoriassa nämä painotukset ovat vain teoreettisia pääsuuntauksia, joita täydennetään sosiaalityön asiantuntemukseen perustuvalla toiminnalla. Toisaalta laissa on suoraan havaittavissa tieto-, strategia- ja inkluusiotyön osa-alueita, mutta oikeudenmukaisuustyö, sosiaalipoliittisen työn ja johtamistyön tehtävät jäävät lainsäädännössä näkymättömiin. Oman tutkielmani tulokset näyttävät vahvistavan Pohjolan (2011) teorian laajempaa määritelmää, vaikka tietotyö ja strategiatyö painottuvatkin raporteissa, mahdollisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) ohjaavan vaikutuksen vuoksi.

Tutkielmani perusteella voidaan todeta sosiaalisen raportoinnin työkalun toteuttavan kiitettävästi sille asetettuja tavoitteita, joita ovat esimerkiksi sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:n vastaaminen, sosiaalisen raportoinnin nopeus, tehokkuus ja yksinkertaisuus, sosiaalityön asiakastyöhön perustuvan kokemustiedon näkyvyyden lisääminen, tiedolla johtamisen

mahdollistaminen ja aikaisemmin sosiaalialan työntekijöiden välisiksi keskusteluiksi jääneen informaation julkisuuteen tuominen (Santalahti & Korkeamäki 2022, 88; Vesa ym. 2020a, 4; 2020b, 42–45). Tutkimustulokset osoittavat sen, että sosiaalisen raportoinnin työkalu tuo mahdollisesti esiin aikaisemmin näkymättömiin jääneitä sosiaalialan sisäisiä ”kahvipöytäkeskusteluja” (Vesa ym. 2020a, 4). Sosiaalisen raportoinnin menetelmänä työkalu on muodoltaan yksinkertainen ja raportoiva työntekijä voi itse päättää, kuinka pitkästi ja kuinka tarkkaan haluaa havaitsemistaan ilmiöistä kirjoittaa. Raportit tulevat järjestelmään suoraan sosiaalialan työntekijöiltä itseltään ilman välikäsiä tai muiden toimijoiden tekemiä muokkauksia. Järjestelmään saapuneet raportit eivät käy myöskään läpi minkäänlaista sensuuria, lukuun ottamatta henkilö- ja tunnistetietojen poistoa, ennen raporttien julkaisemista. Tutkimustulokset osoittavat työkalun välityksellä tuotettujen sosiaalisten raporttien sisältävän kokemustietoon perustuvaa informaatiota sosiaalityön asiakastyöstä, jota säännöllisin väliajoin sekä julkaistaan Vasson sivuilla koosteiden muodossa, että käytetään tiedolla johtamisen rakenteiden tukena, muun muassa osana Varsinais-Suomen vuosittaista hyvinvointikertomusta (Vasso 2022; Vesa ym. 2020b, 43). Raporttien sisältämä informaatio on kaikkien vapaasti luettavissa ja käytettävissä Vasson verkkosivuilla, osoittaen julkisuuden ja näkyvyyden tavoitteen toteutumista.

Sosiaalisen raportoinnin työkalu näyttää myös tehokkaasti toteuttavan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:n tavoitteita tuottamalla ja välittämällä informaatiota sosiaalityön asiakastyöstä ja tehden raporttien välityksellä myös toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ja rakenteellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Työkalun välityksellä tuotettujen sosiaalisten raporttien rakenne näyttää ohjaavan vastaajia antamaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisia vastauksia. Pohjolan (2011) teorian avulla tehty tarkastelu osoitti sosiaalisen raportoinnin työkalun toteuttavan voimakkaimmin juuri rakenteellista tieto- ja strategiatyötä paikallisella tasolla, mitkä ovat myös lähimpänä sosiaalihuoltolain (1301/2014) tiedontuotannollisia tavoitteita. Tutkielman perusteella arvioin sosiaalisen raportoinnin työkalun olevan sovellettavissa myös osana tulevaisuuden hyvinvointialueiden tiedontuotannon rakenteita. Työkalu voisi esimerkiksi olla mahdollista liittää osaksi sosiaalihuollon tietojärjestelmiä, jolloin raportit kulkeutuisivat suoraan halutuille toimijoille. Tässä tilanteessa täytyisi kuitenkin varmistaa, ettei raporttien julkisuuselementti katoaisi, vaan raportit julkaistaisiin yhä siten, että ne olisivat kaikkien toimijoiden saatavilla.

Raportit tarjoavat runsaasti monenlaista sosiaalityön asiakastyöhön perustuvaa kokemuseräistä informaatiota, jollaista ei juurikaan ollut tarjolla ennen sosiaalisen

raportoinnin menetelmien kehittämistä (Hussi 2003, 7–9; 2005a, 9–10). Tätä informaatiota olisi mahdollista hyödyntää ja soveltaa eri tavoin esimerkiksi sosiaalialan tiedolla johtamisen tukena tai sosiaalityön palvelujen toimivuuden seurannassa. Raporttien tarjoamaa informaatiota yhdistämällä muihin olemassa oleviin tietolähteisiin voidaan esimerkiksi varmentaa jonkin ilmiön olemassaolo tai osoittaa muihin tietolähteisiin perustuvat tiedot todeksi. Samoin ne voivat myös viestiä muodostumisvaiheessa olevasta ilmiöstä tai antaa aihetta selvittää jonkin toistuvan ilmiön taustatekijöitä. (Karjalainen ym. 2019, 78; Santalahti & Korkeamäki 2022, 86–87; Vesa ym. 2020b, 43–44.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalua on tulosten perusteella mahdollista lyhyesti vertailla toiseen työntekijälähtöiseen sosiaalisen raportoinnin menetelmään, josta esimerkkinä käytän aikaisemmin esiteltyä Helsingin kaupungin sosiaalisen raportoinnin ohjetta. Helsingissä tuotetut sosiaaliset raportit muodostuvat ensin sosiaalialan työntekijöiden tekemistä yksilökoosteista, joista ne siirtyvät työntekijöiden yhteiseen tiimin. Tiimin jälkeen muodostetaan yhteinen raportti, jota on täydennetty olennaisilla tilastotiedoilla. Tämä lopullinen raportti julkaistaan kaupungin verkkosivuilla ja tieto myös siirtyy hallinnollisten johtoryhmien tietoon. (Helsingin kaupunki; Kuntsi & Paavolainen 2019, 6–7; Lyly 2016.) Yhteisinä piirteinä menetelmille on niiden työntekijälähtöisyys eli sosiaalialan ammattilaiset vastaavat itse pääosin siitä, minkälaista tietoa raporteihin tulee. Molemmat menetelmät välittävät muodostamansa tiedon tai informaation horisontaalisesti, mutta Helsingissä tieto kulkee virallisesti myös vertikaalimallin mukaisesti eli kaupungin päätöksentekijöille (Helsingin kaupunki; Husi 2005a, 24; Lyly 2016). Turussa raporttien sisältämää informaatiota on pyritty välittämään vertikaalisesti kunnan päätöksentekijöille, mutta vakiintuneet kanavat informaation välittämiseksi puuttuvat. (Santalahti & Korkeamäki 2022, 86; Vesa ym. 2020b, 51–53.) Myös sekä Turussa että Helsingissä sosiaaliset raportit julkaistaan, vaikka Turussa raporteja ei julkaista kaupungin verkkosivuilla, vaan Vasson omilla verkkosivuilla (Helsingin kaupunki; Vasso 2022).

Sosiaalisen raportoinnin työkalu näyttää olevan Helsinkiin verrattaessa nopeampi ja tehokkaampi tapa tuottaa informaatiota, sillä Helsingin malli vaatii pitkän ja monivaiheisen prosessin, ennen kuin sosiaalisen raportin tiedot tulevat saataville. Sosiaalisen raportoinnin työkalulla tuotetut raportit ovat taas suoraan käytettävissä työntekijöiden ne lähetettyä, eivätkä ne vaadi ylimääräisiä valmisteluja muilta tahoilta. Toisaalta sosiaalisen raportoinnin työkalulla tuotetut raportit eivät suoraan sisällä tilasto- ja indikaattoritietoja, joten niiden sisältämä informaatio on laadultaan erilaista kuin Helsingin sosiaaliset raportit. Vasso on

kuitenkin julkaissut samaan aikaan sosiaalisten raporttiansa kanssa maakunnallisia tilasto- ja indikaattorikatsauksia, joiden avulla sosiaalisten raporttien sisältämää informaatiota on mahdollista jalostaa (Vasso 2022).

Tutkielmani tutkimustulokset näyttävät vahvistavan aikaisempaan tutkimukseen perustuvaa käsitystä suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön järjestelmäsidoonaisuudesta ja vähäisestä radikaalin sosiaalityön suuntauksen painotuksesta Suomessa (Hämäläinen 2014, 70–72; Pohjola 2014, 18–21, 27–28). Sosiaalisen raportoinnin työkalu pyrkii toteuttamaan ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) asettamia tavoitteita ja sosiaalisissa raporteissa vastaukset pyrkivät pääosin muokkaamaan tai parantamaan nykyistä palvelujärjestelmää jollakin tavoin eli toisin sanoen kehittämään nykyistä järjestelmää. Toisaalta sosiaalialan työntekijät raportoivat myös runsaasti havaitsemiaan palvelujärjestelmän epäkohtia ja antoivat raporteissaan suorasanaista kritiikkiä kaupungin palvelujen toimivuudesta, mikä osoittaa työntekijöiden kyvyn havainnoida rakenteellisia ongelmia ja toteuttaa yhteiskuntakriittistä muutostyötä rakenteellisen sosiaalityön kriittisen eetoksen mukaisesti (Pohjola 2014, 17; Mullaly & Dupré 2019, 214–216). Sosiaalialan työntekijät pystyvät siis olemaan kriittisiä palvelujärjestelmää kohtaan myös edustamiensa palvelujen sisällä, minkä kansainväliset rakenteelliset sosiaalityön tutkijat näkevät olevan täysin mahdollista järjestelmän sisällä toimiville sosiaalityöntekijöille (Mullaly & Dupré 2019, 325–328).

Rakenteellinen sosiaalityö näyttää Suomessa painottuvan erityisesti sosiaalipalvelujen jatkuvana kehittämis-, muutos- ja tutkimustyönä, joka ei suoranaisesti tähtää kansainvälisen radikaalipainotteisen rakenteellisen sosiaalityön tavoin yhteiskunnan sortavien valtajärjestelmien kumoamiseen tai poliittiseen aktivismiin (vrt. Fook 1993; Gray & Webb 2013, 103; Mullaly & Dupré 2019, 354–359). On siis mahdollista, että suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön järjestelmäsidoonainen toteutustapa ei anna tilaa radikaalipainotteiselle rakenteelliselle sosiaalityölle, vaan se näyttää radikaalien yhteiskuntarakennemuutosten sijaan ohjaavan työntekijöitä tarkastelemaan nykyisen järjestelmän puutteita ja muuttamaan niitä toimivimmiksi.

Pohdittaessa tämän tutkielman tulosten luotettavuutta, on huomioitava tutkimusaineistossa olevat painotukset. Kaikki tämän tutkielman raportit on tuotettu yhden sosiaalisen raportoinnin menetelmän välityksellä ja aineisto koskee ainoastaan yhdessä kaupungissa tehtyjä, sosiaalialan työntekijöiden kokemustietoon perustuvia havaintoja kolmen vuoden ajalta. Tutkimusaineistossani painottuvat vahvasti negatiivisiksi tulkitut ilmiöt ja

aikuissosiaalityötä koskevat asiat, sillä valtaosa Turun kaupungin sosiaalisista raporteista on peräisin aikuissosiaalityöstä. Aineistossa näkyy hyvin vähäisesti muut kuin aikuissosiaalityön palvelut, sillä esimerkiksi lastensuojelusta tulleita raportteja oli ainoastaan kaksi. Arvioin kuitenkin, ettei aikuissosiaalityön painotus täysin heikennä tulosten luotettavuutta, sillä aikuissosiaalityön palvelut toimivat tavallisesti moniammatillisessa yhteistyössä monien muiden kaupungin palvelujen ja sosiaalipalveluyksikköjen kanssa (Juhila 2008, 26–34), jolloin heillä voidaan tulkita olevan mahdollisuuksia nähdä kaupungin palvelujen toimintaa laaja-alaisesti. Kaikki nämä tekijät on pystyttävä ottamaan huomioon sovellettaessa tutkielman tutkimustuloksia muissa yhteyksissä.

Jatkotutkimusaiheita sosiaalisen raportoinnin ja rakenteellisen sosiaalityön aihepiireistä on tutkimustulosten perusteella löydettävissä runsaasti. Pohjolan (2011) tehtäväaluejaottelu tarjoaa yhä hyvin antoisan ja mielenkiintoisen tavan tarkastella muitakin rakenteellisen sosiaalityön toteutustapoja ja teoria on sen laaja-alaisuuden vuoksi hyvin sovellettavissa. Yleensäkin rakenteellisen sosiaalityön aihepiiri kaipaa lisää tutkimusta, sillä tutkimuskirjallisuuden määrä siitä tuntuu yhä olevan kovin rajallista. Tulevat hyvinvointialueet ottavat jatkossa vastuulleen sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen, jolloin käytännössä myös rakenteellisen sosiaalityön toteutusvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille. Tällöin rakenteellista sosiaalityön toteutusta tulisi tutkia myös osana uusia hyvinvointialueita. Samoin oman tutkielmani ulkopuolelle jäi noin 200 sosiaalista raporttia Varsinais-Suomen alueelta, mitkä voisivat tarjota jatkotutkimusaiheita esimerkiksi muiden kuntien ilmiöistä. Sosiaalisen raportoinnin työkalun välityksellä tehdyt sosiaaliset raportit ovat muodoltaan teksti- ja argumentointirikkaita tekstikokonaisuuksia, joista voisi myös löytyä mielenkiintoisia tutkimusaiheita esimerkiksi diskurssianalyttiseen tutkimukseen.

Erityisenä jatkotutkimuskohteena on kuitenkin mainittava sosiaalisen raportoinnin tematiikka. Sosiaalista raportointia nimenomaisesti käsittelevää, tieteellisesti vertaisarvioitua tutkimusta ei ollut tämän tutkielman julkaisun aikaan juurikaan olemassa, vaan valtaosa nykyisestä tutkimuksesta koostuu erilaisista kansallisista selvityksistä ja raporteista. Tutkielmani perusteella päättelen laadulliseen tietoon painottuvan sosiaalisen raportoinnin olevan ensisijaisesti suomalainen erikoisuus, jonka toiminnallinen lähtöajatus on oman tulkintani perusteella peräisin ensisijaisesti Aulikki Kananon (1997) selvitystyöstä. Kansainvälisesti sosiaalista raportointia tehdään tutkielmani perusteella pääosin tilastokatsauksina, kansalaisraateina tai Bikva-menetelmällä (Krogsrup 2004, 15–16; Lang 2007; Simpura 2012, 690–691), mutta todennäköisesti sosiaalista raportointia toteutetaan ulkomailla enemmänkin.

Haasteena aihepiirin tutkimuksessa on kuitenkin se, ettei termi ”*sosiaalinen raportointi*” näytä juurikaan vakiintuneen Suomen ulkopuolelle. Tämän vuoksi kansainvälisissä yhteyksissä käytetään täysin erilaisia termejä sellaisista menetelmistä, jotka voitaisiin suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta tulkita sosiaalisiksi raportoinniksi. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset, tutkimusartikkelit ja lisäselvitykset tuottaisivat varmasti lisää tarpeellista tietoa ja ymmärrystä sosiaalisesta raportoinnista ja sen toteuttamisen menetelmistä sekä Suomessa että ulkomailla.

Lähteet

- Ahla, Mervi & Tarvainen, Lauri (1959) *Henkilökohtainen huolto*. Helsinki: WSOY.
- Alho, Sirkka (2021) Kollektiivinen asiantuntijuus ja monitoimijainen yhteistyö aikuissosiaalityössä. Teoksessa Matthies, Aila-Leena; Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 69–85.
- Berg, Bruce (2007) *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Pearson Allyn and Bacon.
- Carniol, Ben (1992) Structural Social Work: Maurice Moreau's Challenge to Social Work Practice. *Journal of Progressive Human Services* 3 (1), 1–20.
- Collins, Barbara (1986) Defining Feminist Social Work. *Social Work* 31 (3), 214–219.
- Coulshed, Veronica & Orme, Joan (1998) *Social Work Practice*. Basingstoke: Palgrave.
- Dogan, Minna (2006) *Sosiaaliasiamiehet asiakkaiden aseman ja oikeuksien edistäjinä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fook, Jan (1993) *Radical Casework: A Theory of Practice*. Sydney: Allen and Unwin.
- Fook, Jan (2009) *Social Work. Critical Theory and Practice*. Lontoo: Sage.
- HE (164/2014) Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Helsinki: Eduskunta.
- Heikkilä, Martti (1983) Rakenteellinen ja yhteisökohtainen sosiaalityö. *Sosiaalinen Aikakausikirja* 77 (1), 20–23.

Helin, Mari; Kaskiharju, Eija; Niemi, Mia & Vuorinen, Johanna (2019) Köyhyys ja huono-osaisuus gerontologisen sosiaalityön iäkkäiden asiakkaiden elämässä.

<https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/sosiaalinen-raportti-vanhuskoyhyys.pdf>

Viitattu 08.04.2022.

Helsingin kaupunki (päiväämätön) Sosiaalinen raportointi sosiaalityössä – ohje tiedon keräämiseen ja tuottamiseen. <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-ohje.pdf> Viitattu 04.04.2022.

Helsingin kaupunki (2019) Sosiaalinen raportti: lännen aikuissosiaalityö.

<https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/lannen-asiakasraadin-sosiaalinen-raportti-2019.pdf> Viitattu 08.04.2022.

Herranen, Olli (2020) *Social Institutions and the Problem of Order: A Relational Approach to Neo-Institutionalism through Social System Theory, Social Constructionism, and Critical Ideology Theory*. Tampere University Dissertations 213. Tampere University.

Hiltula, Maija; Partanen, Anni; Tuikka, Anne & Väisälä, Iiro (2022)

Kehittäjäasiakastoiminnan merkityksiä eri tasoilla. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 108–110.

Hirsjärvi, Sirkka; Liikanen, Pirkko; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1992) *Tutkimus ja sen raportointi*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hussi, Taina (2003) *Sosiaalinen raportointi: menetelmä asiakastyössä syntyneen tiedon prosessointiin*. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Hussi, Taina (2006) Sosiaalinen raportointi moniäänisen tiedonmuodostuksen välineenä. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meltti, Tero (toim.) *Kaupunkisosiaalityötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 97–112.

- Hussi, Taina (2005a) *Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana: menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset*. Helsinki: SOCCA.
- Hussi, Taina (2005b) Sosiaalinen raportointi kokemustiedon käsitteellistäjänä. Teoksessa Satka Mirja; Karvinen-Niinikoski, Synnöve; Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 144–158.
- Huvinen, Kirsti; Juvonen, Liisa; Sovijärvi, Ilkka; Karppinen, Päivi & Vaaramo, Anna-Maija (2002) *Asunnottomat asiakkaat terveydenhuollon sosiaalityön haasteena: sosiaalinen raportointi asunnottomuudesta Peijaksen sairaalassa ja alueen psykiatrian poliklinikoilla vuonna 2000*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hämäläinen, Juha (2014) Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIPress, 64–86.
- International Federation of Social Workers (IFSW) (2018) Statement of ethical principles. <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/> Viitattu 26.3.2022.
- Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (ISO) (2022) SOSRAKE-hanke. <https://www.isonet.fi/iso-toiminta/kehittamishankkeet/sosrake-hanke.html> Viitattu 25.3.2022.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2008) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 14–47.
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus* 17(4), 296–312.
- Juurikkala, Virva (2022) Rakenteellisen sosiaalityön oikeudellinen perusta. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava*

rakenteellinen sosiaalityö. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 20–24.

Jyväskylän yliopisto (JYU) (2022) Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveyspalveluissa (MoRa).

<https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/en/research/projects/research-groups/mora>

Viitattu 25.3.2022.

Kallio, Tomi & Palomäki, Jari (2020) Teoria, empiria ja käytäntö. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, Jorma (2014) *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, Aulikki & Karjalainen, Pekka (2017) Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa Kananoja, Aulikki; Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma.

Kananoja, Aulikki (1997) *Murros on mahdollisuus*. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1997:8. Helsinki: Stakes.

Kannasoja, Sirpa; Ruonakangas, Santra; Närhi, Kati; Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo (2022) Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 39–50.

Karjalainen, Pekka; Metteri, Anna & Störnberg-Jakka, Minna (2019) *Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo (2008) Hyvinvoinnin vajeet maalla, kaupungeissa ja kaupunkikeskuksissa. Teoksessa Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 276–292.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (2019) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kilpeläinen, Arja & Romakkaniemi, Marjo (2014) Paikallisuus rakenteellisessa sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, Anneli, Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIPress, 136–161.
- Kivipelto, Minna (2021) *Rakenteellisen sosiaalityön katsaus*. THL työpaperi 16/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kivipelto, Minna (2022) Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–19.
- Kokkonen, Tuomo; Liukko, Eeva; Muurinen, Heidi & Santalahti, Ville (2022) Paikkansa ottava rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 158–159.
- Korhonen, Veera & Sulavuori, Maarit (2022) Rakenteellisen sosiaalityön johtaminen. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 59–66.
- Korkeamäki, Emmi (2021) Vasson sosiaalisen raportoinnin selvitys.
<https://vasso.fi/tapahtuma/sosiaalityon-foorumi-aikuissosiaalityo/> Viitattu 04.04.2022.
- Krogstrup, Hanne (2004) *Asiakaslähtöinen arviointi: Bikva-malli*. Helsinki: Stakes.

- Kuntsi, Maarit & Paavolainen, Taru (2019) *Sosiaalisen raportoinnin menetelmiä, malleja ja apuvälineitä*. Jyväskylä: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> Viitattu 08.04.2022.
- Lang, Amy (2007) 'But Is It for Real? The British Columbia Citizens' Assembly as a Model of State-Sponsored Citizen Empowerment'. *Politics & Society* 35 (1), 35–70.
- Liukko, Eeva & Karjalainen, Pekka (2022) Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöläheinen jäsenyys. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 75–81.
- Lorenz, Walter (2005) Social Work and a New Social Order – Challenging Neoliberalism's Erosion of Solidarity. *Social Work & Society* 3 (1), 93–101.
- Lyly, Auri (2016) *Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana*. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden virasto.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli, Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIPress, 87–116.
- Middleman, Ruth & Goldberg, Gale (1974) *Social Service Delivery: A structural approach to social work practice*. New York: Columbia University Press.
- Moreau, Maurice (1979) A Structural Approach to Social Work Practice. *Canadian Journal of Social Work Education* 5 (1), 78–94.

- Moreau, Maurice (1990) Empowerment through Advocacy and Consciousness-Raising: Implications of a Structural Approach to Social Work. *The Journal of Sociology & Social Welfare* 17 (2), 53–67.
- Mullaly, Bob (2007) *The New Structural Social Work*. Oxford: Oxford University Press. (3rd edition).
- Mullaly, Bob & Dupré, Marilyn (2019) *The New Structural Social Work: Ideology, Theory, and Practice*. Kanada: Oxford University Press.
- Mäntysaari, Mikko et al. (2009) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Niemelä, Pauli (1987) Rakenteellisen sosiaalityön tarpeet. Erityisesti reuna-alueiden problematiikan näkökulmasta – lähtökohtia tarkastelulle. Teoksessa Seitsemän esseetä sosiaalityöstä. Sosiaalityön asiantuntijaryhmä. *Sosiaalihuollon julkaisuja* 16. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 36–49.
- Nieminen, Armas (1981) Sosiaalityön tehtävästä sosiaalipolitiikan kokonaisuudessa. Teoksessa Sosiaalihuollon näköaloja. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol 127. Tampere: Tampereen yliopisto, 9–20.
- Niskala, Asta (2020) Kehittäjäasiakastoiminta rakenteellisen sosiaalityön menetelmänä. Teoksessa Suoninen-Erhiö, Lea; Pohjola, Anneli; Satka, Mirja & Simola, Jenni (toim.) *Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä*. Helsinki: Huoltajasäätiö, 141–163.
- Närhi, Pauliina; Ronkainen, Jenni-Emilia & Siivikko, Jonna (2018) Sosiaalinen raportointi: laituskuntoutukseen pääseminen.
<https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/laituskuntoutukseen-paaseminen.pdf>
Viitattu 08.04.2022.
- Payne, Malcolm (2005) *Modern social work theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Pietilä, Veikko (1976) *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.

Pikkarainen, Miia; Oikarinen, Miia; Hiltunen Kirsi, Pascale Lena, Väisänen Sanna, Junttila Antti, Kaajakari Antti, Uimonen Mikko (2017) Sosiaalinen raportointi – etsivä lähityö. <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/etsiva-lahityo.pdf> Viitattu 08.04.2022.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske) (2022) Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa. <https://ekollega.fi/rakenteellinen-sosiaalityo> Viitattu 25.3.2022.

Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIPress.

Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Pohjola, Anneli & Särkelä, R. (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 207–224.

Purnima, George; Coleman, Brienne & Barnoff, Lisa (2010) Stories from the Field: Practicing Structural Social Work in Current Times: Practitioners' use of Creativity. *Critical Social Work* 11 (2), 13–27.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.

Rasinkangas, Jarkko (2013) *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla: tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumisprefereenssistä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Richmond, Mary (1922) *What is Social Case Work? An Introductory Description*. New York: Russell Sage Foundation.

Roitto, Olga (2020) *Rakenteellinen sosiaalityö – käytännön toimintatavat ja keinot kunnallisessa sosiaalityössä*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

- Ruonakangas, Santra (2021) *Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen, mahdollisuudet ja esteet*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Saarinen, Kaisa & Pasanen, Kaisa (2022) Sosiaalinen raportti Helsingin aikuissosiaalityön asiakkaista. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 82–85.
- Santalahti, Ville (2022) Sosiaalisen raportoinnin kehittäminen kansallisesti. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 115–118.
- Santalahti, Ville & Korkeamäki, Emmi (2022) Sosiaalisen raportoinnin kehittäminen kansallisesti. Teoksessa Muurinen, Heidi; Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 86–89.
- Savola, Johanna (2017) *Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista edistävät ja estävät tekijät tietotyön näkökulmasta*. Sosiaalityö pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Simpura, Jussi (2012) Taasko keisarin uudet vaatteet? Koettu hyvinvointi eurooppalaisessa puntarissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 688–692.
- Sipilä, Jorma (1983) Rakenteellinen sosiaalityö. *Sosiaaliturva* 71 (17), 906–909.
- Sointula, Maija-Kaisa (2021) *Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodesta 2020 Salon kaupunginhallitukselle*. Salo: Merikratos Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2012) *Loppuraportti*. STM raportteja 2012:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2022) Rakenteellinen sosiaalityö.

<https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo> Viitattu 04.04.2022.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2017) *Sosiaalihuoltolain soveltamisopas*. Helsinki:

Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Viitattu

01.04.2022.

Sosiaalihuoltolaki (710/1982) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1982/19820710>

Viitattu 26.02.2022.

Perusturvakuntayhtymä Soteakseli (2022) Asiakasraati.

<https://www.soteakseli.fi/sosiaalipalvelut/sosiaalityo-ja-ohjaus/asiakasraati> Viitattu

08.04.2022.

Schreier, Margrit (2013) *Qualitative content analysis in practice*. Los Angeles: Sage

Publications.

Talentia (2017) Talentian ammattieettiset ohjeet. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan

ammattihenkilön eettiset ohjeet. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattietiikka/>

Viitattu 26.3.2022.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2022) Esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä.

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/esimerkkeja-rakenteellisesta-sosiaalityosta> Viitattu 5.3.2022.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2022) Sosiaalihuollon kehittämisohjelma.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosiaalihuollon-kehittamisohjelma> Viitattu 25.3.2022.

Tietosuojavaltuutettu (2022) Tietojen minimointi. <https://tietosuoja.fi/tietojen-minimointi>

Viitattu 29.1.2022.

- Tiitinen, Laura (2019) *Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisen toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä*. Sosiaalityön väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Tuomi, Jaakko (1987) Rakenteellisen sosiaalityön tehtävä ja mahdollisuudet kunnallishallinnon näkökulmasta. Teoksessa *Seitsemän esseetä sosiaalityöstä*. Sosiaalityön asiantuntijaryhmä. Sosiaalihallituksen julkaisuja. 16. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 50–59.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turun kaupunki (2019) Aikuissosiaalityö – onnistumisia yhdessä.
https://www.turku.fi/uutinen/2019-04-11_aikuissosiaalityo-onnistumisia-yhdessa
Viitattu 08.04.2022.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunta.
- Valtioneuvosto (2022) Tiedolla johtaminen on avain toimiviin ja laadukkaisiin sote-palveluihin. <https://soteuudistus.fi/tiedolla-johtaminen> Viitattu 05.04.2022.
- Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Vasso) (2022) Sosiaalinen raportointi.
<https://vasso.fi/sosiaalinenraportointi/> Viitattu 05.04.2022.
- Vesa, Suvi; Santalahti, Ville; Nieminen, Ville & Nikunlaakso, Risto (2020a) *Sosiaalinen hyvinvointi ja sen tiedolla johtaminen*. Policy Brief 28/2020. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Vesa, Suvi; Santalahti, Ville; Nieminen, Ville; Nikunlaakso, Risto; Reuna, Kaisa; Niemi, Mervi; Ketonen, Eeva-Leena; Kouvonon, Anne; Lintula, Lotta; Salo, Paula; Luukkainen, Karoliina; Salenius, Maria & Oksanen, Tuula (2020b) *Sosiaalinen*

hyvinvointi ja sen tiedolla johtaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:52. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Viirkorpi, Paavo (1990) *Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet*. Julkaisuja 17. Helsinki: Sosiaalhallitus.

Virtanen, Petri; Stenvall, Jari & Rannisto, Pasi-Heikki (2015) *Tiedolla johtaminen hallinnossa: Teoriaa ja käytäntöjä*. Tampere: Tampere University Press.

Webb, Stephen & Gray, Mel (2013) *Social work theories and methods*. Lontoo: Sage Publications Ltd.

Weinberg, Merlinda (2008) Structural Social Work. *Critical social work* 9 (1).